

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jeppé Tønsberg

HANDEL I KONGENS LYNGBY

gennem 100 år 1887-1987

Jeppé Tønsberg

HANDEL I KONGENS LYNGBY

gennem 100 år 1887-1987

Lyngby-Bogen 1987

Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune

LYNGBY-BOGEN 1987

er udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune.

Papiret er 120 g tonet Micha.

Sat og trykt hos A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing,
i 3000 eksemplarer.

ISBN 87-87298-15-5

ISSN 0107-7848

*Omslaget viser en scene fra Lyngby Hovedgade 13-15 omkr. 1907-10.
På billedet holder hestevognen fra kaffeforretningen »Kronen«
uden for butikken i nr. 13. »Kronen« åbnede i 1907 som en udvidelse
af Lyngby Smør-Forsyning, som imidlertid blev overtaget af
Carl Schepler i 1910 under navnet »Smørhuset«, jfr. side 68.
Fotograferet af William Türck.*

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	4
Handelens udvikling op til 1887	5-8
Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887	9-32
Handelsforeningens stiftelse – dens baggrund og første historie	33-40
Laurits Møller	41-50
Industrialiseringstiden	51-73
Tiden under 1. Verdenskrig	74-79
Egnens udbygning i mellemkrigstiden	80-114
Besættelsestiden	115-20
Købstaden bliver regionalcenter – tiden efter 2. verdenskrig	121-48
Lyngby og Omegns Handelsskole	149-64
Handelsforeningens understøttelsesfond, ejendom og legater	165-67
Kilder og litteratur	168-172
Register	173-176

Forord

Lyngbys historie som handelsby går så langt tilbage i tiden, at handelen gennem mere end to århundreder har været blandt de dominerende elementer i byens præg. I udforskningen af Lyngby-Taarbæks historie er handelen derfor et af de emner, der bør tages op til undersøgelse og beskrivelse, og en henvendelse fra Handelsforeningen for Kongens Lyngby og Omegn i anledning af dens 100 års jubilæum den 27. april 1987 har været en passende lejlighed til at tage fat på denne opgave, hvis resultat hermed fremlægges.

Der er dog kun tale om et foreløbigt resultat, idet forfatteren er klar over, at mange forhold i den lokale handels historie er mangelfuldt eller slet ikke behandlet. Det skyldes naturligvis til dels pladsmangel i bogen, hvor mange flere af Lyngbys karakteristiske gamle handelsvirksomheder burde have været omtalt; men det har også haft betydning, at der f.eks. ikke foreligger en generel fremstilling af den danske detailhandels historie, som den lokale udvikling kunne sættes i relation til, og at det disponible kildemateriale til de enkelte virksomheders historie har været meget uensartet. Som hovedregel er nuværende handelsvirksomheder ikke omtalt. – Under alle omstændigheder er emnet »Lyngbys handelshistorie« bestemt ikke udtømt med denne fremstilling, som tværtimod forhåbentlig kan inspirere til yderligere studier.

For gode råd og nyttig vejledning takker jeg arkivar cand. mag. Lise Skjøt-Pedersen, tidligere forstander, overingeniør Axel Vollertzen, forstander Bent Ingerslev og navnlig fotohandler Jørgen M. Gregeresen, der gennem sine 50 år som butiksdrevende på Lyngby Hovedgade har indsamlet en skat af viden og fotografier, som belyser Lyngbys handelsliv, og som gavmildt er stillet til rådighed for denne bog.

Lyngby, april 1987

Jeppe Tønsberg

HANDELENS UDVIKLING OP TIL 1887

For at forstå situationen i 1887, hvor Handelsforeningen blev stiftet, og hvor Lyngby allerede var en etableret handelsby med søgning fra et stort opland, er det nødvendigt at gå længere tilbage i tiden.

I løbet af 1600- og 1700-tallet blev der anlagt industrivirksomheder på møllerne langs med Mølleåen, og samtidig byggede rige københavnske borgere landsteder i egnen nord for København – hovedsagelig i Gentofte, Lyngby og Søllerød sogne. Den omkringboende landbefolkning var selvforsynende; men de to grupper af byfolk på industrierne og landstederne stillede krav til, hvad man kunne kalde bymæssig service: navnlig håndværk og handel, men desuden f.eks. postforbindelse og lægehjælp. Afstanden til København var for stor til, at hovedstaden kunne imødekomme det daglige behov for disse fornødenheder, og de nordsjællandske købstæder lå endnu længere borte. Egentlig måtte håndværk og handel frem til 1862 kun udøves i købstæderne; men der kunne af amtmændene gives dispensationer herfra i form af personlige privilegier til at drive næring også uden for købstæderne, hvis der var behov for det. Idet Lyngby i forvejen var sogneby for det meste af Mølleå-området og desuden havde en god trafikal beliggenhed, var det naturligt, at et stigende antal personer søgte privilegier til at nedsætte sig som håndværkere eller handlende i Lyngby, således at byen allerede midt i 1700-tallet i både sin erhvervsfordeling og sin bebyggelse (området omkring kirken) havde udseende af en lille købstad.

De første handelsvirksomheder i Lyngby var kroerne: Store Kro (det senere Hotel Lyngby, i dag plejehjemmet Møllebo, Lyngby Hovedgade 1) og Holland (navnet senere forvansket til »Hold'an«, i dag Lyngby Hovedgade 40). Foruden den egentlige krovirksomhed

fandtes her købmandshandel, og Store Kro havde desuden ølbryggeri, brændevinsbrænderi, fedestald og hestehandel. Disse to kroer mindede om de store købmandsgårde, som man kender fra provinskøb-stæderne; men sådanne handelsvirksomheder fandtes ikke i Lyngby. Den erhvervsstruktur i landbruget, der lå til grund for de store købmandsgårde – eksport af korn – var ikke aktuel i Københavnsområdet, hvor bønderne selv kørte til hovedstaden og solgte deres produktion her. Af samme grund har de andelsvirksomheder, som blev så karakteristiske for dansk landbrug i slutningen af 1800-tallet, heller ikke efterladt sig ret mange spor i Københavnsområdet.

Derimod opstod der i løbet af 1700-tallet nogle mindre butikker, typisk indrettet i en lejlighed i et af byens talrige, små tofamiliehuse. En af dem, der på denne tid fik handelsbevilling i Lyngby, var Ditlev Hansen Lundberg, der i 1762 tillige med »hans Hustru efter ham, om hun overlever hannem, maa i Lyngby hos andre lade bage eller kjøbe det Brød, som de kunde udsælge. Desligeste maa de udi bemeldte Lyngby foruden den ved ovenmeldte vores allernaadigste Bevilling forundte liden Handel af Isenkram og smaa Galanterier, sælge og falbyde alle Slags fede og tørre Vahre saasom Gryn, Meel, Smør, Ost, Ærter, Flæsk, Salt, Kød og Fisk med andre saadanne Ting af Landets Produkter og Afgrøde. Desligeste Thee, Caffé samt Sviskere, Sirupper og andre Chinesiske samt Vestindiske Vahre«. I folketællingen 1787 kunne der opregnes en snes handlende. Heriblandt var købmandshandlerne ved de to kroer samt to bagere med adskillige »brødkoner« (omvandrede sælgersker), en slagter, en pottokræmmer, to skrædere og ti skomagere. På dette tidlige tidspunkt er det dog vanskeligt at skelne mellem håndværk og handel; det var først i det følgende århundrede, at skræderen efterhånden blev manufakturhandler og skomageren skotøjshandler. Men det kan altså konstateres, at Lyngby allerede 100 år før Handelsforeningens stiftelse havde en betydelig handel.

I slutningen af 1700-tallet og i løbet af 1800-tallet voksede antallet af handlende, og nye bymæssige funktioner føjedes til: postforbindelse (1777), læge (1798), sygehus (1804), apotek (1806) og jernbanestation

(1863). Da man skulle afholde det første grundlovsvalg i 1849, lagde man valgstederne i de etablerede handelscentre, og idet Lyngby blev valgsted for Københavns Amts 2. folketingsvalgkreds (Lyngbykredsen), kan man deraf slutte, at byens handelsopland dengang omfattede de sogne, der indgik i valgkredsen: Gentofte, Gladsaxe, Herlev, Ballerup, Maaløv, Værløse, Søllerød og Lyngby. Nutidens opfattelse af Lyngby som det regionale handelscenter for Københavns nordlige omegn har således meget gamle traditioner.

Kort efter Grundloven fulgte Næringsloven af 1857, der fra 1862 gjorde adgangen til at nedsætte sig som håndværker eller handlende åben for alle, der opfyldte samfundets almindelige krav til myndighedsalder, straffrihed m.m. I stedet for bevilling skulle man på landet nu have næringsbevis, og i protokollerne over udstedte næringsbeviser kan man følge tilkomsten af nye handlende i Københavns Amts nordre Birk gennem denne spændende periode, hvor egnen gradvis begyndte at ændres fra landbrugs- til beboelsesområde, og hvor der derfor blev basis for en stadigt voksende handelsvirksomhed.

Næringsloven fastslog tre niveauer inden for butikshandelen: købmænd, detailhandlere og høkere.

Købmændene måtte drive »al Slags Handel i Stort og Smaat«, d. v. s. både engroshandel og detailhandel, bortset fra detailhandel med apotekervarer samt marskandiserhandel, hvortil der krævedes særligt næringsbevis. Til handel med brændevin krævedes særskilt bevilling.

Detailhandlere (eller detaillister) måtte i modsætning til købmændene kun drive detailhandel (bortset fra danske landbrugs- og fiskeriprodukter, hvor omfanget ikke var begrænset). Der gjaldt de samme begrænsninger vedr. apotekervarer og marskandiserhandel som for købmændene, og der krævedes særskilt bevilling til udsalg af brændevin.

Høkere måtte kun drive detailhandel med dagligvarer, hovedsagelig dansk producerede fødevarer. Høkernes adgang til at løse brændevinsbevilling afhang af lokale vedtægter.

Af hensyn til købstædernes trivsel måtte høkere ikke nedsætte sig inden for en radius af 1 mil fra en købstad, medens købmænd og detail-

Handelens udvikling op til 1887

handlere skulle holde en afstand af 1½ mil fra købstaden. Denne bestemmelse om »læbælter« blev ophævet i 1920 og var i øvrigt ikke aktuel i Københavnsområdet, idet læbælte-bestemmelserne var blevet ophævet i Københavns omegn allerede i 1866.

Medens betegnelsen »detailhandler« ret hurtigt forlod den almindelige sprogbrug, blev »købmand« og »høker« stående, men ændrede efterhånden betydning. »Købmand« var oprindeligt den almindelige betegnelse for større forretningsdrivende, ikke kun med fødevarer, men også f.eks. med manufaktur; men efterhånden blev »købmand« ensbetydende med »kolonialhandler«. »Høker« fik et indhold af social vurdering, således at betegnelsen brugtes nedsættende om handlende med beskeden omsætning, som hovedsagelig betjente de dårligst stillede i samfundet.

Når man gennemgår de gamle næringsprotokoller fra 1860'erne og 1870'erne, fremgår det, at mange handlende i Lyngby oprindeligt havde nedsat sig som høkere, men efter få år købte brændevinsbevilling og blev købmænd. Det var åbenbart nødvendigt at have brændevinen med i sit varesortiment, hvis man ville holde fast på kunderne; men forbruget af spiritus i Danmark var dengang også så stort, at det i 1879 kunne opføres til over 60 liter brændevin om året pr. voksen mand.

I den af Harry Levin i 1869 udgivne handelsvejviser er Lyngby medtaget på lige fod med købstæderne, men som den eneste by i Københavnsområdet. Af næringsliv opregnes i byen 13 købmænd, 1 apoteker og 3 fabrikker; men det må formodes, at der derudover har eksisteret en mængde småhandel foruden bagerne, som slet ikke er medtaget. De tre fabrikker var et jernstøberi, et brænderi og bryggeri (nemlig i Store Kro) samt et maskinbyggeri, altså ganske små virksomheder. Blandt købmændene var der en bog- og papirhandler samt tre manufakturhandlere, medens de resterende 9 var kolonialhandlere.

I 1883, da den første udgave af Kongeriget Danmarks Handelskalender udkom, var antallet af handlende i Lyngby steget til 30, således fordelt: 19 købmænd m.m., 3 bagere, 1 cigarhandler, 5 skomagere og 2 boghandlere. Af de 19 købmænd var den ene isenkræmmer og mindst to andre manufakturhandlere, medens resten var kolonialhandlere.

LYNGBYS UDSEENDE OG HANDELENS OMFANG I 1887

Det vil være rimeligt at give en beskrivelse af byen Lyngby og dens opland i 1887, da Handelsforeningen blev stiftet – dels en beskrivelse af lokalsamfundet generelt, men navnlig af handelslivet.

Lyngby var dengang »hovedstaden« i Københavns Amts nordre Birk, der var et område i hastig udvikling. Nordre Birk omfattede fra 1888 Søllerød, Lyngby, Gentofte og Gladsaxe-Herlev kommuner, idet Værløse, Ballerup-Måløv og Ledøje-Smørum i dette år overgik til Søndre Birk. Københavns nærmeste omegn var præget af udbygningen til beboelsesforstæder, og også i de fjernere områder bredte bebyggelsen sig, hvor trafiklinierne gjorde det muligt at komme hurtigt til og fra København: langs Øresundskysten, langs Kongevejen og Nordbanen (anlagt 1863-64) og langs Frederikssundsbanen (anlagt 1879). Erhvervsmæssigt var egnen præget af København. Dels var der forholdsvis flere embedsmænd og beskæftigede i handel og industri, men færre landbrugere i Københavns Amt end i andre amter, og dels var de enkelte erhverv domineret af samhandelen med København. Landbruget var præget af tiltagende gartnerivirksomhed, der lige som fiskeriet fra Øresundskysten tog direkte sigte på hovedstadens fødevarerforsyning. Teglværkerne leverede mursten til byens vækst, og fra industrivirksomhederne i Utterslev og langs Mølleåen sendtes klæder og husgeråd til hovedstadens stadigt voksende befolkning. Omvendt rummede Nordre Birk de fleste af Københavnsegnens foretrukne udflugts- og feriemål, og storbyens levevis havde gennem århundreders samkvem smittet af på den lokale befolkning.

Politisk var Nordre Birk lige som alle andre egne af Danmark præget af striden mellem Højre og Venstre om opførelsen af Københavns Landbefæstning, hvoraf store dele netop opførtes i Nordre Birk (de

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

Lyngby Apotek (Lyngby Hovedgade 60) blev oprettet i 1806 som Danmarks første land-apotek. I 1895 blev bygningen forhøjet med 1. sal. Det stråttækte hus til højre er det såkaldte »Bodholts Hus«, der i 1923 erstattedes af det nuværende »Teglershus«, opført af bagermester Torben Teglers. Byhistorisk Samling

fritliggende forter og Fæstningskanalen fra Furesøen til Øresund). Lyngbykredsen var en udpræget højrekreds domineret af proprietærer og embedsmænd; men da modstanderne begyndte at vise sig i 1890'erne, var de imidlertid ikke venstrefolk, men socialistiske arbejdere fra de store nye industrivirksomheder i byen.

I selve Lyngby boede der i 1887 ca. 2500 mennesker og i hele Lyngby Sogn (den nuværende Lyngby-Taarbæk Kommune) ca. 5000. Lyngby bestod af den gamle bydel Bondebyen med den blandede, landbrugsprægede bebyggelse og den mere købstadlignende bebyggelse omkring kirken og langs Hovedgaden fra Hotel Lyngby sydpå til jernbaneoverskæringen ved Jægersborgvej. Hertil kom lidt bebyggelse langs med Jernbanevej og Bagsværdvej; men frem til den store befolkningstilvækst i 1890'erne havde byen stort set det samme omfang som gennem det foregående halve århundrede. Man byggede langs de eksi-

Postgården (Lyngby Hovedgade 11) med den tilhørende rejsestald yderst til venstre, fotografet ca. 1910. Postgården var station på ruten København-Lyngby-Hørsholm, der åbnede i 1777, og var ligesom apoteket af betydning for udviklingen af Lyngbys købstadspræg.

Byhistorisk Samling

sterende veje og på de allerede udstykkede grunde, men undgik længst muligt at bygge ud i de marker og moser, som omgav byen. Medens byggeriet i Bondebyen havde holdt sig til den traditionelle stil (én etage med kvist), var to- og endda treetages huse dukket op langs Lyngby Hovedgade på det smalle stykke ved Jernbanevej. Dette stykke af Hovedgaden, som vi i dag kender som »flaskehalsen« i trafikken, havde fået sin udformning i 1700-tallet, hvor trafikken ikke stillede større krav til vejbredden, end at der endda kunne være haver foran husene ud til vejen.

Men i 1887 var Hovedgaden ikke længere helt tidssvarende, og dens modernisering var et af hovedpunkterne i den lokalpolitiske debat. Vejens almindelige vedligeholdelse påhvilede Københavns Amt; men det var Lyngby Sogneråd, der i første omgang skulle tage stilling til, og desuden finansiere eventuelle forbedringer, og sognerådet havde

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

længe været domineret af de rige, men sparsommelige proprietærer i Bondebyen under ledelse af møller Peter Lund (sognerådsformand 1858-81), der hævdede, at folk kunne tage træsko på, hvis de skulle ud, og tage en lygte med selv, hvis de absolut skulle på gaden efter mørkets frembrud. Fortove og gadebelysning var en unødvendig luksus. – Heroverfor stod en ligeledes konservativ, men progressiv opposition med stort islæt af handlende og under ledelse af først politiassistent Peter Lauritz Blom, senere overretssagfører, greve A. R. Trampe. De handlende havde en naturlig interesse i, at deres kunder kunne nå uskadte og tørskoede frem til butikkerne og ønskede derfor brolægning, fortove og gadebelysning, lige som de støttede et konstant krav gennem 1870'erne og 1880'erne om, at amtsvejvæsenet skulle fjerne sine bunker af nyt og afskrabet vejmateriale fra Hovedgaden.

I 1887 var Lyngby Hovedgade en skærve- og grusvej, der hovedsagelig blev afvandet ved grøfter. Det smalle stykke var dog brolagt, og i 1872 var der efter mange diskussioner i sognerådet blevet opsat petroleumslamper, lige som der i 1873 var kommet fortove på den smalle del af Hovedgaden. I 1888 startede bagermester F. T. P. Hamann et privat elektricitetsværk i sin ejendom Lyngby Hovedgade 5-7, hvorfra han leverede strøm til et antal lygter på Hovedgaden; men strømforsyningen blev efterhånden usikker, og en konstant belysning blev først opnået i 1895, da Lyngby Gasværk startede sin virksomhed, og der blev opsat gaslygter.

Lyngby havde trafikforbindelse til København ad jernbanen ganske som i dag; men selv om der allerede dengang var enkelte Lyngby-borgere, der havde deres daglige arbejde i København, indbød hverken køreplanen eller taksterne til fornøjelsesture til hovedstaden. Der var kun 8 faste forbindelser om dagen, og en enkeltbillet på 3. klasse kostede 45 øre (en dagløn kunne dengang være f. eks. 3 kr.). Køretiden var til gengæld ikke meget længere end i dag, 30 minutter fra Lyngby til Københavns daværende hovedbanegård.

En rundvandring i Lyngby i 1887

Hvis vi forestiller os, at en turist kom til Lyngby og gik en tur i byen i

Lyngbys første station, opført i 1863 og her fotograferet i 1888. Bygningen og den tilhørende stationsplads lå ved svinget på Jernbanevej, og den nordlige fløj (til højre på billedet) var indrettet som posthus.
Byhistorisk Samling

1887, ville turen begynde med, at turisten steg af toget på Lyngby Station, der endnu på denne tid lå ved svinget på Jernbanevej (hvor i dag »Club 16« er indrettet i Lyngby tekniske Skoles tidligere bygning). Få år senere, i 1890, blev stationen flyttet til sin nuværende plads; men i 1887 var Jernbanevej en blind vej, der endte i en trekantet plads foran den gamle station, og når man satte kursen efter Lyngbys kirketårn og gik op ad Jernbanevej, mødte man som det første hus Hotel Ny Rustenborg på hjørnet af Bagsværdvej. Lidt ude ad Bagsværdvej, på den anden side af jernbaneoverskæringen nord for stationen, lå de store, tomme bygninger fra Lyngby Glasværk (hvor i dag Baune Allé ligger), og derefter strakte de åbne marker sig over imod Bagsværd og Buddinge.

Hotel Ny Rustenborg var blevet opført i 1868 som konditori og havde naturligvis haft den nyanlagte jernbanestation som udgangspunkt. Dets navn skyldtes, at det lå i hjørnet af det gamle landsted

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

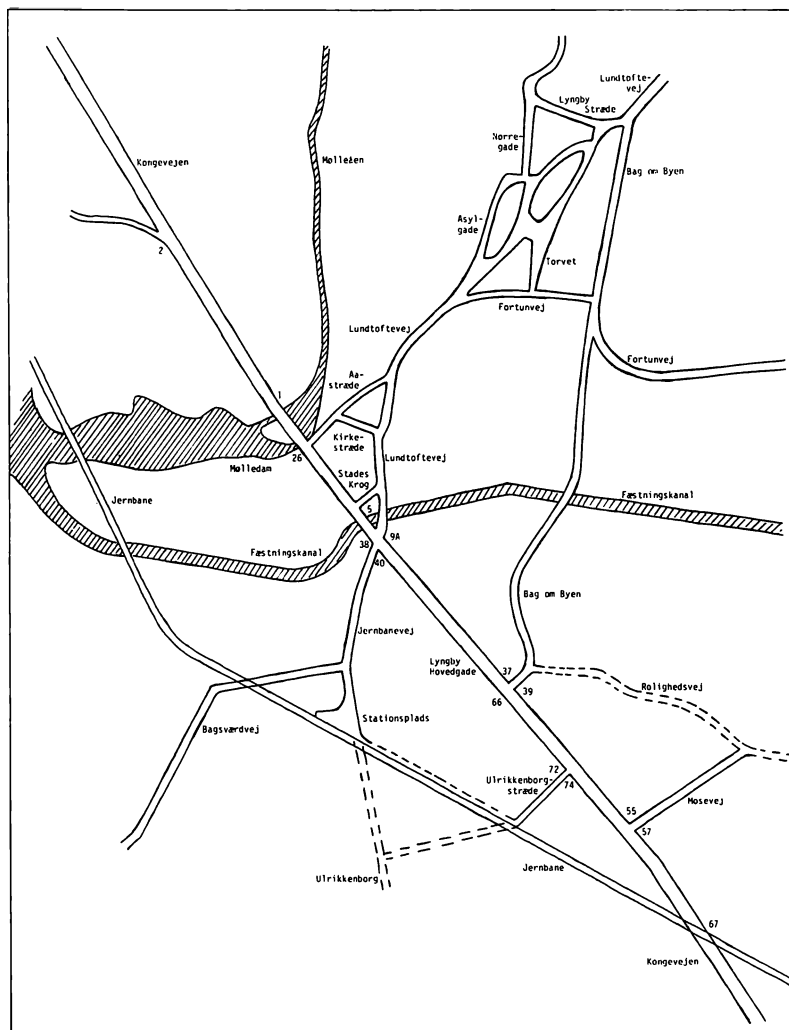
Hotel Rustenborg var opført i 1868 som konditori og lå dengang lige ved siden af jernbanestationen, men blev hurtigt udvidet til hotel og selskabslokaler. Bygningen blev revet ned i 1960.

Byhistorisk Samling

Rustenborgs have, der oprindeligt havde strakt sig langs hele Jernbanevej og det første stykke af Bagsværdvej. Faktisk skyldtes vejsvinget her, at man fra Lyngby måtte køre rundt om Rustenborgs have for at komme over til landsbyerne i Gladsaxe Sogn, og Jernbanevej var altså oprindeligt bare et stykke af Bagsværdvej. Men i 1887 var Ny Rustenborg forlængst ombygget til hotel, og det var et af byens mest populære samlingssteder, hvor der afholdtes talrige foreningsfester og baller, og hvor mange af egnens foreninger mødtes. Det var også her, at Handelsforeningen blev stiftet.

Efter Hotel Ny Rustenborg lå der på begge sider af Jernbanevej mindre huse, indtil man nåede op til Hovedgaden ved Lyngbys trafikale centrum, »Hold'ans Hjørne«. Dengang endte Jernbanevej ikke i Lyngby Hovedgade, men fortsatte videre i det såkaldte Knüppelstræde til Stades Krog og derfra videre ad Kirkestræde til Lundtoftevej og videre op gennem Bondebyen. Kirkestræde opfattedes dengang som en del af Lundtoftevej og var en hovedtrafikåre, medens forbin-

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

Skitse af Lyngbys vejnet i 1887 med de daværende vejnavne. På Lyngby Hovedgade er enkelte husnumre påskrevet for at lette orienteringen, selv om disse numre først indførtes i 1897.

Byhistorisk Samling

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

Lyngby Hovedgade set fra nord i 1895 med Gammel Rustenborgs have til højre, hvor i 1897 ejendommen Hovedgaden 34 opførtes. Hvor stakittet holder op, anes rækværket over Fæstningskanalen, som dengang fortsatte under Hovedgaden. På den modsatte side af gaden ses Hamanns bagergård.
Byhistorisk Samling

delsesvejen mellem Lundtoftevej og Hovedgaden nord om kirken var ganske uanselig. Vejnavnene omkring Lyngby Kirke blev byttet om i 1941; men skitsen side 15 viser byens vejnet og vejnavne i 1887.

På hjørnet af Jernbanevej og Lyngby Hovedgade over for »Hold'an« lå købmand Frederik Bugges forretning i konditor C. L. V. Kiens' ejendom, som ved opførelsen i 1874 havde været Lyngbys første etageejendom. På den anden side af Hovedgaden fortsatte som sagt Knüppelstræde mellem bagermester Hamanns bagergård på venstre hånd og »Hold'an«s rejsestald på højre hånd. Strædet passerede på en bro hen over den i året før anlagte Fæstningskanal – Lyngby har således også haft sin »Knippelsbro« – og fulgte nu på højre hånd en lang, lav bygning hen til Stades Krog. Bygningen findes stadig, den er nu gulmalet og ligger langs parkeringspladsen syd for kirken. I denne bygning fandtes på hjørnet af Stades Krog købmand J. P. Knüppels forretning, hvorfra strædet havde fået sit navn.

Hvis man fortsatte ad Lundtoftevej op ad den stejle og dengang ikke helt ufarlige Smedebakke, ville man nå op i Bondebyen; men hvis man i stedet gik rundt om kirken og tilbage til Hovedgaden ved Lyngby Mølle, befandt man sig igen på byens hovedstrøg, som dog på dette sted stadig var præget af landstedsbebyggelsen. I nr. 28, Gramlille, boede endnu det ældre søskendepar Alvide og Hother Müffelmann, og Rustenborgvej eksisterede kun i form af indkørselen til landstedet Gammel Rustenborg. På sydsiden af indkørselen nåede landstedets have stadig ud til Hovedgaden, hvor i dag »Bonzo« ligger, og derefter nåede man til Fæstningskanalen og manufakturhandler H. J. Nicolaisens ejendom, som året før var blevet ombygget til halv længde, men dobbelt højde for at give plads for den nyanlagte kanals gennemgravning. – På den anden side af Hovedgaden lå bagermester Hamanns førnævnte, statelige bagergård og straks derefter Fæstningskanalen langs med bagergårdens sidelænge. Få år senere lukkedes husrækken på Hovedgadens østside, idet et bindingsværkshus (Hovedgaden 7) opførtes på jerndrager tværs over kanalen.

Hvis man fortsatte i sydlig retning ad Hovedgaden og krydsede Jernbanevej, lå på højre hånd kroen »Hold'an«, og overfor, på den anden side af Hovedgaden, kroens rejsestald og Postgården – en fornem, gammel bygning, hvor bl.a. Johanne Luise og Johan Ludvig Heiberg havde boet i sommeren 1831. Nu var der kontorer i Postgården, bl.a. for sagfører Peter Baumann, der også var sekretær for Lyngby Sogneråd. Hans kontor fungerede derfor også som kommunekontor med åbningstid mandag, tirsdag, torsdag og fredag formiddag kl. 10-12.

Efter »Hold'an« på den lige side af Hovedgaden fulgte bl.a. J. H. Møllers barberstue og manufakturhandler Carl Frandsens forretning (senere C. G. Petersens Boghandel), hvorefter Hovedgaden blev bredere. På den modsatte side lå tre etagehuse fra 1870'erne, nr. 13-17. Hovedgaden 17, der afsluttede den smalle del af gaden på den ulige side, ejedes af melhandler Alfred Olsen, og i kælderens drev Philip Olsen en hørkramhandel, d.v.s. handel med diverse grovvarer: tovværk, tjære, jernvarer og trælast samt salt, sild og klipfisk.

I 1887 var der for øvrigt endnu ikke indført husnumre på Lyngby

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

Den ulige side af »flaskehalsen« på Lyngby Hovedgade omkr. 1906 med nr. 17 i forgrunden til højre. I kælderens under de åbne vinduer har hørkræmmer Jørgen Frederiksen sine varer udstillet på fortovet. Byhistorisk Samling

Hovedgade, og man brugte i stedet ejernes navne til at betegne de enkelte ejendomme med. En omtale i Københavns Amts Avis i 1877 er typisk for denne adressebetegnelse, hvor kun absolut stedkendte personer kunne finde den rette vej: »Alfred Olsens Hørkramhandel, der hidtil har været drevet i den lille Butik ved Siden af Kjøbmand Sophus Lunds Forretning, er Dags Dato henflyttet til den ny Hjørnebygning paa Hovedgaden, lige overfor Manufakturhandler Rasmussens Etablissement«. – Der er netop tale om Hovedgaden 17, og manufakturhandler Rasmussen er ikke den bekendte R. W. Rasmussen, som først etablerede sig 20 år senere, men Chr. Rasmussen, der ejede bygningen Lyngby Hovedgade 46.

Nu havde man passeret Lyngbys hovedstrøg med den stærkeste handel; men på sin vej videre sydpå mødte man endnu en række anselige forretninger. I den statelige gård nr. 54 lå manufakturhandler Laurits

Møllers forretning med udsalg fra Crome og Goldschmidt, og på den modsatte side af Hovedgaden lå i nr. 23 et lille, uanseligt hus med en af byens ældste forretninger, købmand Sophus Lunds kolonialforretning, der var grundlagt i 1860'erne og nu under navnet »Sophus Lund & Co.« blev drevet af købmand A. V. Bentzen.

I øvrigt var husrækkerne langs Hovedgadens sydlige del domineret af én-etages huse med kvist, beboet af håndværkere eller embedsmænd. Til disse sidste hørte den populære politiassistent H. P. L. Blom i nr. 88. Blandt de huse, der ragede højere op, var det Hvide Palæ fra 1806 (Hovedgaden 37), medens Lyngby Apotek overfor (nr. 60) først i 1895 fik påbygget 1.sal og kom til at svare til Palæet.

Hverken Toftebæksvej, Klampenborgvej eller Torvet brød ind i Hovedgadens husrækker i 1887. Men mellem Palæets have og Malmgreens smedie (nr. 39) udmundede vejen »Bag om Byen« (senere Gasværksvej, i dag smøgen mellem Klenkes Kjolemagasin og Handelsbanken), hvis navn skyldtes vejføringen øst om Bondebyen op til dennes nordøstlige endepunkt ved vejen til Lundtofte. Og længere sydpå kunne man, når man havde passeret P. Chr. Bentzens jernstøberi (Hovedgaden 70), dreje til højre ad Ulrikkenborgstræde (i dag Likørstræde) med købmand Frode Petersens forretning på hjørnet (nr. 74). Strædet førte over de åbne marker til gården Ulrikkenborg på den anden side af jernbanen; men langs skinnerne førte desuden en markvej tilbage til stationen. På denne vejs østside lå asylet »Børnely«s ejendom fra 1879, og vejen fik derfor senere navnet »Børnelyvej«, til den forsvandt ved Jernbanepladsens udvidelse i 1950'erne. Dens linieføring kan endnu følges i parkeringspladsen langs Rådhusets bagside og fortovet langs Rådhusapoteket hen til Posthuset.

Således må man altså forestille sig Lyngbys udseende i 1887 – beskrevet i ord, da det samtidige billedmateriale er meget sparsomt. At byen var en handelsby, kunne man umiddelbart se på de mange butikker navnlig langs Hovedgaden; men hvor meget denne handel egentlig betød, får man bedst et indtryk af ved at se på, hvad der fandtes af handel i Lyngbys opland – i resten af Nordre Birk. Netop i 1887 udkom 2. udgave af »Kongeriget Danmarks Handelskalender«, hvis

Handlende m.m. i Københavns Amts nordre Birk i 1887.

	Lyngby	Frederiksdal	Virum	Brede	Lundtofte	Taarbæk	Strandmøllen	Stampen	Godthaab	Skodsborg	Vedbæk	Trørød	Nærum	Søllerød	Øverød	Holte	Rudersdal	Lille Værløse
Købmænd	18		5	1	1	5	1	1		3	4	2	3		2	3	1	2
Detailhandlere	1																	
Høkere		1							1				1	1				1
Brugsforeninger				1														
Bagere	3		1			1											1	
Slagtere													1		1			
Gartnere	2																	
Cigarhandlere																		
Marskandisere																		
Skrædere														1				
Skomagere	4					2				1								
Bog- og papirhandlere	1																	
Bogtrykkere	1																	
Urmagere																		
Handlende i alt	30	1	6	2	1	8	1	1	1	4	4	2	6	1	3	4	2	2
Læger	3					2							1				1	
Apoteker	1					1												
Dyrlæger	2											1						
Barberer	1																	
Sagførere	1																	
Arkitekter	1																	

Kilde: Kongeriget Danmarks Handelskalender,
2. udgave 1887-88 (læger: Den danske Lægestand, 5. udgave 1885).

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

Jonstrup	Maaløv	Smørnumndre	Smørnumovre	Hove	Nybølle	Ledøje	Pederstrup	Ballerup	Hjortespring	Herlev	Mørkhøj	Gladsaxe	Bagsværd	Buddinge	Vangede	Gentofte	Jægersborg	Ordrup	Skovshoved	Hellerup	Utterslev	Brønshøj	Husum	Nordre Birk		
1	1		2			4	1	9	1		1	1	4	2	2	2	1	11	6	2	18	2	2	128		
		1		2	1		2	1	1	1			1			1		7	5		1			4		
						1															6	1	1	38		
				1		2		3					1	1		1		2	1		2			2		
									1													3			2	
																									2	
		1				1	2																		3	
1		2					2	2									1								6	
		1				1	1	1					1			1	1	4	1		2				9	
																										20
																										1
																										1
								1																		1
2	2	5	2	3	1	9	3	21	2	1	1	1	7	3	2	5	3	24	13	2	32	3	3		238	
								1		1											1					12
								1																		2
																	1									5
																										1
																										1
																										1

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

oplysninger har ligget til grund for tabellen side 20-21. Det skal med det samme understreges, at vejvisere ikke er pålidelige kilder, og at der er fejl i handelskalenderen – f.eks. er det indlysende forkert, at der kun er nævnt 2 slagtere i hele Nordre Birk – men brugt med forsigtighed giver tabellen alligevel et klart indtryk af, hvor i området handelen var koncentreret. Tyngdepunktet ligger i Lyngby med 1/8 af den samlede handel; men der ses desuden koncentrationer af handel i Ballerup og i Utterslev og Ordrup-Skovshoved, der på denne tid var under udbygning til beboelseskvarterer. Hvis man ser bort fra dette område, hvor den omfattende handel må formodes at være lokal og betinget af den umiddelbart omliggende bebyggelse, fremtræder Lyngby og Ballerup ubestridt som handelscentrene i Københavns nordlige og nordvestlige omegn. Desværre siger tabellen ikke noget om handelsvirksomhedernes størrelse eller deres nøjagtige karakter, idet der bag betegnelsen »købmand« som tidligere nævnt gemmer sig adskillige brancher; men de fleste af de handlende kan dog ret let identificeres og lokaliseres. En del af dem er omtalt ovenfor; men i det følgende skal en række særligt betydende forretninger omtales nærmere.

Kolonialhandlere

Blandt kolonialhandlerne må nævnes Carl Ebert i Bondebyen, J.P. Knüppel i Stades Krog, Carl Andersen, Frederik Bugge, Sophus Lund og Frode Petersen på Lyngby Hovedgade, Max Rangoon og Carl Johansen på Jernbanevej samt Emil Scherg på Bagsværdvej.

Købmandsforretningen på hjørnet af Lundtoftevej og Nørregade (Lundtoftevej 21 A/Nørregade 2) er et af de ældste handelssteder i Lyngby, hvor allerede i 1780'erne Wilhelm Herrested havde en »urtebod«, d.v.s. kolonialhandel. Den nuværende bygning er fra 1834 og er kun en del af det oprindelige bygningskompleks, »Lindely«, hvor købmandsforretningen først var indrettet i bagbygningen med gavlen ud til Nørregade. Ejendommen tilhørte 1884-96 købmand Carl Jørgensen, hvorefter den købtes af købmand Carl Ebert, som havde grundlagt sin forretning som høkerhandel allerede i 1873 i Lundtoftevej 22 (»Jakobs Minde«). Carl Ebert flyttede i 1897 butikken frem i forhuset

Carl Eberts (senere August Schønherr)s købmandshandel i Bondebyen omkr. 1900. Forretningen var indtil 1897 indrettet i ejendommens baghus (Nørregade 2), som ses til venstre.

Byhistorisk Samling

på hjørnet. Efter hans død i 1899 videreførtes forretningen af hans datter og svigersøn, købmand Carl Jensen, til de i 1915 afstod forretningen til købmand August Schønherr. Dennes søn Carl Schønherr overtog i 1944 forretningen, der i 1939 var blevet udvidet til sit nuværende udseende, og træffes stadig i den gamle købmandsbutik.

J. P. Knüppel, der var født i Roskilde, åbnede forretning i Lyngby i 1872 i hjørnet af den nuværende ejendom Stades Krog 4, som han ejede i perioden 1873-89. Han fortsatte købmandsforretningen til 1912, hvor han efter sin hustrus død rejste fra byen. Ud over at have givet navn til det ovenfor omtalte »Knüppelstræde« kom købmand Knüppel frem i offentlighedens bevidsthed ved i nogle år i 1870'erne at stille lokaler til rådighed for den første politistation i Lyngby.

Carl Andersen etablerede sig i Lyngby i 1886. Tilsyneladende drev han først i en periode købmandsforretningen i Carl Jørgensens ovennævnte ejendom i Bondebyen; men senest i 1890 var han flyttet ned i Lyngbys daværende centrum omkring kirken, hvor han havde forretning i Lyngby Hovedgade 5 på hjørnet af Stades Krog. I 1906 opførte

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

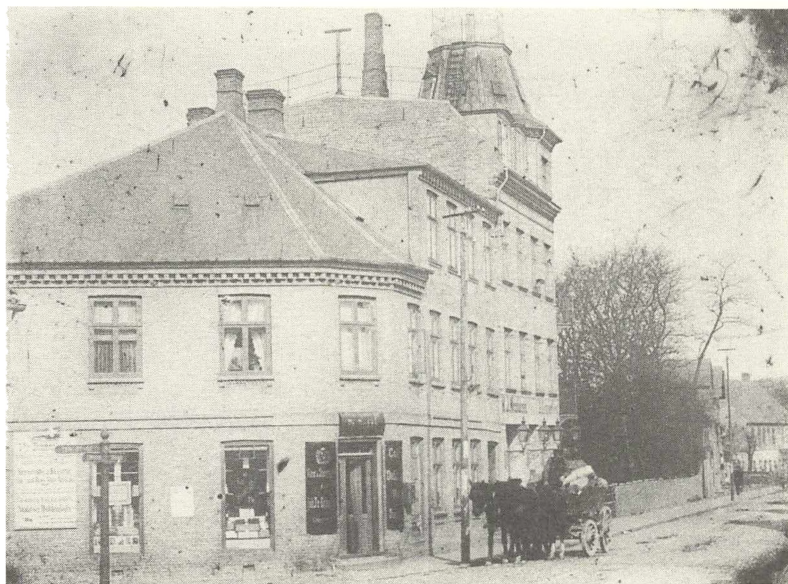
Købmand J. P. Knüppel uden for sin butik (Stades Krog 4) i 1890'erne. Langs facaden til højre gik Knüppelstræde hen til Lyngby Hovedgade over for Jernbanevej.

Byhistorisk Samling

han sammen med manufakturhandlerne Laurits Møller og Carl Frandsen ejendommen Jernbanevej 1 og flyttede sin forretning dertil.

Frederik Bugge havde etableret sig i Lyngby allerede i 1860 og åbnede i 1870'erne butik i konditor Kiens' ejendom Lyngby Hovedgade 38, på hjørnet af Jernbanevej. Hans søn Emil Bugge, der var indtrådt i forretningen i 1888, byggede i 1897 ejendommen Lyngby Hovedgade 34, på hjørnet af Rustenborgvej, og flyttede forretningen dertil i 1904. Derefter blev butikken på hjørnet af Jernbanevej overtaget af konditor Kiens' svigersøn, købmand Matthias Hjul, som igen afstod den til sin svigersøn, købmand Edmund Petersen, i 1913. I 1933 overtog Handelsbanken ejendommen.

Sophus Lunds købmandsforretning (Lyngby Hovedgade 23) var grundlagt af en købmand Rasch og blev overtaget af Sophus Lund i 1866. I 1876 gik han i kompagniskab med købmand Alfred Viggo Bentzen under firmanavnet »Sophus Lund & Co.«. Fra 1886 videreførte A. V. Bentzen forretningen alene til sin død i 1926. Sophus Lund

Købmand Bugges hjørne (Lyngby Hovedgade til højre, Jernbanevej til venstre) i 1894. Bygningerne er Lyngby Hovedgade 38 og 36, derefter ses Gammel Rustenborgs have med træerne.
Byhistorisk Samling

blev boende som rentier i Lyngby i nogle år, hvorefter han flyttede til Hellerup og døde der.

Frode Petersen havde etableret sig i Lyngby i 1884 og havde forretning i Lyngby Hovedgade 74 (på hjørnet af det nuværende Likørstræde). Efter hans død fortsatte hans enke forretningen frem til 1909, hvor den blev overtaget af Georg Mørck.

På Jernbanevej fandtes som sagt købmændene Max Rangoon og Carl Johansen. Max Rangoon havde i sin ungdom tilbragt en række år i Sydamerika, og ved hjemkomsten herfra etablerede han sig i Lyngby (i 1876) og købte den i 1873 opførte ejendom Jernbanevej 4, som han lod kalde »Burmahus«. Efter hans død i 1913 fortsatte hans enke Jutta Rangoon forretningen i nogle år.

Carl Johansen etablerede sig i 1887 i Jernbanevej 13 og havde forret-

Lyngebys udseende og handelens omfang i 1887

Købmand Carl Johansens butik, Jernbanevej 13, i 1894. På dette sted ligger i dag »Idé-grillen«.

Byhistorisk Samling

ning dér frem til 1901, hvor han opførte ejendommen Jernbanevej 10 (på hjørnet af Bagsværdvej over for Hotel Rustenborg) og flyttede forretningen dertil. Carl Johansen drev forretningen til omkring 1920 og døde i 1932.

På Lyngebys »Vesterbro«, d. v. s. bebyggelsen vest for jernbanen, lå købmand Emil Schergs forretning i Bagsværdvej 6, lige ved jernbaneoverskæringen. Emil Scherg havde etableret sig i 1876, da han overtog en forretning i Bondebyen efter købmand Niels Chr. Sengeløw, men havde lige som flere andre handlende indset, at udviklingen bevægede sig væk fra Bondebyen og ned på Hovedgaden og Jernbanevej, og havde derfor flyttet sin forretning. Han havde tidligere i en periode bestyret brugsforeningen på Brede Klædefabrik, »Brede Husholdningsforening«. I 1896 blev forretningen overtaget af sønnen Waldemar Scherg, som drev den til 1937. Han solgte forretningen i 1941 og døde i 1943.

Købmand Emil Scherger's forretning, Bagsværdvej 6, i 1896. Ejendommen, der lå lige ved jernbaneoverskæringen, blev ombygget til sit nuværende udseende i 1902.

Byhistorisk Samling

Manufakturhandlere

På denne tid, hvor specialiseringen inden for de enkelte brancher endnu knap var begyndt, var manufakturhandlerne den næststørste gruppe af forretningsdrivende (d.v.s. næst efter kolonialhandlerne). I Lyngby var de væsentligste i 1887 H.J. Nicolaisen, Laurits Møller og Adolph Røen. Af disse er et særligt kapitel senere i fremstillingen reserveret Laurits Møller.

Hans J. Nicolaisen havde etableret sig i Lyngby i 1877 og købte i 1883 ejendommen Lyngby Hovedgade 36, hvor han havde forretning til omkr. 1900, da han rejste til Maribo og etablerede sig der.

Adolph Røen havde i 1883 etableret sig i den gamle manufakturhandel Lyngby Hovedgade 46. Denne ejendom tilhørte 1855-75 manufakturhandler Abraham Moses Gottschalk og i årene 1875-1929 først manufakturhandler Chr. Rasmussen, siden hans enke og arvinger. I 1929 købte boghandler C. G. Petersen ejendommen, der stadig bærer hans navn. Adolph Røen drev manufakturforretningen til 1888, hvorefter han flyttede over på den anden side af gaden, til nr. 13. I 1890

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

Johannes Petersens Magasin-udsalg i Lyngby Hovedgade 46, fotograferet i 1920'erne. Siden 1940 har C. G. Petersens Boghandel til huse i disse lokaler. Byhistorisk Samling

holdt han ophørsudsalg, nu i tidligere boghandler Theodor Petersens ejendom (Lyngby Hovedgade 32). – Efter Adolph Røen havde manufakturhandler Carl Frandsen forretningen i årene 1889-1901, hvor efter han afstod den til manufakturhandler Anton Melby.

Anton Melby, som hermed startede sin karriere i manufakturbranchen, blev senere en kendt hattegrosserer i København med forretning i Købmagergade (på hjørnet af Løvstræde, hvor man i dag finder Hallgreen Sko). Han var desuden kendt som mæcen for kriseramte teatre.

Da Anton Melby i 1905 rejste til København, blev forretningen overtaget af manufakturhandler Johannes Petersen, som drev den til sin død i 1932. Anton Melby havde i 1902 fået eneudsalg fra Magasin du Nord, og dette blev videreført af Johannes Petersen.

Isenkrammer Chr. Bisserups forretning Lyngby Hovedgade 30, set oppe fra Lyngby Kirkegård i 1898.

Byhistorisk Samling

Andre handlende

Blandt Lyngbys handlende i 1887 må desuden nævnes to boghandlere, en hørkræmmer, to isenkræmmere og to urmagere.

Boghandler Johannes Gravenhorst havde etableret sig i Lyngby i 1882 og flyttede i 1887 sin forretning til manufakturhandler H. J. Nicolaisens ejendom, Lyngby Hovedgade 36. Han fik butik i hjørnet, hvor i dag Ib Gøtz's smørrebrødsforretning er indrettet, men afstod allerede i 1893 forretningen til boghandler J. G. Balleby og flyttede til Ordrup. J. G. Balleby overdrog i 1897 forretningen til boghandler Hans Schou, der i 1903 flyttede den til Lyngby Hovedgade 26. Da Hans Schou i 1907 blev skatteopkræver, lod han forretningen overgå til boghandler Knud Henriksen, hvis navn fulgte den til ophøret midt i 1960'erne.

Også i Lyngby Hovedgade 32 (det nordlige hjørne af Hovedgaden og Rustenborgvej) var der boghandel, idet ejendommen var opført i

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

Urmager Klestrups forretning i Lyngby Hovedgade 34, omkr. 1900. Bemærk jugend-ornamentet over vinduet øverst til højre.

Byhistorisk Samling

Lyngby Hovedgade 48 med lidt af nr. 50 til venstre, fotograferet i 1916. I 1924 fik nr. 48 påbygget 1.sal.

Byhistorisk Samling

1873 af boghandler Peter Theodor Petersen, som havde etableret sig i Lyngby allerede i 1860'erne. Han ejede stedet til 1897 og døde i 1905. I en periode omkring 1890, muligvis også i 1887, synes forretningen at have været drevet af boghandler Victor Carl van Dockum.

Hørkræmmeren var Alfred Olsen, der havde etableret sig i Lyngby i 1874, og som i 1876 byggede ejendommen Lyngby Hovedgade 17, hvortil han i 1877 flyttede sin forretning. Alfred Olsen overlod i 1888 hørkræmmerforretningen i kælderen til købmand Philip Olsen, der i 1904 afstod den til tidligere ølhandler Jørgen Frederiksen. Selv drev Alfred Olsen en melhandel i hjørnet af bygningen, til han i 1918 solgte ejendommen til Sparekassen for Lyngby og Omegn (den senere Bikuben i Lyngby).

Isenkræmmerne var Julius F. Wiberg (etableret i 1883, antagelig rejst fra byen inden 1890) og Ludvig Olsen (etableret i 1881 og i 1889 flyttet til Lyngby Hovedgade 30, antagelig fra Høstvej 2, hvor han på

Lyngbys udseende og handelens omfang i 1887

et tidspunkt havde en hørkramforretning i et lille hus helt ud til vejen). I 1893 blev forretningen overtaget af isenkræmmer Chr. Bisserup, som i 1895 købte ejendommen og i 1907 ombyggede den til det udseende, den havde frem til nedrivningen i 1973. Chr. Bisserup afstod midt i 1920'erne forretningen, som i 1929 blev overtaget af isenkræmmer Axel Lotz og videreført af ham indtil nedrivningen.

Urmager Carl Chr. Suhr havde etableret sig i Lyngby i 1882 og havde i 1887 forretning i mælkehandler Gottlieb Agiers ejendom Lyngby Hovedgade 26.

I Lyngby Hovedgade 31 havde urmager Chr. Lorentz Jørgensen forretning. Han havde købt ejendommen i 1877 og drev forretningen til kort før sin død i 1893, hvor han afstod den til urmager Frederik C. C. Klestrup. Hans enke beholdt ejendommen til 1916, hvor den blev overtaget af Lyngby-Taarbæk Kommune som vistnok den første ejendom, kommunen opkøbte med den ildevarslende forklaring »af byplanmæssige grunde«. Få år efter blev den nedrevet for at give plads for Toftebæksvejs gennembrud til Hovedgaden. – Urmager Klestrup flyttede i 1897 til Lyngby Hovedgade 34 og derfra i 1903 til Hovedgaden 26.

Ud over disse handlende bør man nævne Lyngbys tre bagere, der ganske vist ikke i samtiden omfattedes af betegnelsen »handlende«, men som alligevel var udtryk for en meget gammel handelstradition i Lyngby. Det drejede sig om bagermester Peter Nielsen på Torvet i Bondebyen, d.v.s. Peter Lunds Vej 2 (etableret i 1880), bagermester Thorvald P. Hamann i Lyngby Hovedgade 5-7 (etableret i 1881, forretningen grundlagt i 1868 af Samuel Frederik Hamann) og bagermester Søren Bagger i »Bagergården«, Lyngby Hovedgade 49 (etableret i 1878).

Af slagtere var der, selv om det ikke fremgår af Handelskalenderen for 1887, i hvert fald én, der fortjener at nævnes, nemlig slagtermester Alexander Wolfheckel i Lyngby Hovedgade 48, som han ejede i årene 1885-97. Der havde været slagterforretning i ejendommen siden begyndelsen af 1800-tallet (slagterslægten Eiberg), og den tradition sluttede først med slagterforretningen »Centrum«s omdannelse til frugtforretning i 1972.

HANDELSFORENINGENS STIFTELSE – DENS BAGGRUND OG FØRSTE HISTORIE

Hovedkilden til Handelsforeningens historie er foreningens egne forhandlingsprotokoller, som er bevaret lige fra begyndelsen i 1887. Disse protokoller rummer imidlertid kun kortfattede oplysninger og refererer udelukkende, hvad der er besluttet på møderne – ofte ikke engang, hvad der er blevet sagt, eller hvad sagerne nærmere har drejet sig om. For at få fyldigere oplysninger om Handelsforeningens virke må man gå til andre kilder, først og fremmest de lokale aviser (Københavns Amts Avis fra 1872 til 1947, Lyngby-Taarbæk Bladet siden 1928) og Dansk Handelsblad, hvori der findes referater af et stort antal generalforsamlinger.

Det fremgår af den ældste forhandlingsprotokols første side, at »Paa Anmodning af de Herrer Ravn og Lorentzen i Taarbæk indvarslede Laurits Møller i Lyngby Byens og Omegnens Handlende til et Møde paa Hotel Rustenborg i Lyngby Onsdagen den 27. April 1887, hvor der var mødt 26 Handlende, og her stiftedes Nordre Birks Handelsforening med det Formaal at værne og støtte hinanden i den stærkt truende ulovlige Konkurrence med Omkjøren med Varer, der særlig finder Sted i Nordre Birk.

Det blev besluttet at afholde et Møde den 17. Maj og dertil indbyde Herr Politiaassistent Blom.

Til Styrelse for Foreningen valgtes

Laurits Møller, Lyngby, Formand

S. M. Ravn, Taarbæk, Næstformand

Harald Larsen, Lyngby, Kasserer

Fr. Bugge, Lyngby

O. Nielsen, Gjentofte

Fischer, Ordrup

Poulsen, Strandmøllen.

Handelsforeningens stiftelse

Det blev overdraget Styrelsen at udarbejde Love og fremlægge dem snarest.

Lyngby, den 27. April 1887

Laurits Møller, p.t. Formand«

Københavns Amts Avis refererede den 28. april 1887 Handelsforeningens stiftende møde således:

»Ny Handelsforening. I Aftes blev der paa Hotel Rustenborg dannet en »Handelsforening for Nordre Birk«, i hvilken der straks indtogene sig nogle og tredive Medlemmer. Kl. 7 aabnedes Forhandlingerne. Hr. Kjøbmand Laurits Møller bød Velkommen og takkede d'Hrr. Politiassistent Blom, Sogneraadsformand Carl Lund og Redaktør Herdahl for deres Nærværelse. Under den Sidstnævntes Ledelse som Dirigent gennemgik derpaa Hr. Politiassistent Blom nøjagtig de forskellige Love, Næringsdriften paa Landet vedrørende, samt gav en Del Oplysninger, som formentlig ville komme til Nytte ved Foreningens fremtidige Virksomhed. Paa Forslag af Dirigenten bevidnede Forsamlingen Assistenten sin Tak ved at rejse sig, og derpaa skredes til Valg af Bestyrelse. Udfaldet af dette blev, at efternævnte Herrer valgtes: Laurits Møller, Lyngby (Formand), [S. M.] Ravn, Taarbæk (Næstformand), Harald Larsen, Lyngby (Kasserer), [Fr.] Bugge, Lyngby, [M. L.] Fischer, Ordrup, [O.] Nielsen, Gjentofte og [N.] Poulsen, Strandmøllen. Med et Leve for Foreningen og Dirigenten hævdedes derpaa Mødet.«

Det handlingsforløb, der fremgår af det trykte referat i avisen, er sandsynligvis det korrekte. I forhandlingsprotokollen refereres der *to* møder, den 27. april og den 17. maj, hvor politiassistent H. P. L. Bloms indlæg er henlagt til mødet den 17. maj. Dette møde har imidlertid næppe nogensinde fundet sted, og omtalen af det i protokollen skyldes antagelig, at Laurits Møller først er begyndt at føre denne på et senere tidspunkt, hvor han ikke længere kunne huske begivenhederne nøjagtigt.

Under alle omstændigheder rummer disse referater en række vigtige

Handelsforeningen på sommerudflugt i 1915. Udflugten gik til Hellebæk, men med flere ophold undervejs.
Byhistorisk Samling

tige oplysninger: At et bestemt handelsmæssigt problem (den omløbende handel) på dette tidspunkt krævede en løsning og førte til foreningens dannelse, at udgangspunktet var i Taarbæk, hvor de pågældende handlende trods de verserende løsrivelsestendenser i byen alligevel valgte at henvende sig til en kollega i Lyngby, samt at denne – købmand Laurits Møller – åbenbart havde en anset position, som gjorde det naturligt, at netop han indkaldte til det stiftende møde – og blev valgt til formand. Endvidere fremgår det af listen over den første bestyrelse, at tyngdepunktet har ligget på de handlende i Lyngby: herfra kom formanden, kassereren og endnu et bestyrelsesmedlem, medens de 4 øvrige medlemmer af bestyrelsen kom fra Gentofte, Ordrup, Taarbæk og Strandmøllen. Denne stærke repræsentation af Lyngby-købmænd og det forhold, at Lyngby blev hjemsted for en handelsforening med hele Nordre Birk som virkeområde, svarer ganske

Handelsforeningens stiftelse

til Lyngbys ovenfor omtalte position som Nordre Birks handelscentrum.

Når der tales om en ny handelsforening, skyldes det, at der tidligere havde eksisteret en »Handelsforeningen for Ordrup og Omegn« (tilsyneladende stiftet i juli 1886), hvis midler nu overgik til »Nordre Birks Handelsforening«.

Det problem, der lå til grund for Handelsforeningen oprettelse, var konkurrencen fra salgsvogne og sælgere fra københavnske forretninger, som generede de lokale handlende med deres lavere priser. Dette forhold udtrykkes ikke helt klart i forhandlingsprotokollens indledende tekst, men kommer tydeligt frem i et redaktionelt indlæg i Københavns Amts Avis året efter (16.2.1888) under overskriften »Bliv hos vore egne«:

»Det er ikke saa sjældent, at man i Bladene rundt om i Provinserne ser de Handlende klage over, at den daglige Handel, som de med Rette tro at kunne gøre Regning paa, gaar deres Dør forbi og lægges hen til andre Steder, hvor man ved en omrejsende Agent eller paa anden Maade mener at faa Varene billigere, og man er i flere Tilfælde ikke utilbøjelig til at lægge Skylden paa Byens Avis eller Aviser, som optage Annoncer om billige Varer fra andre Pladser. Akkurat ligesaa hos os – vi, som ligge nær op til Hovedstaden –. Det er ikke saa sjældent, at der er hørt Spydigheder og Bemærkninger om, at »det er dog underligt, at Byens Avis har saa mange Annoncer fra Kjøbenhavn, for det maa dog skade de Handlende herude«. Ja, det er ganske vist, gavne kan det jo ikke, særlig naar de Handlende ikke ere godt eller tilstrækkeligt forsynede og væsentligt naar de ikke holde Pris med Kjøbenhavns Handlende. Men hvad vil det sige, naar man ser hen til, at en Probenreuter, som kommer hertil, og dem kommer her flere af næsten hver Dag, altid gaar hjem med Tasken eller Lommebogen fuld af Bestillinger paa alle mulige Ting, og det navnlig fra de Handlende og Haandværkerne, som absolut synes at maatte have Forpligtelse til at støtte hverandre ved gjensidig Forretningsforbindelse. Vi skulle saaledes blot gjøre opmærksom paa det mindre Hensynsfulde i, at man her,

ligesom andre Steder, hvor der kun er et Bogtrykkeri, sjældent ser en Regning eller en Meddelelse, som er trykt her, men derimod et Arbejde, som er tilvejebragt gennem en af disse omløbende Snaphaner, som med aldrig fornægtende Tungefærdighed prakker Folk Et eller Andet paa, forsikrende om, at det er meget smukkere og langt billigere, end det stedlige Trykkeri kan levere det. Ligesdanne gaar det f.Eks. Skomagerne, de faa Reparationerne, medens det nye Arbejde bestilles i Kjøbenhavn, Skræderne lappe og lappe og sælge af og til en Klædning paa Afbetaling, hverken disse eller vore Herreekviperingshandlere, som kunne og virkelig følge med Tiden, se deres Bestræbelser tilstrækkelig belønnede med Bestillinger – det Meste bestilles i Hovedstaden; og saa Bygningshaandværkerne: Reparation paa Reparation, ethvert nyt Arbejde af Betydning skal udføres af Fremmede, ja endog saa Bygninger, som kun ere beregnede paa at kunne forrente sig ved mer end almindelig Interesse og Støtte fra Befolkningens Side, opføres af indforskrevne Fremmede – skal alt dette befordre Velstanden? Vi tro det ikke!«

Den omløbende handel, som de lokale næringsdrivende med rette opfattede som skadelig, var forbudt ifølge forordningen af 13. februar 1775, som gjaldt frem til Næringsloven af 1931. Omrejsende handlende (»bissekræmmere«) måtte kun sælge deres varer på de officielle markeder i købstæderne, men ellers hverken i byerne eller på landet. Derimod var omløbende handel med indenlandske landbrugsprodukter m.m. tilladt, f.eks. med fisk eller brød. Bestemmelsen tog sigte på at beskytte købstædernes handel uden dermed at forhindre fødevarerforsyningen i de butiksfattige landdistrikter; men den blev fastholdt i Næringsloven af 1857, der ellers begrænsede købstædernes privilegier. – På landet var ligeledes den såkaldte prøvehandel forbudt, d.v.s. optagelse af bestillinger til senere levering hos kunderne på grundlag af fremviste vareprøver. Fra denne handelsform stammer det ovenfor anvendte udtryk »probenreutere«, d.v.s. prøve-ryttere, om de handelsrejsende.

Disse handelsformer var altså i princippet forbudt; men for den

Handelsforeningens stiftelse

Handelsforeningen på udflugt omkr. 1915. Af personerne genkendes stående forrest til venstre grønthandler Frederiksen («Persille-Frederik») og siddende i midten manufakturhandler R. W. Rasmussen. Bagest ses helt til venstre manufakturhandler Carl Nielsen og næstysterst til højre købmand L. P. Graulund.

Byhistorisk Samling

omløbende handels vedkommende var det vanskeligt for politiet at håndhæve forbudet, fordi »landbrugsprodukter« kunne fortolkes meget bredt. Der blev nemlig fra rettens side tolereret omkørende handel med stort set alle naturalprodukter, der stammede fra landbrug, husdyrhold, gartneri- og havebrug, fiskeri, skovbrug og tørvegravning. Også omkørende salg af bearbejdede landbrugsprodukter blev accepteret, f.eks. af smør, ost og saltet og røget kød. Endelig var det tilladt at udbringe bestilte varer, og hvem kunne se på varerne, om de var bestilt eller ej?

Konkurrencen fra den omløbende handel var derfor et stående problem for de handlende i Lyngby, og klagerne derover kom ofte til udtryk på Handelsforeningens generalforsamlinger helt frem i mellemkrigstiden, uden at det var muligt for politiet at imødekomme foreningens henstillinger om at gribe ind.

Da Nordre Birks Handelsforening blev oprettet i 1887, var den enegns eneste handelsforening, og dens medlemmer kom fra et stort

område. Selv om medlemsfortegnelser først er bevaret fra 1926, kan man dog på grundlag af regnskabsmaterialet få et indtryk af medlemmernes geografiske fordeling næsten helt fra begyndelsen. I Handelsforeningens kassebog er der noteret kontingentindbetalinger fra 28 medlemmer i 1889, d. v. s. fra de fleste af de ca. 35 medlemmer, der var foreningens gennemsnitlige størrelse i årene frem til omkr. 1900. Disse 28 medlemmer fordelte sig således: 2 fra Vedbæk, 3 fra Taarbæk, 1 fra Stampen, 10 fra Lyngby, 1 fra Buddinge, 1 fra Jægersborg, 2 fra Gentofte, 7 fra Ordrup og 1 fra Skovshoved.

Ret hurtigt blev der imidlertid tale om en udpræget Lyngby-forening. I 1901 udmeldte den sidste Ordrup-købmand sig, og fra 1906 var der kun en enkelt købmand fra hhv. Gentofte, Taarbæk, Skodsborg og Brede. Bortset fra 2 medlemmer fra København var de resterende 26 ud af 32 kontingentsindbetalere fra Lyngby. Denne fordeling har holdt sig siden. Ved Handelsforeningens 50 års jubilæum i 1937 var der 98 aktive medlemmer, hvoraf 92 havde butiksadresse i Lyngby, 3 i Virum og 3 i Ørholm-Lundtofte.

De medlemmer fra andre byer, som trak sig ud af den stadigt mere Lyngby-dominerede Nordre Birks Handelsforening, kunne i stedet indtræde i lokale handelsforeninger, efterhånden som disse opstod: Hellerup Handelsforening (stiftet 1898), Handelsforeningen for Søllerød og Omegn (før 1901), Gentofte Handelsforening (1907) og Ordrup Handelsforening (1909). I Gladsaxe og Ballerup kommuner synes der ikke at være oprettet handelsforeninger før hhv. 1921 (Søborg) og 1932.

I erkendelse af, at der således ikke længere i foreningens medlemskreds var dækning for navnet »Nordre Birks Handelsforening«, foreslog isenkræmmer Chr. Bisserup i 1906 »Lyngby Handelsforening« i stedet; men da der trods alt stadig var enkelte udenbys medlemmer, valgte man »Handelsforeningen for Lyngby og Omegn«. Senere ændrede man »Lyngby« til det mere præcise »Kongens Lyngby«, og i 100 års jubilæumsåret fører foreningen navnet »Handelsforeningen for Kongens Lyngby og Omegn«. Foreningen har i foråret 393 medlemmer, som fordeler sig således:

Handelsforeningens stiftelse

Lyngby, Bondebyen	5
Lyngby Hovedgade	124
Storcentret	88
Torvet	18
Jernbanepladsen	21
Jernbanevej	10
Ulrikkenborg Plads	13
Lyngby i øvrigt	93
Sorgenfri	4
Virum	4
Lundtofte	6
Taarbæk	1
Udenbys	6

LAURITS MØLLER

Handelsforeningens egentlige stifter og første formand var altså manufakturhandler Laurits Møller, og det er naturligt at lade et særligt kapitel handle om denne markante skikkelse i Lyngbys erhvervsliv omkring århundredeskiftet, således som han fremtrådte i dets organisationer.

Laurits Møller var født den 3. april 1853 i Løgstør, hvor hans far, Frederik Møller, var købmand og gæstgiver. Efter sin læretid i Thisted og en periode som handelskommis i klædebranchen i Aarhus var han i årene 1873-79 »rejsende i Danmark for et større Handelshus« – antagelig Crome & Goldschmidt, som han senere havde lager for i Lyngby. Fra denne rejsetid fortalte Laurits Møller senere om et venskabeligt drilleri fra en kollega, N. C. Nielsen, som rejste på samme rute og på et tidspunkt havde en dags forspring for Laurits Møller. Og Nielsen sørgede hver dag for at bestille gule ærter til Møller, så de til hans store forundring stod parat ved hans ankomst.

I 1879 kom Laurits Møller til Lyngby, hvor han overtog Poul Hansens manufakturhandel, Lyngby Hovedgade 54. Den tidligere ejer betroede ham, at butikken var »en gruelig skidt Forretning«, som kun var til at gaa Fallit paa«, men ikke desto mindre nåede Laurits Møller i løbet af få år frem i forreste række blandt Lyngbys handlende.

I 1885 fik han fabriksoplag fra Crome & Goldschmidts fabrikker, der fik en stor del af deres varer fremstillet i Horsens Tugthus, og i 1887 udvidede han forretningen med en afdeling for sengeudstyr – først i kælderen under forretningen i nr. 54, men fra 1905 i nr. 52, som han havde købt og forsynet med en portal mellem de to bygninger.

Denne udvikling var naturligvis ikke foregået uden konkurrence, og man kan i Københavns Amts Avis fra disse år følge annoncekrigen

Grundet paa
mine Lokalers
Ombygning
udsælges
hele mit Varelager til
hidtil i Lyngby
ukjendte
billige Priser.

Resterende 6 Kaaber, 8
pyntede Dame-Vinterhatte,
4 Stkr. Havelok, Dame- &
Børneoverstykker, 10 Stkr.
Parasoller
udsælges uanset Værdien
for en kun
Spotpris.
Gummi-Regnslag 3 Kr.
Dansk Uldgarn 1.50 pr. Pd.

Lyngby billige Stræder- & Gjæveringshandel

anbefaler

til Foraars-Sæsonen:

Sommer-Paletto 20, 25, 35 Kr.

Sele Klædninger fra 25, 35, 40, 50 Kr.

Alt i nye, moderne og gode Varer.

450 Stkr.

nye moderne Fjilthatte

udfælges fra 2 til 6 Kr.

Stort Udvalg

i Skjorter, Kraver, Flipper, Slips og Mansjetter.

Konfirmationsklædninger

til 14, 18, 20, 25 og 30 Kr.

Særlig fremhæves en Klædning af bel Uld, fint, fort Klæde til 25 Kr.

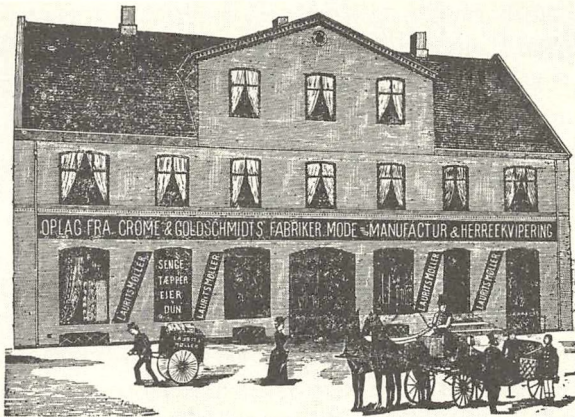
Konfirmationskalfjætter 1 Kr. 50 Ore a 2 Kr.

For gode Varer, et flot Snit og pævert forarbejdet garanteres.

Arbødigst.

H. J. Nicolaisen.

Annoncer fra H. J. Nicolaisen og Laurits Møller i 1880'erne. Annoncen øverst til venstre viser ejendommen Lyngby Hovedgade 36 før ombygningen i 1887 til dens nuværende udseende.

Saison-Artikler

Straahatte, Silkebaand i Rester, Silke-Tørklæder, Tylls-Tørklæder,
Silke- & Traadhandsker, Blomster Parasoller, engl. Damestrømper 1,25,
Jersey-Liv, Jersey-Trøier, Skjorter, Vadskestoffer
forefindes i stort Udvalg hos

Laurits Møller.

Til Pintse anbefales blåe & røde Jerseytrøier til Børn. Drengedragter af
bl. Cheviot og Jersey. Børnestrømper, Børnehandsker, Børnehatte i
stort Udvalg hos

Laurits Møller.

En ny Sending af sorte Chenille-Fischus og koul. Spadersere-Trøier er i Dag hjemkommen
hos

Laurits Møller.

Rester
af hvide Gardintøier
udsælges meget billigt hos

Laurits Møller.

Fuldstændigt Sortiment i
Herreekvipering, flotte Herreklædninger 25,00,
fine Benklæder 6, 8 & 10 Kr.
Londoner-Hat 4,00, 1ma. Bodecker-Hat 8,00, Solskærme 2. a 2,50.
Stort Udvalg i Herre-Slips og Cravattes, Manchetskjorter, Kraver,
Manchetter, Flipper etc. hos

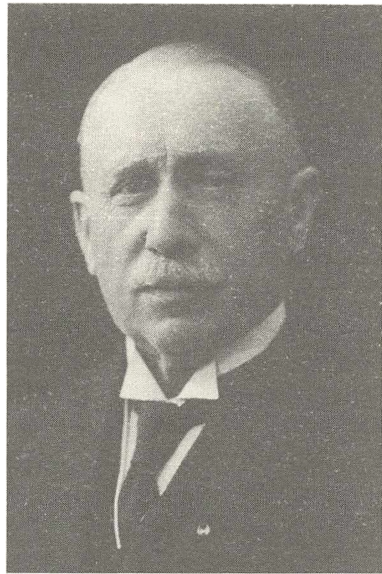
Laurits Møller.

mellem Laurits Møller og navnlig H. J. Nicolaisen (Lyngby Hovedgade 36). Når Laurits Møller klarede sig så godt, skyldtes det navnlig en bestemt kombination af charme og flid, som samtiden lagde mærke til: »en ung indtagende Mand med lyst Haar og hvide Tænder, der snart vakte Velvilje i den lille Landsby«. Og da han i 1882 giftede sig med Elisabeth Rostrup, datter af den ansete slotsforvalter N. T. Rostrup fra Sorgenfri Slot, blev det endnu lettere for ham at blive accepteret i Lyngby.

Samtidig begyndte Laurits Møller også at få interesse for Lyngby og for byens trivsel. Med sin position som en af Lyngbys største forretningsdrivende var det naturligt, at det var ham, der i 1887 stiftede Handelsforeningen; men hans interesser strakte sig langt ud over det rent erhvervsmæssige. Blandt mange værdifulde initiativer bør man især fremhæve hans indsats i Lyngby Sogns velgørende Forening og oprettelsen af Sparekassen for Lyngby og Omegn.

Lyngby Sogns velgørende Forening var stiftet i 1856 med det formål at opføre friboliger og understøtte trængende. I 1860 havde foreningen opført friboligen »Aldersly« ved Prinsessestien (nedrevet i 1950'erne ved Omfartsvejens anlægning). I 1894 blev Laurits Møller foreningens formand, og i 1896 nedsattes et byggeudvalg, som lod opføre »Ny Aldersly« (Bagsværdvej 14). Hertil kom langt senere »Aldersly 1920« på nabogrunden. Laurits Møller var formand for foreningen lige til sin død, og han udrettede både i og uden for foreningen et stort socialt arbejde. I denne sammenhæng kan det nævnes, at Laurits Møller også var i bestyrelsen for Foreningen for ulykkeligt stillede Mødre (senere Mødrehjælpen) og for Gentofte-Lyngby Hospital (Vartov), og at han var kasserer i den komité, der i 1919 opførte Lundtofte Kirke.

Laurits Møllers hovedværk var dog Sparekassen for Lyngby og Omegn, hvor han var den egentlige initiativtager. Der havde to gange før været gjort forsøg på at oprette en sparekasse i Lyngby; først i 1856 som led i det filantropisk prægede sociale arbejde, der navnlig udgik fra distriktslæge T. C. Mürer, men ophørt i 1865, og anden gang i 1873 i form af en filial af Arbejderbanken, nedlagt i 1890. Laurits Møller havde siddet i bestyrelsen for bankfilialen i dens sidste periode, og da

Laurits Møller som ung manufakturhandler, da han stiftede Handelsforeningen, og som ældre sparekassedirektør. Byhistorisk Samling

tiden blev gunstig for et nyt forsøg i løbet af 1890'erne, hvor der indtraf et kraftigt opsving i Lyngbys erhvervsliv, tog han initiativet til indkaldelsen af den komité, der i 1898 oprettede den nuværende »Bikuben i Lyngby«, dengang med navnet »Spare- og Laanekassen for Lyngby og Omegn«. Laurits Møller tilbød selv at stille lokale til rådighed; men man valgte at leje et lokale på den modsatte side af Hovedgaden, hos snedkermester Johannes Petersen i et lille hus, der lå på næsten samme sted som den nuværende Bikuben i Lyngby. Ejeren forlangte 270 kr. i årlig leje for lokalet, mens sparekassens bestyrelse havde besluttet, at der kun måtte bruges 250 kr. »Men her som i flere andre Tilfælde bragte Laurits Møller personlig Sagen i Orden. Sparekassen fik foruden Kontorlokalet et lille Loftsværelse, som hverken den eller Ejeren havde Brug for, med i Kontrakten paa de 270 Kr. Dette Værelse lejede Laurits Møller, der heller ikke havde Brug for det, for

20 Kr. aarligt«. Herefter kunne Laurits Møller på bestyrelsens vegne anskaffe en disk, et bord og et pengeskab til lokalets møblering, og sparekassen kunne åbne. – Det fremgår ret tydeligt af omstændighederne omkring sparekassens oprettelse, at det var Laurits Møller, der var den egentlige drivkraft, og ved en begyndende krise i 1906, hvor det fejlagtigt var rygtedes, at sparekassen havde tabt 15.000 kr. på et udlån, stillede Laurits Møller personligt sikkerhed for dette beløb, der i dag ville svare til adskillige millioner kr.

Da lovgivningen med virkning fra 1920 stillede krav om opdeling af sparekassernes ledelse i tilsynsråd og direktion, blev Laurits Møller direktør sammen med den hidtidige forretningsfører, Richard Nielsen, og som sådan virkede han til sin død i 1924. En vurdering af Laurits Møllers indsats i sparekassen er givet af lokalhistorikeren, viceborgmester A. C. Tandrup: »Laurits Møller havde betydet overordentlig meget for Sparekassen. Det var hans ukuelige Initiativ, der havde ført til Starten, og det var hans Dygtighed, Udholdenhed i Arbejdet og faste Villie, der fra en beskeden Begyndelse havde ført Sparekassen frem til en Institution af en betydelig Størrelsesorden i Byens og Egnens økonomiske Liv. Personlig havde han ryddet Vanskeligheder af Vejen, og i Medgang som i Modgang havde han støt staaet paa sin Post som forretningsmæssig Leder, skabt og udbygget Tilliden til Institutionen. De fleste Dispositioner af Betydning kan føres tilbage til hans Fremsyn og sikre Vurdering af Vilkaar og Muligheder. Sin Arbejdskraft, sin Indsigt, Kunnen og Erfaringer havde han til enhver Tid stillet til Raadighed for Sparekassen uden Tanke om Fordel og Vinding, efter Aand som Bogstav tro mod de Idealer, der bar Sparekassensagen, og som havde fundet Udtryk saavel i hans Programtale ved Stiftelsen i 1898 som i de Vedtægter, der nærmere trak Linierne op for den Virksomhed, der skulde øves«.

Blandt andre ting, Laurits Møller var medstifter af, kan nævnes Lyngby-Vedbæk Jernbane (Nærumbanen) i 1898. Endvidere var han i en årrække revisor af Lyngby Kommunes regnskab frem til 1904, hvor han selv blev indvalgt i sognerådet. I sin tid som sognerådsmedlem (1904-09) var han en ivrig fortaler for de traditionelle handelsønsker,

Laurits Møllers forretning på Lyngby Hovedgade (nr. 54-52) i 1905 med den karakteristiske facade omkring udstillingsvinduet mellem de to ejendomme. Jørgen Gregersen

bedre fortove og bedre gadebelysning, samt for opførelsen af et vandværk.

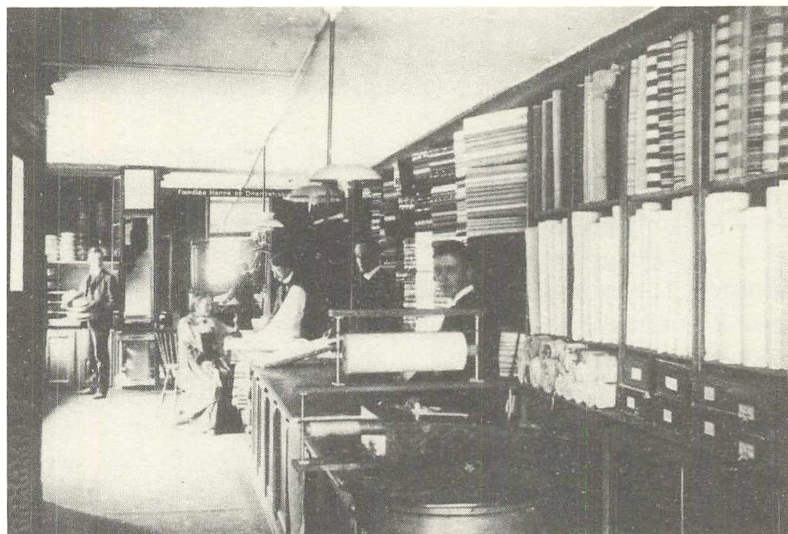
I 1904 fejrede Laurits Møller sit 25 års forretningsjubilæum. Det blev en storstilet fest med flagning overalt i byen, mængder af gaver og festmiddag på Hotel Lyngby. Blandt gaverne var et panorama-fotografi af Lyngby, som fotograf A. Th. Collin havde taget fra toppen af skorstenen på Lyngby Sukkerraffinaderi (billedet opbevares nu i Byhistorisk Samling). Laurits Møller kvitterede for hyldesten ved at skænke et orgel til det nyopførte kapel på Sorgenfri Kirkegård.

Kort tid efter, i 1906, afhændede Laurits Møller sin forretning til manufakturhandler Ludvig Martensen for at samle kræfterne om sine mange tilidshverv, navnlig arbejdet i sparekassen. Året efter flyttede han fra Lyngby Hovedgade 54, hvor han havde boet over forretningen, til en villa på Vinkelvej (opført i 1898, nedrevet i 1950'erne ved Omfartsvejens anlægning). Her boede han til sin død sammen sin hustru og datteren Else.

Interiør fra Laurits Møllers forretning.

Jørgen Gregersen

Interiør fra Laurits Møllers forretning.

Jørgen Gregersen

Laurits Møller med hustruen Elisabeth og datteren Else, fotograferet i baghaven til Lyngby Hovedgade 21 i 1907. Byhistorisk Samling

Fra Laurits Møllers ældre dage skal nævnes hans indsats for opførelsen af Lundtofte Kirke, hvor han som nævnt var kasserer i kirkekomiteen. Kirken blev indviet den 23. oktober 1921, og i denne anledning blev såvel kirkens præst, N.N. Sværdborg, som Laurits Møller udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Laurits Møller døde i 1924, og hans begravelse i Lyngby Kirke blev en begivenhed i byen. Alle steder blev der flaget på halv stang, og i kirken »laa der flere Blomsterkranse, end man vistnok i lange Tider har set i Lyngby Kirke«. Blandt nekrologernes omtrent samstemmende udsagn synes følgende passage at udtrykke en kortfattet, men ramrende vurdering af Laurits Møller som menneske: »Laurits Møllers Stræben, mens han levede, var at gøre sig til den gode nyttige Borgermand, og dette lykkedes ham fuldt ud. Der var ikke i hans beskedne imødekommende Væsen mindste Anlæg til en Provins-Matador. Tjenstvillig, venlig og mild til alle Sider gik han gennem Livet, og det

Laurits Møller

er denne Side af hans Væsen, som Venner af ham især vil mindes ved hans Død«.

Det vil i denne sammenhæng være naturligt også at citere, hvad Handelsforeningens daværende formand, manufakturhandler R. W. Rasmussen, udtalte på den generalforsamling, der fandt sted samme dag, som Laurits Møller var blevet begravet (den 20. oktober 1924): »Vi har i Dag været med til at begrave vor Forenings ældste Medlem og medstifter af Foreningen, Sparekassedirektør Laurits Møller, der i tidligere Aar har lagt et stort Arbejde ind paa at gavne Detailhandlerstanden. Han havde en Evne til at komme frem med vore Ønsker paa de rigtige Steder, og det var aldrig hans Skyld, naar Sagerne ikke kunde føres igennem. Til Foreningens Fester og Generalforsamlinger saa vi ham gerne, thi han medbragte altid et godt Humør. Vi, der har færdedes sammen med Laurits Møller, vil savne ham og vil give ham den Lov, at han i den Tid, han drev Forretning, var en god og forstaaende Kollega«.

Der er ingen tvivl om, at Laurits Møller var en af de mest betydende enkeltpersoner for Lyngbys udvikling fra landsby til handels- og industriby på niveau med de mest aktive af de danske provinskøbstæder. Da han kom til Lyngby i 1879, boede der ca. 2000 personer i byen, og ved hans død i 1924 var tallet over 7000. Samtidig var velstanden steget, og mange institutioner og tekniske fremskridt var kommet til. Laurits Møller var en betydende mand i en vigtig periode af byens historie, og det er uretfærdigt, at han ikke tidligere, mens erindringen om ham endnu stod stærkt i Lyngby, er blevet mindet i den lokale historieskrivning (bortset fra A. C. Tandrup's omtale, jfr. ovenfor). I nutiden husker kun få Laurits Møller; men den nuværende ejer af hans gamle købmandsgård på Hovedgaden, I. Borggren ^{As}, har gjort hans navn aktuelt igen ved at kalde ejendommen »Laurits Møllers Gård«.

INDUSTRIALISERINGSTIDEN

Karakteristisk for perioden fra Handelsforeningens stiftelse i 1887 til 1. Verdenskrigs udbrud i 1914 er navnlig den stærke befolkningsforøgelse i Lyngby og byens opland. Dels opførtes fra begyndelsen af 1890'erne en række store fabrikker, hvis mange arbejdspladser fik en talrig arbejderbefolkning til at slå sig ned i Lyngby, og dels medførte de omfattende udstykninger af villagrunde omkring 1900, at der ligeledes tilflyttede mange embedsmænd, funktionærer og selvstændige erhvervsdrivende, overvejende med arbejde i København, samt pensionister.

Hele Lyngbys ydre udseende ændrede sig i denne periode. De vigtigste trafiklinier var stadig Lyngby Hovedgade, der krydsedes af Jernbanevej-Knüppelstræde-Lundtoftevej ved Lyngby Kirke. Men hvor Lyngbys centrum i de foregående årtier var rykket fra Torvet i den gamle bydel, Bondebyen, ned til området omkring kirken, begyndte i 1890'erne en ny udvikling, hvor Lyngby orienterede sig mere og mere efter jernbanestationen. I 1890 blev stationen nemlig flyttet nogle få hundrede meter sydpå til sin nuværende plads, og samtidig forlængedes Jernbanevej hen til den nye station og videre ud til Lyngby Hovedgades sydlige del (den nuværende Gammel Jernbanevej). Fra 1900 udgik Lyngby-Vedbæk Jernbane fra Lyngby Station.

Foruden trafiklinierne begyndte offentlige bygninger og kommunale værker at markere sig i bybilledet: den nye Lyngby Station (1890), Københavns Amts Sygehus i Lyngby (1891), Lyngby tekniske Skole (1903), Lyngby Vandværk (1904) og Lyngby Bank (1906). Men det, der navnlig sprang i øjnene, var de store fabrikker, der voksede frem i og omkring byen: J.L. Binders klædefabrik (1891), Dansk Gardin og Textil Fabrik (fra 1892), Lyngby Sukkerraffineri (1896), Køben-

Industrialiseringstiden

havns Gardinfabrik (1905), Dansk Farveri og Merceriseringsanstalt (1910) og Dansk Staal Industri (1915). Hertil kom desuden en række store private etageejendomme, som næsten alle opførtes af købmænd: Lyngby Hovedgade 34 (opført i 1897 af købmand Emil Bugge), Jernbanevej 1 (opført i 1906 af købmand Carl Andersen og manufakturhandlerne Carl Frandsen og Laurits Møller), »Sorgenfrihus« (Lyngby Hovedgade 8A, opført i 1902 af tømremester P. Jørgensen og i 1916 solgt til manufakturhandler Carl Nielsen), Lyngby Hovedgade 26 (opført i 1903 af købmand Emil Bugge) og Lyngby Hovedgade 55 (opført i 1905 af murermester M. Niebling). I modsætning til disse ejendomme, der alle indeholdt herskabslejligheder, var Hollandshuset (Lyngby Hovedgade 104, opført 1896) en udpræget arbejderkaserne med næsten udelukkende 2-værelses lejligheder.

Alle disse store bygninger satte deres præg på byen; men hertil kom desuden, at Lyngby voksede i areal. Sorgenfrigårdskvarteret og Engelsborgkvarteret blev udstykket, og Arbejdernes Byggeforening »Frem« byggede sine huse ved Jægersborgvej. Trafikmønsteret ændrede sig, da cyklerne blev almindelige i 1890'erne, og da de første biler viste sig efter århundredeskiftet. I 1897 indførte man husnumre i Lyngby (men ikke andre steder i kommunen), og det er karakteristisk for Lyngbys opfattelse af sig selv som selvstændig provinskøbstad, at man lod numrene på Lyngby Hovedgade begynde nordfra, fra »den fine ende« med Sorgenfri Slot, fideicommiss'et Frieboeshvile og Hotel Lyngby. Alle andre steder langs Københavns udfaldsveje er de laveste numre nærmest hovedstaden, og den modsatte nummerering på Lyngby Hovedgade har ofte forvirret udenbys vognmænd.

Denne udvikling navnlig inden for industri og beboelse er nærmere behandlet i Lyngby-Bogen 1984, og her skal der til gengæld gøres rede for handelens udvikling. I 1887 boede der som sagt ca. 2500 personer i Lyngby og ca. 5000 i hele den nuværende Lyngby-Taarbæk Kommune, jfr. tabellen side 53. I 1914 var tallene de dobbelte; men antallet af forretninger var mangedoblet, og man må desuden regne med, at en del af det tidligere handelsopland nu søgte lokal handel, hvor denne havde nået et tilstrækkeligt højt niveau, f.eks. i Holte samt i hele den

Indbyggertal i Lyngby-Taarbæk Kommune 1787-1985.

	Hele kommunen	Lyngby
1787	1763	809
1850	3623	1508
1870	4296	1732
1880	4823	2221
1890	5416	2556
1901	7734	3701
1906	8605	4329
1911	9317	5240
1916	10895	5791
1921	12168	6530
1925	13889	7385
1930	15312	8724
1935	20482	13178
1940	28782	18325
1945	34531	20569
1950	45964	24692
1955	56929	27507
1960	63712	27605
1965	65015	28116
1970	61024	29054
1975	56568	23907
1980	52013	21867
1985	50225	20775

Kilde: Statistiske Meddelelser, fra 1970 Københavns statistiske årbog.

sydlige og østlige del af Gentofte Kommune, der ikke længere hørte med til Lyngbys opland. Samtidig var der i løbet af perioden sket en opdeling af handelen i specialforretninger, således at f.eks. de ganske få manufakturforretninger i 1887 var blevet til 4 broderiforretninger, en handskeforretning, 2 herreekviperingshandlere, 6 manufakturhandlere, en modeforretning, en sengeudstyersforretning og en trikotageforretning (ialt 13, idet nogle af forretningerne er opført under to betegnelser). Kolonialhandlernes antal var steget til 20, og hertil kom 10 cigarhandlere, 5 frugthandlere, 3 kaffehandlere, 2 konfekturfor-

Industrialiseringstiden

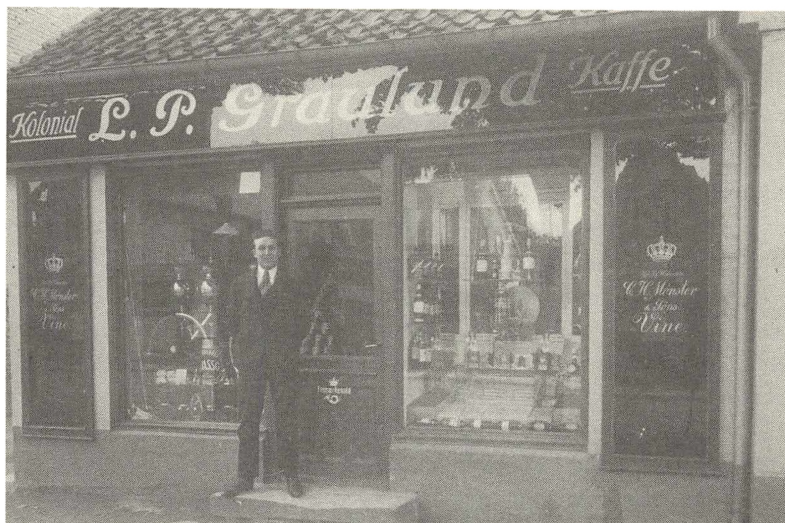

Carl Godtfredsens isenkramforretning (Jernbanevej 10) i 1914. Carl Godtfredsen står selv i døren, og til højre for ham står tobakshandler Edvard Larsen («Havana-Larsen»), der også havde butik i ejendommen. Jørgen Gregersen

retninger, 3 materialister, 3 smørhandlere, 2 sæbeforretninger og 3 ølhandlere (ialt 51 forretninger). Der var 6 slagtere og 12 viktualiehandlere samt 7 bagere.

Karakteristisk for denne udvikling er en notits i Københavns Amts Avis den 26.10.1901: »Lyngby begynder at blive stor, hvad der bl.a. ogsaa kan ses derpaa, at her nu oprettes den ene Specialforretning efter den anden. For faa Dage siden begyndte saaledes Kjøbmand Seitzberg en Specialforretning i Petroleum, og nu paa Mandag aabnes, som det vil ses af omstaaende Annonce, en ny Specialforretning i Glas, Porcellæn og Lamper. Denne sidste Forretning er etableret af Hr. Carl Godtfredsen i Kjøbmand Carl Johansens nye Ejendom paa Jærnbanevej«.

Man kunne altså ud fra det voksende antal forretninger i forhold til befolkningsantallet forvente, at de handlende måtte opleve en tilsvarende nedgang i handelen; men samtidig var tiden generelt en

Den unge Knud Graulund foran købmandsforretningen Lyngby Hovedgade 1, fotograferet sidst i 1920'erne. Privateje

opgangstid, hvor den stigende realløn også muliggjorde et øget forbrug. I hvert fald rummer Handelsforeningens protokoller ikke, som det senere blev tilfældet i mellemkrigstiden, klager over, at der kom for mange nye handlende.

Nye forretninger i tiden 1887-1914. L. P. Graulund

Blandt de nye handlende, der etablerede sig i Lyngby i denne periode, var der mange, der ret hurtigt opgav og forlod byen igen; men der var også adskillige, der slog deres navn fast og fik varigt indpas i Lyngby.

Blandt kolonialhandlerne fortsatte de gamle, veletablerede forretninger, som er opregnet i et tidligere kapitel. Af de nye, der tilkom, er der særlig grund til at nævne købmand Lars Peter Graulund, der i 1900 købte den århundredegamle købmandshandel i tilknytning til Hotel Lyngby, som siden den nye hovedbygningens opførelse efter branden i 1891 var indrettet i gavlen af den gamle længe langs Mølleåen. L. P.

Industrialiseringstiden

Graulund blev i 1912 formand for Handelsforeningen, men døde allerede i 1915, kun 48 år gammel. Hans enke videreførte forretningen til 1926, hvor sønnen Knud Graulund overtog den. I 1948 solgte han forretningen, som han foruden kolonialhandelen havde suppleret med en stor brændselhandel, til grosserer Harald Lyck («Varm og hyg – med brændsel fra Lyck«).

Knud Graulund var i 1927 blevet gift med købmand Emil Bugges datter, og i 1948, da han solgte sin egen forretning, overtog han i stedet svigerfaderens i Lyngby Hovedgade 34, som efter Emil Bugges død i 1931 var blevet videreført af hans enke. Knud Graulund drev købmandsforretningen til 1960, hvorefter den blev overtaget af Fredgaard Radio.

Da Emil Bugge i 1897 byggede ejendommen Lyngby Hovedgade 34, beholdt han endnu i nogle år sin gamle butik på hjørnet af Jernbanevej. I den nye ejendom udlejedes butikken langs Rustenborgvej til R. W. Rasmussen (jfr. nedenfor), medens der ud til Hovedgaden blev plads til forretninger for to handlende, grønthandler C. Nielsen og urmager F.C.C. Klestrup. Først i 1904 flyttede Emil Bugge kolonialforretningen til sin egen ejendom. En avisartikel fra 1948, da Knud Graulund overtog forretningen, beskriver åbningen i 1904: »Da denne Butik i sin Tid blev aabnet, var ikke alene hele Lyngby paa Benene for at se denne nye, efter Datidens Forhold ultramoderne Forretning, selv langvejs fra kom Folk rejsende for at se den, og mange af de gamle Købmænd rystede paa Hovedet over, at man kunde indrette en Butik paa denne Maade. Men Eftertiden viste, at Fr. Emil Bugge havde været en fremsynets Mand. Endnu i Dag er denne Forretning med sit Glasloft, alle sine gamle Skabe, Reoler og Diske trods alt en moderne Forretning, hvor man føler en vis Stemning, naar man træder ind.

I Starten kneb det med at faa Kunderne til at forstaa den Elegance, hvormed de syntes, at den var indrettet. En moderne indstillet Mand vil i Dag sige, at den er meget praktisk indrettet. Visse Ting kunde tyde paa, at den gamle Købmand har brugt et Apoteks Indretning som Mønster, og herefter faaet indrettet en yderst praktisk Butik til Formaalet.

Interiør fra Emil Bugges købmandsforretning fra 1897, fotograferet ved Knud Graulunds overtagelse af forretningen i 1948 (Lyngby Hovedgade 34). Privateje

Der gaar mange pudsige Historier fra Aabningsdagene, hvor Kunderne var forbløffede over den store Plads der var, inden man kom til Skranken. Da ikke ret mange gik helt hen til Skranken, maatte Købmand Bugge til sidst flytte den længere frem i Lokalet. Det var første Gang, man i Lyngby havde indbygget Trappen saaledes at Indgangen til Butikken var lige fra Gaden, tidligere plejede der udenfor at være en Stentrappe nogle Trin op. En sindig Bondemand – det var før Lyngby blev Storby – satte Træskoene ned for den indvendige Trappe, blev roligt staaende, saa fint var der, og saa forundret blev han, at han ikke turde gaa op ad de to Trin, indtil han blev spurgt, hvad han ønskede. Selv da blev han staaende, og Ekspedienten maatte gaa ned med Varerne til ham. Det var starten i den nye, fine Butik, der bagved havde meget stor Lagerplads til alt Kolonial.

Som noget nyt havde Forretningen sit eget Kaffebrænderi, hvorfra

Industrialiseringstiden

der flere Gange daglig tilførtes Butikken friskbrændt Kaffe, en Service, som straks blev en stor Sukces, idet alle skulde til Bugge og købe den friskbrændte Kaffe. Kaffebrønderiet findes stadig og vil atter blive sat i Drift, naar Kafferationeringen ophører«.

Knud Graulunds købmandsforretning var således en videreførelse af meget gamle handelstraditioner i Lyngby; men i industrialiseringstiden opstod der også helt nye kolonialbutikker. En tendens, som blev fremherskende i mellemkrigstiden, kan allerede spores omkring århundredeskiftet, nemlig at der på forhånd var planlagt butikker i de store boligbebyggelser, beregnet på navnlig at betjene beboerne i den pågældende bebyggelse. Det gjaldt f.eks. købmandsforretningen i hjørnet af Hollandshuset i 1896 og i byggeforeningen »Frem« i 1900, hvor butikshuset dog oprindeligt var tænkt at skulle indeholde udsalget fra en brugsforening.

R. W. Rasmussen

Også blandt manufakturhandlerne kom der væsentlige nye forretninger til. Straks efter opførelsen af ejendommen Lyngby Hovedgade 34 åbnede som ovenfor nævnt R. W. Rasmussen en manufakturhandel, som ved lukningen sidst i 1986 var Lyngbys ældste manufakturforretning.

R. W. Rasmussen, der var født i Rudkøbing, var 27 år, da han etablerede sig i Lyngby, og det var noget af et vovestykke at begynde med den store butik i købmand Bugges ganske nye ejendom – med hele 3 udstillingsvinduer og en husleje på 100 kr. om måneden – men ved megen flid og energi, og med god hjælp af sin hustru, der bl.a. tegnede broderier til forretningen, lykkedes det ham i løbet af få år at slå navnet »R. W.« fast, så det endnu i dag er kendt af enhver Lyngby-borger.

Dengang, i 1897, strakte »strøget« i Lyngby sig fra isenkrammer Bisserups ejendom (Hovedgaden 30) til hjørnet af Jernbanevej. På denne strækning fandtes et stort udvalg af forretninger: viktualie, slagter, bager, urmager, boghandel, kolonial, legetøj, manufaktur og isenkram. R. W. Rasmussen fik en god omsætning, og i 1911 kunne han

R. W. Rasmussens manufakturhandel, Lyngby Hovedgade 34, i tiden omkring århundredeskiftet. Privateje

udvide forretningen op ad Rustenborgvej, således at han fik 3 udstillingsvinduer mere. To år senere, i 1913, åbnede han en filial på Stationsvej i Holte.

Efterhånden bemærkede R. W. Rasmussen, at handelen på Lyngby Hovedgade var ved at trække hen imod Torvet, og han købte derfor i 1922 ejendommen Lyngby Hovedgade 33. Her lå »Kandidat Jensens hus«, et smukt lille hus med en klassisk tempelgavl, som havde tilhørt en af byens mæcener, cand.theol. Ernst Jensen. Dette hus erstattede R. W. Rasmussen i 1930 med den nuværende ejendom på hjørnet af Hovedgaden og Toftebæksvej, hvorefter forretningen blev flyttet her til fra Hovedgaden 34. Den tidligere butik i Emil Bugges ejendom blev derefter lejet af manufakturforretningen »Bonzo«, som stadig findes her.

R. W. Rasmussen markerede sig også hurtigt i Lyngbys offentlige liv, idet han var medlem af Sundhedskommissionen og af Sognerådet (1921-25). I 1907 blev han indvalgt i Handelsforeningens bestyrelse, da

Industrialiseringstiden

Laurits Møller udtrådte, og i 1915-20 var han foreningens formand, lige som han i mange år derefter var fast dirigent ved foreningens generalforsamlinger. Men lige som det gjaldt for Laurits Møller, lagde R. W. Rasmussen sin største indsats i det offentlige liv i ledelsen af Sparekassen for Lyngby og Omegn, hvor han fra 1908 var medlem af Tilsynsrådet og fra 1934 til 1950 dets formand. Om R. W. Rasmussens indsats på dette område skriver A. C. Tandrup: »Hans sunde Sans, hans store Erfaring i Forbindelse med den Interesse, hvormed han har deltaget i Ledelsens Arbejde, og hans udprægede Evner til sikker og nøgtern Vurdering af de Forhold, det drejede sig om i de forretningsmæssige Dispositioner, har haft afgørende Betydning for Sparekassens sunde Vækst og Trivsel ...«.

Efter R. W. Rasmussens død i 1953 fortsatte hans søn Jørn Rasmussen forretningen, der omfattede hele ejendommens stueetage; men efterhånden specialiserede han sig i gardiner og metervarer og senere i sengeudstyr og hvidevarer. Samtidig indskrænkedes butiksarealet, idet lokalerne ud imod Hovedgaden udlejedes, medens Jørn Rasmussen selv nøjedes med facaden til Toftebæksvej. Navnet R. W. Rasmussen var så kendt, at kunderne sagtens kunne finde forretningen alligevel, og da Jørn Rasmussen i efteråret 1986 holdt ophørsudsalg, blev bogstaveligt talt hele forretningens indhold solgt. Som sidste »kunde« kom Byhistorisk Samling og sikrede sig R. W. Rasmussens fornemme kasseapparat fra 1924, som forhåbentlig fremover vil kunne vises i Byhistorisk Samlings udstilling som et karakteristisk minde om Lyngbys handelstraditioner.

Carl Nielsen

Blandt de nye forretningsdrivende i byen var også manufakturhandler Carl Nielsen, der i 1908 startede forretning i den gamle Postgård (Lyngby Hovedgade 11). Forretningen blev i 1930'erne overtaget af hans søn Anker Nielsen, som i 1954 solgte den til herreekviperingshandler R.R. Ginsborg. Ginsborg Herremagasin var en af de forretninger på Hovedgaden, der valgte at flytte ind i det nye Lyngby Storcenter i 1973, hvorefter Postgården blev nedrevet.

Cigarhandler A. J. C. Seitzbergs forretning, Lyngby Hovedgade 20, en søndag eftermiddag mellem 1901 og 1905. Den i teksten omtalte cigarautomat hænger på butiksdøren. På altanen ses Anton Seitzberg selv til højre med kasket, og hans hustru Laura til venstre med hat. Herren i midten med bowlerhat er hendes bror, smedemester Johannes Reisenberg (Lyngby Hovedgade 67).

A.J.C. Seitzberg

På adressen Lyngby Hovedgade 20 lå der frem til 1964 et flere gange ombygget, tidligere landsted, »Frederikslund«. Hertil flyttede købmand Anton Seitzberg i 1898 sin cigarforretning, der var etableret året før. I 1900 begyndte han også at forhandle vin.

Anton Seitzberg var antagelig den første handlende i Lyngby, der opsatte en automat uden for sin butik. I hvert fald skrev Københavns Amts Avis meget begejstret om automaten i 1901: »Cigar-Avtomat. – Det sidste Fremskridt paa Forretningslivets Omraade i Lyngby er en nydelig Cigar-Avtomat, som Cigarhandler Seitzberg har anskaffet og som han om Søndagen anbringer uden for sin Butiksdør, og som forsyner alle de Syvsøvere, der ikke har kunnet overkomme at gjøre deres

Industrialiseringstiden

Indkjøb af Cigarer inden Kl. 9. Avtomaten leverer »3 til 25« lige saa prompte som Hr. Seitzberg selv kan gjøre det, og foruden endnu billigere Cigarer sælger den ogsaa Cigaretter, »ægte Duke«, uden Spor af Hensyn til Kirketid eller andre Indskrænkninger paa Erhvervslivets Omraade«.

Et par år senere, den næstsidste dag i året 1903, blev Anton Seitzbergs butik raseret, da en del fyrværkeri eksploderede, fordi en herre tabte en tændt cigar ned i en kasse med »skrubtudser«. Seitzberg garanterede, at han trods eksplosionen stadig havde tilstrækkeligt til at forsyne enhver med fyrværkeri til nytårsaften, og forretningen kom hurtigt på fode igen; men i 1906 afstod Seitzberg den til Evald Jerichau for selv at gå over i en helt anden branche. I 1909 debuterede han som Pjerrot i Tivoli.

C. G. Petersens Boghandel

C. G. Petersen, der var født i Nykøbing Falster, havde stået i lære i Mackeprangs Boghandel her og siden i den velkendte Flensborgs Boghandel i Roskilde, da han som 25-årig i 1908 overtog Frederik Rosaldo Andersens Boghandel på Lyngby Hovedgade (nr. 46, hvor i dag legetøjsforretningen »Hos Les og Bent« findes). Butikken beskrives således: »En Trætrappe paa fire Trin førte op til det lille aflange Butikskokale, der oplystes af et Par Petroleumslamper. I et lille Rum i den ene Ende af Forretningen fandtes et Lejebibliotek, en Side af Forretningen, som F. R. Andersen lagde stor Vægt paa. Endelig var der et lille Baglokale«. – Lejebibliotekets bøger blev hurtigt overladt til det kommunale folkebibliotek, der under sin omskiftelige tilværelse dengang fandtes i kommunens bygning i Åstræde. Det kneb nemlig med pladsen i forretningen.

I 1929 kunne C. G. Petersen købe ejendommen, hvor der i stueetagen var to butikker: den store butik på »hjørnet« ved begyndelsen til den smalle del af Hovedgaden var udlejet til manufakturhandler Johannes Petersen (Magasin du Nords udsalg), og den mindre indeholdt boghandelen. I 1939 rykkede C. G. Petersen selv frem i den store butik. Frk. Klenke, der efter Magasin-udsalgets ophør kort efter

Johannes Petersens død havde haft forretning her fra 1934, flyttede til den nuværende forretning, der var opført i Det hvide Palæts have, Hovedgaden 37, og i 1940 kunne C. G. Petersen indvie sin nye boghandel, medens den lille butik blev udlejet til herreekviperingshandler H. Willadsen («Derby»).

I 1944 blev sønnen Steen Petersen optaget i firmaet som medindehaver, og senere fortsatte han boghandelen alene, til han i 1978 afhændede den til boghandler J.S. Rasmussen.

Carl Schepler og smørkrigen i Lyngby

I 1907-08 udviklede der sig en sand priskrig på smør og margarine i Lyngby. Anledningen var, at smørgrossererens Carl Schepler den 13. april 1907 åbnede en Irma-forretning i Lyngby Hovedgade 26.

Carl Schepler var født i Blovstrød i 1870, men kom til at tilbringe sin barndom i Lyngby, som han altid senere bevarede et nært forhold til. Han blev udlært som snedker og rejste derefter »på valsen«, bl.a. til Tyskland. Her lagde han mærke til, hvordan kædebutikker med udsalg fra egne fabrikker vandt frem, og han besluttede sig for at prøve at skabe noget tilsvarende. Efter sin hjemkomst startede han i 1895 sin første forretning i Ravnsborggade på Nørrebro, og ret hurtigt lykkedes det ham at opbygge en forretningskæde, som ved hans død i 1942 omfattede ca. 110 forretninger med egne mejerier, pakkerier og fabrikker, alt sammen styret af Carl Schepler selv fra hovedkontoret i Ravnsborggade. Efter hans død videreførtes koncernen af et aktieselskab, til den i 1982 blev overtaget af FDB.

Carl Schepler boede selv på Frederiksberg, men havde sommerbolig i Lyngby – senest ejendommen »Tryggehvile« på I. H. Mundtsvej, som af hans datter Carla Hauch blev skænket til Lyngby-Taarbæk Kommune og nu anvendes som fritidshjem.

I Lyngby fandtes der i 1907 i forvejen flere specialforretninger med smør og margarine, navnlig smørforretningen »Kronen« (Lyngby Hovedgade 52) og »Lyngby Smørforsyning« (Hovedgaden 13). Op til Irma-forretningens åbningsdag annoncerede disse to forretninger rigeligt i Københavns Amts Avis, og den 12. april 1907 – dagen før

Meddelelse til
Husmødrene!

Kolossal Prisnedsættelse!

Fra Dags Dato har vi forhøjet vor Rabat paa Smør, Margarine og Fedt til

 det dobbelte.

Vi giver fra nu af: et 5 Dres Sparemærke til 1 Pd. Smør
et 5 " " til 1 Pd. Fedt.
et 10 " (to Femøres) til 1 Pd. Margarine.

Fredag og Lørdag i denne Uge
medfølger

Gratis en nyttig Husholdningsgenstand ved
Køb af 2 Pd. Smør, Margarine eller Fedt.

Sint Mejerismør 80 Dre Netto.
Ryfærnet Margarine 35 Dre Netto.

Verb.

Lyngby Smørforsyning,

Lyngby Hovedgade 13.

Telefon: Lyngby 29.

Annoncer fra »smørkrigen« i Lyngby i 1907.

Smørforsyningen „KRONEN“.

Smørpriserne nedsatte!

SMØR

Specialitet.

Udsøgt lurmærket Taffelsmør

fra de fineste Export-Møjerier. Pris 1 Kr.

Stort Udvalg af billige Husholdnings-Kvaliteter fra 75 Øre.

MARGARINE

Vi fore det største Udvalg af Kvaliteter
fra de bedste inden- og udenlandske
Fabrikker

som Mønsted, Bona, Korsør, v. d. Bergh.

Bemærk. Vi sælger Margarine under de originale Fabriks Mærker

og ikke under selvlavede Navne,

hvad enkelte Forretninger benytter for at narre Publikum og for at kunne stikke en tarvelig Kvalitet ud til en høj Pris.

ÆG

Saa vel nylagte som Klinke-Æg

naturlig billige.

NB. Alle Æg garanteres.

GRATIS!

Hele denne Uge medfølger

Gratis

et Par fine Kopper

eller en anden nyttig

Husholdnings-Genstand

ved Køb af 2 Pd. Smør, Margarine eller Fedt.

Gratis

samt Gratis 1 Kr. i Mærker indsat i Sparemerkebøger.

Konkurrence umulig, naar Kvaliteterne tages i Betragtning.

Smørforsyningen „KRONEN“,

Lyngby Hovedgade Nr. 54.

Telefon Nr. 10.

Lørdagen den 13. April
aabner
CARL SCHEPLER,
„Smørhuset”, Lyngby Hovedgade 26
(ved Møllen). Af Priserne fremhæves: **Telefon 222.**
Højeste Pris paa dansk lurmærket Taffelsmør 95 Øre. Fint Mejerismør 76 Øre.
Kæmpe Klinke-Æg 80 Øre pr. Snes.
Eneforhandling af Irma Margarine.
Selv den fineste Kender kan ikke skelne denne Margarine fra bedste dansk Smør.
Udsalg af prima dansk Svinefedt.

Bemærk! Som en ringe Opmærksomhed mod mine Kunder, giver jeg ved første Indkøb Gratis til enhver, der køber 2 Pd. Margarine, 2 Pd. Fedt eller for 2 Kr. af de andre Varer

En elegant haandmalet Blomstervase (Sorgenfri Slot) eller en fiks Portemonøse med indlagt 25 Øre eller en anden smuk Ting (efter frit Valg), samt 1 Kr. 50 Øre i Mærker.

NB. Sparemærker medfølger gratis til Væerne uden at Priserne derigennem forhøjes.

Husk, Carl Schepler, Nr. 26 (ved Møllen).
Filialer i Ind- og Udland.

Carl Scheplers annonce fra »smørkrigen« i Lyngby i 1907

åbningen – bestod avisen hovedsagelig af margarineannoncer, idet Carl Schepler nu også deltog i annoncekrigen. Hans annonce fyldte det meste af avisens bagside, og desuden fik han i det redaktionelle stof nogle anerkendende ord med på vejen af avisens udgiver Charles Herdahl, der jo tjente gode penge på alle de store annoncer. Til gengæld fik Herdahl samme dag tilsendt en pakke »Irma«-margarine, som redaktionen åbenbart prøvesmagte: »Det er os en Glæde at kunne konstatere, at denne Margarine er fuldstændig fri for den fedtede Smag, som kendetegner megen anden Margarine. Ligeledes bruner den som Smør paa Panden«.

Efter denne optakt kan det ikke undre, at der må have været trængsel i Irma-butikken på åbningsdagen, som var en lørdag med længe åbent om aftenen. I hvert fald havde Carl Schepler om mandagen en stor annonce i avisen, hvor han beklagede, at mange kunder »paa Grund af den store Travlhed maatte gaa bort uden at blive ekspederede«. Annoncen indeholdt også et hib til konkurrenterne: »Særlig bedes min Konkurents Ekspeditricer undskyldte, at jeg ikke tilstrækkeligt kunde forsyne dem med Klinke-Æg, og anmoder jeg Dem om, naar De atter besøger mig ikke at være ubehagelige i *min Butik* af den Grund«.

Efter kulminationen den 12. april fulgte en pause i annoncekrigen; men der er ingen tvivl om, at Carl Schepler med det samme havde erobret en stor del af margarinehandelen i Lyngby. »Lyngby Smørfor- syning« meddelte i en annonce den 31. maj, at man denne dag åbnede kaffeforretningen »Kronen« med samme adresse og telefonnummer (Hovedgaden 13, telefon Lyngby 29). Denne forretning må ikke forveksles med smør-forretningen »Kronen« i Hovedgaden 52 (telefon 10), som fortsatte sin virksomhed og i en stor annonce over det meste af bagsiden den 30. juli lovede sine kunder tilgift af kinesisk eller japansk porcelæn. Annoncen medførte imidlertid ikke svar, og først i februar 1908 blussede annoncekrigen op igen: »Kronen« lovede den 26. februar stærkt nedsatte priser på smør, og den 28. februar svarede Carl Schepler med 18 øres prisnedsættelse. »Kronen« og »Lyngby Smørforsyning« satte den 29. februar prisen 22 øre ned, og den 6. marts meddelte begge disse forretninger, at prisen var 112 øre pundet for fineste smør. Carl Scheplers annonce nævner ingen pris, men lover sine kunder et gratis skuespil, så længe lager haves. Den 20. marts uddeler han gratis æggebægre, og den 22. loves »en Overraskelse«, medens »Lyngby Smørforsyning« samme dag lover, at der »bortgives mange smukke Ting«, og den 4. juni tilgift i form af et par kopper eller et ølglas. Den 4. juli og fremefter fastslår Carl Schepler i en række store annoncer, at »Irma Margarine er bedst!« – og dermed ebber annoncekrigen ud.

I 1910 flyttede Irma, der i Lyngby førte navnet »Smørhuset«, fra

Industrialiseringstiden

Lyngby Hovedgade 13 med »Lyngby Smørforsyning« og Kaffeforretningen »Kronen«, som facaden så ud i årene 1907-10.

Byhistorisk Samling

Hovedgaden 26 til nr. 13, idet Carl Schepler overtog sin konkurrent »Lyngby Smørforsyning«. Her fandtes Irma frem til 1922, hvor forretningen atter flyttede over på den lige side af Hovedgaden til nr. 44. Da Brugsforeningen for Lyngby og Omegn krakkede i 1925, købte Carl Schepler brugsforeningens ejendom, Lyngby Hovedgade 15, og kom således atter over på den ulige side af Hovedgaden, hvor Irma indtil nu er forblevet.

Butikkernes åbningstid. Lukkeloven

Et problem, som i høj grad havde optaget Handelsforeningen siden dens oprettelse, var butikkernes åbningstider, eller snarere lukketiderne, der medførte mange diskussioner i foreningen, indtil problemet fandt sin løsning med Lukkeloven af 1908.

Fra 1845 havde butikker i Danmark pligt til at holde lukket om søn-

dagen fra kl. 9 til kl. 16; men dette påbud blev ofte omgået ved handel ad bagdøren, og det var almindeligt kendt, at butikspersonalet alligevel var på arbejde om søndagen og under dække af oprydning, vinduespyntning osv. samtidig ekspederede. Efter en kraftig indsats i 1880'erne fra bl.a. »Foreningen til Fremme af Søndagens rette Brug« gennemførtes i 1891 en ny helligdagslov, der bl.a. fastslog, at butikkerne skulle lukke kl. 9 søndag morgen og holde lukket resten af søndagen. Med tiden valgte de større forretninger at holde helt lukket om søndagen, medens de mindre butiksdrivende stadig så deres fordel i at holde åbent søndag morgen, hvor de havde en stor del af deres omsætning. Efterhånden vandt total søndagslukning frem og blev lovfæstet i 1904.

I 1880'erne foregik der ligeledes bestræbelser for at få butikstiden indskrænket på hverdage, hvor der overhovedet ikke fandtes påbudte lukketider, men hvor butikkerne havde åbent fra kl. 6-7 om morgenen til kl. 22-23, altså en arbejdsdag på 15-17 timer. Man nåede i første omgang til frivillige aftaler om at lukke kl. 21, senere kl. 20 på almindelige hverdage (d.v.s. mandag-fredag); men selv efter gennemførelsen af Lukkeloven i 1908, hvorefter lukketiden på almindelige hverdage senest skulle være kl. 20, var det tilladt at holde åbent lørdag aften til kl. 23.

Indenfor disse generelle rammer fandtes der store lokale forskelle i lukketiden. I Lyngby vedtog manufakturhandlerne i 1886 at holde lukket søndag eftermiddag og aften i juni, juli og august. På hverdage nåede man i 1892 frem til, at købmændene i vinterhalvåret (1. oktober-1. april) lukkede kl. 21 undtagen lørdag, og omkring århundredeskiftet var der enighed blandt de fleste af Lyngbys handlende om at lukke kl. 20 mandag-fredag, medens den sene lørdagslukning opretholdtes. Der var dog tale om frivillige overenskomster, hvori Handelsforeningen spillede en vigtig rolle, og det kunne ikke forhindres, at enkelte handlende, der så deres fordel deri, holdt længere åbent. I 1906 klages der således i et læserbrev over, at butikkerne i løbet af det seneste år trods overenskomsten har lukket kl. 20.30 »og på Vesterbro endda senere« (d.v.s. i butikkerne på Bagsværdvej vest for Jernbanen). Først i 1908 blev lukketiden fastsat til kl. 20 på almindelige hverdage (jfr.

Industrialiseringstiden

I 1906 åbnede Lyngby Bank i ejendommen Lyngby Hovedgade 9 over for Jernbanevejs udmundning i Hovedgaden. Banken blev senere filial af Privatbanken og flyttede til hjørnet af Torvet og Lyngby Hovedgade. Byhistorisk Samling

ovenfor om lukkeloven), og således forblev det frem til 1. Verdenskrig.

Julegaver, tilgift, udsalg, rabatmærker og humbug

Foruden lukketiderne havde detailhandelen i tiden omkring århundredskiftet også andet stadigt tilbagevendende problem: konkurrencen, eller rettere sagt det, man betegnede som »illoyal konkurrence«. Man var bange for brugsforeninger og kædeforretninger, som var ved at slå igennem i byerne i disse år, og man var generet af den omløbende handel; men man tænkte dog med »illoyal konkurrence« navnlig på nogle af de reklame- og konkurrenceformer, der anvendtes i samtiden. Situationen var, at der var mange små handlende på nogenlunde samme niveau, og at de ikke kunne konkurrere ved at sætte priserne ned – dels ville de ikke kunne overleve det, fordi fortjenesten i forvejen var ringe, og dels ville det blot medføre en generel prisnedsættelse, således at alle de handlende blev dårligere stillet. Derimod var det ikke ualmin-

deligt, at de handlende gav deres kunder julegaver i form af kurve med varer; men da også denne konkurrenceform mistede effekten, fordi alle handlende efterhånden forventedes at give julegaver, kunne det ske, at man enedes om at afskaffe sådanne julegaver. I Lyngby vedtog således i 1889 10 købmænd (stort set hele Lyngbys daværende købmandsstand), at de ikke ville give julegaver, og selv om skikken flere gange senere var ved at blive genoptaget og måske stadig kan anes i skålen med småkager på disken i december, mistede den dog hurtigt betydning i forhold til andre konkurrenceformer.

Mange erindrer endnu, at man hos købmanden fik et kræmmerhus med slik, når man betalte regningen om lørdagen. I en enkelt københavnsk teforretning kan man stadig blive budt af bolchedåsen, og i mange forretninger får man plasticbæreposen gratis, hvis købet er tilstrækkeligt stort. Disse småtræk er de sidste mindelser om det begreb, der hedder tilgift, og som omkring århundredeskiftet kom til at spille en større rolle end både før og senere. På denne tid begyndte en ny forretningstype at vinde frem, som netop baserede sin omsætning på tilgift. Det drejede sig om kædeforretninger med speciale i kaffe, margarine og sæbe, og princippet gik ud på, at hvis man f.eks. købte et kvantum kaffe, fik man en pakke chokolade eller et par kaffekopper i tilgift. I margarineforretningerne, hvor fortjenesten på den solgte vare var mindre, og hvor der derfor ikke kunne gives tilgift straks ved købet, indførte man i stedet rabatmærkesystemet: Når man havde købt et vist kvantum margarine og derved efterhånden havde modtaget et antal rabatmærker, som skulle indklæbes i et hæfte, kunne dette indløses mod kontant eller varer, typisk porcelæn. – Nogle eksempler fra tilgiftshandelen er givet ovenfor i afsnittet om »Margarinekrigen«.

Medens tilgiftshandelen ikke var en pris konkurrence, kom en sådan til gengæld frem i de mange udsalg, der på denne tid navnlig florerede i manufakturhandelen. Denne branche var under opdeling i specialforretninger: herreekvipering, damekonfektion, linge, trikotage og sengeudstyr, og her opstod ligeledes kædeforretninger i tæt tilknytning til industri og engroshandel, f.eks. butiksudsalgene fra Magasin du Nord (Wessel og Vett) og Crome & Goldschmidt, som fandtes i alle

I Lyngby Hovedgade 80 (i bygningen med gavlen ud imod fortovet) lå skotøjsforretningen »Reform«, hvis indehaver Anders Andersen her ses i døren i 1915 med sine børn. Sønnen i midten, Poul Andersen, blev senere indehaver af »Rio Sko« i Hovedgaden 64.

Jørgen Gregersen

provinsbyer. De store manufakturforretninger havde råd til at holde udsalg, idet de kunne bekoste store reklameannoncer og foretage fordelagtige indkøb af store varepartier fra konkursramte fabrikker osv. Talstørrelserne i reklamerne for sådanne indkøb var ofte overdrevne, og der optrådte påfaldende mange udsalg fra konkursboer, brandudsalg og ombygningsudsalg osv.

I datidens reklameannoncer optrådte ofte helbredende midler – livsvækkende eliksirer, mirakelpulvere osv., som præsenteredes i en form, der egentlig ikke var meget forskellig fra de annoncer for naturmedicin, slankekur m.m., som vi finder i nutidens kulørte blade og postordre-reklamehæfter.

Disse former for konkurrence og reklame, som sammenfattedes i begrebet »illoyal konkurrence«, førte til, at detailhandelen i 1912 fik gennemført den første »Lov om Straf for Brug af urigtig Varebetegnelse m.m.«. Med denne lov blev det forbudt at give tilgift og at sælge

til underpris, d.v.s. for mindre end den pris, der var officielt fastsat for den pågældende vare. Derimod var det stadig tilladt at annoncere med varer fra konkursboer m.m., og selv om antallet af almindelige udsalg blev begrænset til to om året, var det stadig tilladt at holde udsalg ved brand, ombygning osv. 1912-loven var i virkeligheden en beskyttelseslov for detailhandelen, idet den i sin regulering af konkurrencen virkede begrænsende på engroshandelens muligheder for detailsalg.

I Lyngby havde Handelsforeningen den 23. september 1912 markeret sin holdning i diskussionen om tilgift ved at vedtage følgende resolution: »Handelsforeningen for Lyngby og Omegn samlet til Møde 23/9 1912 vedtager i Henhold til § 13 i Lov om falsk Reklame og uhæderlig Konkurrence at betragte al Tilgift som ulovlig«, og i december samme år gjorde Handelsforeningen i en annonce opmærksom på, at »Juletilgift er forbudt ifølge Loven af 1ste Oktober med falsk Reklame og uhæderlig Konkurrence«.

TIDEN UNDER 1. VERDENSKRIG

I Lyngby-Taarbæk Kommune betød udbruddet af 1. Verdenskrig på kort sigt, at forterne i Københavns Befæstning blev bemanded, og at der blev indkvarteret soldater og gravet skyttegrave overalt. Samkvemmet mellem soldaterne og den lokale værtsbefolkning var stort set hjerteligt, og der blev i de følgende år stiftet mange familier ud fra de i denne anledning gjorde bekendtskaber. De handlende klagede over, at de ikke måtte sælge spiritus til soldaterne; men efter nogen tid blev forbudet hævet. På længere sigt fik det betydning for Lyngby, at byens store industrivirksomheder fik gode kår under verdenskrigen, og at de derfor både kunne ansætte flere folk og give dem mere i løn. I krigens første tid, førend vareknapheden satte ind, kunne Handelsforeningens formand derfor i en beretning udtale, at »i det store Hele havde Krigen og de højere Priser ikke berørt Omsætningen«.

De følger, verdenskrigen medførte for handelsstanden, gav sig udslag i en række regulerende indgreb i handelen, både centralt fra regeringen og lokalt. Allerede den 4. august 1914 bekendtgjorde Handelsforeningen, at de handlende i Lyngby og omegn indtil videre kun solgte mod kontant betaling, fordi fabrikanter og grossister på grund af Verdenskrigen havde truffet beslutninger om kun at levere varer til detailhandlerne mod kontant betaling. Hvad lukketiden angår, vedtog Lyngbys handlende i 1914 at lukke kl. 22 om lørdagen. I 1916 indskærpedes det fra Handelsforeningens side, at lukketiden (mandag-fredag kl. 20, lørdag kl. 22) skulle overholdes, og kunderne opfordredes til at handle i dagtimerne. Senere på året vedtog Handelsforeningen på generalforsamling (3.10.) at søge gennemført lukning kl. 19 mandag-torsdag i Lyngby på grund af de høje belyningspriser under Verdenskrigen, og da krigen sluttede i 1918, var lukketiderne mandag-torsdag kl. 18, fredag kl. 19 og lørdag kl. 21.

Som følge af krigen steg priserne stærkt, og da lønningerne ikke kunne følge med, blev det i 1917 nødvendigt at indføre rationering for at sikre en jævn fordeling af fødevarer og brændsel. Sukker, brød og mel samt smør, flæsk og fedt blev rationeret, således at disse fødevarer kun kunne købes mod aflevering af rationeringsmærker, som tildeltes husstandene af kommunalbestyrelsen. Af brændsel blev navnlig petroleum rationeret.

Ud over denne regulering af butikshandelen kunne kommunalbestyrelserne fra 1917 selv indkøbe og fordele fødevarer og brændsel til kommunernes beboere til rimelige priser. Dette opfattedes af de handlende som en urimelig konkurrence, idet kommunerne kunne financiere indkøbene ved udskrivning af tillægsskatter og derefter videre-sælge varerne med tab, medens de handlende ikke måtte dække de høje indkøbspriser ved tilsvarende forhøjelse af udsalgspriserne, fordi regeringen havde fastsat maximalpriser for mange varer. Der opstod derfor hurtigt utilfredshed hos de handlende med kommunalbestyrelsernes initiativer inden for forsyningen med fødevarer og brændsel.

I Lyngby, hvor Handelsforeningen fremførte de handlendes synspunkter, var modparten i første omgang ikke sognerådet, men byens sognepræst, provst C. C. Hjortkjær, hvis hustru i begyndelsen af 1916 havde forestået et fordelagtigt fællesindkøb af klipfisk til fordeling blandt en række interessenter. Handelsforeningen protesterede til provsten over denne konkurrerende virksomhed og meddelte ham, at »Deres Indkjøb af Klipfisk er aldeles ikke fordelagtigt, da den Vare, De har kjøbt er dyr i Forhold til dens Kvalitet«. Da sognerådet senere på året 1916 åbnede udsalg af klipfisk flere steder i kommunen, således som krigslovgivningen gav mulighed for, mente Handelsforeningen, at det var provsten, der havde givet sognerådet den forkastelige idé at handle med klipfisk, og på generalforsamlingen den 3. april 1916 gik bølgerne højt, da man diskuterede sagen. Handelsforeningens repræsentant i sognerådet, købmand Emil Bugge, som naturligvis havde protesteret, udtalte, at »Klipfisken er af en saa ringe Kvalitet, at jeg for min Part ikke vilde spise den«, og næstformanden mente, at de handlende skulle tage konkurrencen op med de kommunale udsalg: »Saa

1. Verdenskrig

kunde Sogneraadet spise sin Klipfisk selv«. Handelsforeningen nøjedes dog med at misbillige det skete, og generalforsamlingen sluttede uden resolutioner.

Efterhånden som krigen skred frem, blev varemangelen mere og mere følelig, navnlig efter Tysklands erklæring af den uindskrænkede ubådskrig i 1917, og de kommunale nødforanstaltninger blev udvidet trods de handlendes protester. I oktober 1917 åbnedes et kommunalt folkekøkken i ejendommen Gasværksvej 3, hvor man kunne afhente to retter varm middagsmad for 40 øre pr. portion. På dette tidspunkt var brød og sukker rationeret, og i december 1917 indførtes rationering af flæsk og svinekød. I februar 1918 bekendtgjorde sognerådet, at det havde indkøbt et parti talglys til videresalg til visse beboere, og i marts blev det meddelt, at kommunen udleverede rabatmærker til mælk til familier med børn under 6 år. Også de ældre forsøgte man efter de yderst begrænsede muligheder, man i sognerådet havde, at give en opmuntring: »Personer, der er over 60 Aar ... kan ved derom at indgive Begæring faa tildelt et ekstra Mærke paa 100 Gram Kaffe for Marts Maaned«. I september 1918 solgte sognerådet sild til nedsaltning samt brænde, tørv og koks, og i oktober blev der udbudt kartofler.

Den kommunale aktivitet på fødevarer- og brændselsforsyningens område var således ret omfattende, og det kan ikke undre, at de handlende protesterede. I marts 1918 sendte Handelsforeningen en protest-skrivelse til sognerådet med følgende ordlyd: »I Anledning af Kommunens forskellige Uddelinger af Forbrugsartikler, som almindeligvis gaar gennem de Handlendes Butiker i Sognet, tillade vi os at nedlægge Protest mod, at Kommunen fortsætter paa samme for de Handlende skadelige Maade. Da der efterhaanden er udgaaet mange af de mest kourante Artikler, kan de Handlende ikke være tjent med, at Kommunen yderligere berøver dem en Del af disse. Handelsstanden har tidligere i disse vanskelige Tider vist, at den gerne vil hjælpe til at lette Uddelingen af Varer til de af Kommunen ønskede Priser. Handelsforeningen er til enhver Tid villig til Forhandling i Forbrugernes Interesse uden smaaligt Privathensyn«. – Sognerådsformanden udtalte imidler-

tid i det følgende møde i sognerådet, at de trufne foranstaltninger var fuldtud forsvarlige, og den kommunale fødevarer- og brændselshandel fortsatte, til varemanglen var overstået efter Verdenskrigens slutning.

Stemningen i Handelsforeningen var naturligvis præget af, at de handlende ikke kunne udnytte de fordele, Danmarks neutralitet under krigen gav andre erhverv, f.eks. landbruget og industrien. De handlende havde svært ved at skaffe varer, og deres kunder kunne ikke forstå, at det ikke var muligt at købe de varer, deres rationeringskort gav dem ret til. De statslige påbud og forbud over for handelen var indviklede, således at købmand Bugge på generalforsamlingen i foråret 1917 sammenlignede dem med det delfiske orakels svar, medens isenkræmmer Bisserup mere bramfrit udtrykte, at den, der udstedte disse forbud, måtte have fået pip.

Spiritusbeskatningen

Et problem, som navnlig beslaglagde Handelsforeningens tid og kræfter, var den beskatning af spiritus, øl og tobak, som gennemførtes i 1917. Statens hensigt med beskatningen af spiritus var egentlig kun at opsuge den prisstigning, der ville komme på de eksisterende lagre af spiritus, idet korn og kartofler ikke længere måtte bruges til spiritusfremstilling, men skulle reserveres til fødemidler. Afgiften på spiritus skulle derfor være på samme størrelse som detailprisen. Imidlertid blev spiritusbeskatningen en vigtig indtægtskilde for staten samtidig med, at den effektivt begrænsede de skadelige virkninger af et stort spiritusforbrug i form af voldssager. Hvad afholdsforeningerne gennem næsten 40 års arbejde ikke havde kunnet opnå, blev nu nået på et par år som følge af prisstigningen; men samtidig mistede de handlende naturligvis en betydelig omsætning. Protester var imidlertid nytteløse, og den eneste mulighed for besparelser var en fælles oplagring af spiritus i frilager, således at man kunne dele udgiften til toldvæsenet, der skulle være til stede ved udtagning af varer fra lageret.

Brugsforeningen for Lyngby og Omegn

Foruden besværlighederne som følge af krigen blev de handlende i

1. Verdenskrig

*Brugsforeningen for Lyngby og Omegn i begyndelsen af 1920'erne (Lyngby Hovedgade 15).
Jørgen Gregersen*

Lyngby også generet af en brugsforening, der startede sin virksomhed i 1916.

Brugsforeningsbevægelsen var begyndt i 1866 med oprettelsen af den første brugsforening i Thisted og i 1880'erne og 1890'erne var der blevet oprettet et stort antal brugsforeninger på landet, hvor de opfattedes som et led i andelsbevægelsen med dens mejerier, slagterier og foder- og gødningsforsyninger. Fordi brugserne var private foreninger, der kun hjemtog varer til deres medlemmer, var de ikke omfattet af forbudet mod handel i »læbælterne« omkring købstæderne, men kunne tværtimod udfolde sig uden konkurrence fra købmænd og høkere. Tilmed var brugsforeningerne ikke beskattet på lige fod med de selvstændige handlende, hvilket gav dem en fordel i konkurrencen.

I byerne begyndte der først at opstå brugsforeninger efter 1900, hvor ideen blev båret frem af den socialdemokratiske arbejderbevæ-

gelse og f.eks. også var et led i den storkøbenhavnske byggeforeningsbevægelse i årene omkring 1900. I Lyngbys opland var der ret tidligt opstået brugsforeninger på industriværkerne langs Mølleåen (ifølge næringsprotokollerne på Strandmøllen i 1873, på Brede i 1874 og på Raadvad i 1879), og da Arbejdernes Byggeforening »Frem« i Lyngby i 1899-1900 opførte 25 dobbelthuse, var ét af dem beregnet til at skulle rumme en brugsforening med udsalg i den ene halvdel og uddelerens lejlighed i den anden. Det blev dog i stedet en selvstændig købmand, der kom til at drive forretningen. I 1904 oprettedes Ørholm og Omegns Brugsforening og i 1918 Hjortekær og Omegns Brugsforening.

I 1915 blev der også i Lyngby offentliggjort planer om at stifte en brugsforening, og den 19. september 1915 stiftedes »Brugsforeningen for Lyngby og Omegn«. Året efter trådte brugsforeningen i funktion i lejede lokaler, og i 1920 kunne den købe ejendommen Lyngby Hovedgade 15 og indrette sit udsalg der. Imidlertid kom brugsforeningen i vanskeligheder kort efter, navnlig på grund af Lyngby Sukkerraffinaderis lukning i 1922 og den arbejdsløshed blandt industriarbejderne, der i det hele taget prægede Lyngby i begyndelsen af 1920'erne og nedsatte købeevnen. Med den store lockout i 1925 fik brugsforeningen sit egentlige knæk og valgte at lukke forretningen og sælge varelageret og ejendommen.

EGNENS UDBYGNING I MELLEMKRIGSTIDEN

I tiden mellem de to verdenskrige begyndte den vigtigste udvikling, der hidtil er foregået i Lyngby-Taarbæk Kommune: Ændringen til beboelsesforstad til København. Selv den store udbygning af industrien før og under 1. Verdenskrig havde ikke kunnet ændre Lyngbys status som selvstændig provinsby omgivet af land på alle sider; men med den massive udbygning af nye boligkvarterer kom hele kommunen bebyggelsesmæssigt til at hænge sammen. Hvor der ved folketællingen i 1916 havde boet 5.791 mennesker i Lyngby og 10.895 i hele kommunen, var tallene i 1940 18.325 og 28.782. Udtrykt i husstande var antallet vokset fra 685 til 5762 i Lyngby og fra 1251 til 9051 i hele kommunen. Væksten var imidlertid ikke jævn, idet der i 1930 boede 8.724 mennesker i Lyngby og 15.312 i hele kommunen – der var altså en svag vækst gennem 1920'erne og en væsentligt stærkere vækst i 1930'erne, hvor kommunens befolkningstal stort set fordobledes.

Med denne udbygning ændredes også befolkningens sammensætning. Industrien fik dårligere vilkår efter 1. Verdenskrig, hvor konkurrencen fra udlandet vendte tilbage, og fik derfor en langsommere udvikling end hidtil. Samtidig var det ikke i så høj grad industriarbejdere som funktionærer og embedsmænd, der flyttede til de mange nye boliger i Lyngby-Taarbæk Kommune. Socialdemokratiet havde flertallet i sognerådet gennem hele perioden; men i løbet af 1930'erne viste der sig en mærkbar konservativ opposition.

I bybilledet viste udviklingen sig tydeligt i byggeriet, hvis omfang endnu var begrænset i 1920'erne, medens det til gengæld sprængte alle rammer i 1930'erne. Byggestilen var i 1920'erne stadig den traditionelle med høje tage (f.eks. rækkehusene på Buddingevej), og byggeriet opførtes spredt og uden nogen overordnet plan. I 1930'erne slog

den funktionelle stil igennem (f.eks. bungalow'erne på Christian den Tiendes Allé), og Lyngby-Taarbæk Kommune udførte et stort byplanarbejde efter de nyeste teorier. Det kom bl.a. til udtryk i anlægningen af det nye Virum omkring Virum Torv; men da kommunen selv kun ejede en lille del af grundene, kunne det ikke forhindres, at spekulationsbyggeri fik udviklingen til at gå hurtigere end ønsket.

Idet det navnlig var industrien, der blev berørt af den dårlige økonomiske udvikling i 1920'erne, og da Lyngby i denne periode endnu var en udpræget industriby, kunne det ikke undgås, at der opstod arbejdsløshed, som nedsatte forbruget og skadede handelen. Krisen i begyndelsen af 1930'erne var derimod en udpræget landbrugskrise, hvis virkninger ikke i særlig grad påvirkede udviklingen i Lyngby. Her gav tværtimod den stadigt voksende befolkning et sikkert handelsgrundlag. Når man taler om »mellemkrigstiden«, må man altså være klar over, at den i denne sammenhæng både omfatter de usikre, kriseprægede 1920'ere og de optimistiske, fremskridtsprægede 1930'ere.

Trafikken

I begyndelsen af 1920'erne gennemførtes det første større byplanarbejde i Lyngby, idet der i 1923 åbnedes en tiltrængt forbindelse mellem Lyngby Hovedgade, jernbanestationen og arealerne vest for jernbanen, der stod over for at skulle bebygges. Det skete med anlægningen af Lyngby Torv og Buddingevejs viadukt under jernbanen nord for stationen. Torvet var fra begyndelsen udset til at skulle være byens rådhus, selv om rådhuset først blev bygget i 1939-41.

Selv om trafikproblemerne var begyndt at vise sig og bekymrede samtiden, var de – i hvert fald set i eftertidens perspektiv – kun små. I 1932 klagede konfekturhandler E. Bloch-Johansen (Hovedgaden 5) over, at der ikke måtte stilles cykler på fortovet uden for hans forretning. Det ville medføre, at cyklende kunder ikke ville handle hos ham, og forbudet ville derfor skade hans omsætning.

Den 15. maj 1936 begyndte S-togene at køre på strækningen Holte-København. Forinden blev der foretaget store anlægsarbejder af hensyn til den forøgede togdrift: Lyngby Hovedgade blev ført over jernba-

Mellemkrigstiden

Lyngby Hovedgades viadukt over den kommende S-bane under opførelsen i 1935. Lidt nord for viadukten ses Nærumbanens spor tværs over Hovedgaden. Nederst til højre i billedet ses brandstationen ved Jægersborgvej, derover vejene Frem og Gyldendalsvej.

Byhistorisk Samling

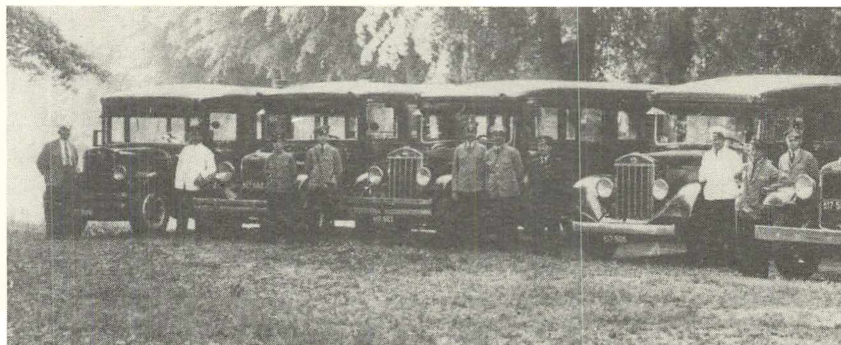
nen på en bro syd for stationen ved Jægersborgvej, Nærumbanens endestation blev flyttet fra Lyngby til den nyanlagte Jægersborg Station, og fodgængertunnellen under Lyngby Station blev anlagt. Den frygt, som forbedrede trafikmidler til større handelscentre altid har indgivet de handlende, kom til udtryk i formandens beretning ved en generalforsamling i Handelsforeningen i 1935: »Nu kommer jo ogsaa Viadukten under Banegaarden, saa faar man endnu lettere Adgang til Byen [fra kvartererne vest for jernbanen], hvad naturligvis ogsaa faar Betydning. Endvidere kommer snart de elektriske Tog; men de vil vel næppe komme til at gavne de Næringsdrivende herude«. – I forvejen havde formanden ikke meget til overs for hovedstaden med »den Syndflod af københavnske Firmaer, Filialer, Kædebutikker, Fabrik-sudsalg, Brugsforeninger og omkørende Forretninger, der vælter ud over Lyngby som en Græshoppesværn«.

S-togene var ikke alene om trafikken til og fra København. I 1938 begyndte NESA's elektriske trolleybusser at køre mellem Lyngby (vendeplads neden for Lyngby Kirke) og København (Nørreport). Handelsforeningen fulgte med bekymring udviklingen, idet man forventede, at de store vogne ville forårsage trafikvanskeligheder på Hovedgaden.

For mange butikker

Den store befolkningsforøgelse medførte naturligvis et behov for flere butikker, og dette behov blev rigeligt imødekommet – alt for rigeligt, mente man i Handelsforeningen. Allerede i 1925 beklagede den nyvalgte formand, købmand Chr. Hansen, sig på en generalforsamling den 21. oktober over det stigende antal butikker på Lyngby Hovedgade, som han mente ville føre til en ødelæggende konkurrence.

I 1928 beklagede formanden sig over, at boligbyggeriet omtrent var standset, og at et uforholdsmæssigt stort antal af de få nybygninger, der var kommet til, havde været forretnings- og ikke beboelsesejendomme. Næste forår udtrykte han sig mere kontant, først om arbejdsløsheden, og derefter om »alle de nye Forretninger, der skyder op som Paddehatte her i Kommunen«: »... Maatte det dog snart gaa op for de

mange Mennesker, der starter Forretninger, at dette ikke er ensbetydende med en Livrente eller Alderdomsforsørgelse, nej først da begynder Kampen for Tilværelsen«.

I 1933 kritiserede formanden stærkt »de mange Butikker, der var indrettet i de nye Ejendomme paa Ulrikkenborg Plads«, idet han hævdede, at der ikke kunne være så stor forskel på den leje, der skulle betales af en butik, og huslejen i en lejlighed af tilsvarende størrelse. Han nævnedo dog samtidig som et lyspunkt, at der på Bagsværdvej var opført en ejendom med 36 lejligheder uden en eneste butik.

Man kan her indskyde, at når husejerne valgte at indrette så mange butikker i ejendommene, selv om mange nyetablerede handlende kunne forventes at gå fallit ret hurtigt, skyldtes det, at husleje var et privilegeret krav til et fallitbo, således at husejerne kunne regne med at få deres tilgodehavende førend andre kreditorer.

Allerede i 1930'erne begyndte koncentrationen af handelen til Lyngbys centrum på bekostning af handelen i de omkringliggende kvarterer at vise sig, selv om denne udvikling først blev almindelig i efterkrigstiden. Chr. Hansen havde tidligere drevet forretning i Brede, men havde nu købmandsforretningen Bagsværdvej 66 på hjørnet af Nybrovej. Hans oplevelse af handelens fordeling kom til udtryk i en beretning i 1935: »Fredag og Lørdag gøres der vist store Forretninger de fleste Steder [på Lyngby Hovedgade]. Noget anderledes stiller det

Siden 1922 havde »De Grønne Rutebiler« kørt mellem Lyngby og København (Hans Knudsens Plads). Ruten blev i 1931 overtaget af rutebilejer Frode Blach, og da den i 1938 skulle nedlægges til fordel for trolleyvognene, begyndte Frode Blach i 1936 at køre turistikørsel. Ved »De Grønne Rutebiler«s ophør i 1938 blev der holdt parade over vognene ved endestationen (i skoven over for Lottenborg). Foran den nærmeste vogn herover ses til højre Frode Blach og (lænet op ad skærmen) sønnen Jørgen Blach, der i dag viderefører Blachs Turisttrafik på Gyldendalsvej 3. Privateje

sig for os i Periferien. Vi maa være glade, hvis vi kan faa Lov til at sælge lidt tunge Ting, som man ikke kan bære nede fra Lyngby, eller man muligvis har glemt en eller anden Ting, som vi maa være glade for at faa Lov til at fare af Sted med«.

Når Handelsforeningen nærrede så stor uvilje mod de mange nye butikker, skyldtes det også, at kun få af disse blev medlemmer af foreningen. At træde ind i Handelsforeningen var på en vis måde udtryk for et overskud, og mange små og nystartede forretninger har sikkert ikke ment, at de havde råd til at betale kontingentet. Hvis de gik fallit, nyttede medlemskabet jo alligevel ikke.

Brugsforeninger og rabatmærkeselskaber

Efter at Brugsforeningen for Lyngby og Omegn i 1925 havde måttet lukke, var handelsstanden i Lyngby i en årrække fri for konkurrence fra brugsforeninger; men i 1933 vendte denne konkurrence tilbage – oven i købet ved Lyngby-Taarbæk Kommunes foranstaltning, idet sognerådet solgte ejendommen Lyngby Hovedgade 56 til Hovedstadens

Brugsforening. Denne handling vakte megen kritik fra Handelsforeningens side, og man fremhævede, at salget var til skade for kommunen, fordi en brugsforening ikke var beskattet i samme omfang som de almindelige handlende.

Den nye brugs åbnede i 1934; men Handelsforeningen søgte efter bedste evne at lægge den hindringer i vejen. Det lykkedes således at få standset en propagandafilm for brugsforeningerne, som ellers vist i biografen Kino på Torvet, og de handlende uddelte en pjece, der advarede imod brugsforeningerne.

Disse anstrengelser var imidlertid resultatløse, og som bekendt ligger Brugsen stadig på Lyngby Hovedgade, endda næsten på samme sted. Den nåede at holde 25 års jubilæum i de oprindelige lokaler; men i 1959 købte Brugsen det gamle apotek (nr. 60) og byggede i stedet for dette den nuværende forretning. I 1980 købtes desuden nr. 58, således at Brugsen i dag ejer Hovedgaden 56-60.

Medens de handlende i Lyngby således ikke undgik konkurrencen fra en brugsforening, lykkedes det ved en ihærdig indsats fra Handelsforeningen at holde rabatmærkeselskaberne væk fra kommunen. Der var tale om indkøbsforeninger, som henvendte sig til en bestemt købmand og tilbød ham, at foreningens medlemmer ville handle hos ham (og ikke hos andre købmænd), hvis han gav rabat. I givet fald købte han et kvantum af den pågældende forenings rabatmærker, som han efterhånden uddelte til de kunder, der var medlemmer af foreningen, i forhold til størrelsen af deres indkøb. De kunne derefter indløse mærkerne på foreningens kontor. Den første af disse foreninger var »Forbrugsforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger« (oprettet i 1886); men efterhånden kom der et utal af rabatforeninger, der undertiden organiseredes som aktieselskaber (f.eks. »Forbrugsmærke A/s for københavnske Husmødre« med mørkeblå rabatmærker og »Dansk Værdimærkeselskab A/s« med lyseblå mærker).

Mange af rabatmærkeselskaberne blev startet af smarte forretningsfolk, som herigennem skaffede sig en hurtig og nem fortjeneste: købmændene skulle købe mærkerne på selskabets kontor for det beløb, der var trykt på dem; men erfaringsmæssigt gik en meget stor del af

Med den stærke udbygning af Lyngby-området i 1930'erne og 1940'erne havde også flytteforretningerne travlt. Lyngby Flytteforretning hører til Lyngbys gamle virksomheder, grundlagt i 1932 af vognmand Richard Andersen med overtagelsen af en tidligere vognmandsforretning med hestevogne og tilhørende forspand. I 1933 købtes den første lastbil, og i 1934 flyttede firmaet til Buddingevej 73. Efter krigen begyndte Richard Andersen også at køre turistkørsel, og i dag drives Lyngby Flytteforretning og Lyngby Turistfart sideløbende fra ejendommen Christian den Tiendes Allé 3.

Privateje

mærkerne tabt efter uddelingen og vendte ikke tilbage til kontoret til indløsning. Så snart oplaget af rabatmærker var solgt til købmændene, var arbejdet altså gjort og fortjenesten i hus.

De handlende var imod rabatgivning til bestemte kundegrupper, f.eks. medlemmer af bestemte foreninger. Begrundelsen var dels, at de handlende generelt ville miste fortjeneste ved at samarbejde med sådanne foreninger, og dels, at det almindelige publikum ville komme til at føle sig som andenklassens kunder i forhold til dem, der kunne få rabat, og søge væk fra handlende, der gav rabat til særlige kunder.

I 1926 kunne Handelsforeningens formand udtrykke i sin beretning, at »Brugsforeningsbevægelsen har kulmineret, men det, der er kommet efter disse, er næsten værre, og her tænker jeg paa det Kor af Billigmagere og Rabatgivere, som følger i den reelle Handelsstands Køl-

Mellemløbet

vand« ... »Der findes en Forretning her i Byen, som stadig i Bladene fortæller, at der drives uanet Humbug i Kaffehandelen, men det maa jo være i Vedkommendes egen Forretning, at dette foregaar, hos den almindelige Købmand vokser der jo ikke Humbugstræer med Sølvskeer paa. Vi lod foretage et Prøvekøb i nævnte Forretning og lod Varerne analysere – ja, Kaffe var det, men noget rædsomt Hø, og der var ogsaa lidt Sølv paa Skeerne, saa i den Omgang kunde vi ikke komme længere«.

Rabatmærkeselskaberne trængte sig navnlig på hos de lokale handlende i 1929, men blev afvist. I 1932 udsendte Handelsforeningen advarselskrivelser mod rabatmærkeselskaberne til samtlige lokale handlende, og ingen af disse sluttede aftale med selskaberne. Igen i 1936 forsøgte »rabatmærkesnylterne« sig og fik en aftale med en enkelt forretning; men Handelsforeningen fik ved forhandling med indehaveren aftalen annulleret.

I København var det derimod lykkedes rabatforeningerne, der her fandtes i meget stort antal, at trænge de handlende op i en krog, idet de ofte for at holde på deres kunder havde måttet anskaffe mærker fra flere rabatforeninger. Først ved en revision i 1937 af Konkurrenceloven lykkedes det at få rabatselskaberne forbudt, og den ældste af dem, den førnævnte »Forbrugsforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger«, fik endda dispensation til at fortsætte og eksisterer den dag i dag under navnet »Forbrugsforeningen af 1886«.

Lukkeloven, omløbende handel, usolide kunder og tomme flasker

Den tidligere lukning af butikkerne, som var en følge af restriktionerne under 1. Verdenskrig, havde naturligvis haft sine behagelige sider for de handlende, og da Lukkeloven efter krigen stod for at skulle revideres, enedes man i Handelsforeningen om at bede Handelsministeriet virke for, at lukketiden blev fastsat til mandag-torsdag kl. 18, fredag kl. 19 og lørdag kl. 21. Disse lukketider må have været et generelt ønske, for de blev gældende med Lukkeloven af 1922, idet butikkerne dog måtte holde åbent alle ugens 5 første dage til kl. 19 i sommerhalvåret.

Da der i 1923 blev fremsat forslag i Landstinget om, at den sene time om fredagen skulle kunne lægges kommunevis valgfrit på en anden ugedag, protesterede Handelsforeningen til landstingsmand Emil Piper med den motivering, at forskellige lukketider i to nabokommuner ville gøre kunderne forvirrede. – Aftenåbning på andre hverdage end fredag blev først muliggjort med Lukkeloven af 1976.

I 1929, da der igen var udsigt til en ændring af Lukkeloven, stemte Handelsforeningen for lukketid mandag-torsdag kl. 18, fredag kl. 19 og lørdag kl. 20. Disse lukketider blev senere gældende med Lukkeloven af 1932.

Den omløbende handel var fremdeles en torn i øjet på de forretningsdrivende. I 1923 forsøgte Handelsforeningen at standse to brødre, der kørte rundt i bil og solgte pølser m.m. ved dørene i Lyngby. Imidlertid måtte foreningen opgive sagen, da færdigbehandlede slagterprodukter måtte forhandles uden næringsbrev og således ikke faldt ind under Næringsloven. I 1927 henvendte Handelsforeningen sig til politiet om ulovlig omkørsel og salg af kul og koks, lervarer og fedevarer, men fik som svar, »Loven mangler Klarhed paa væsentlige Punkter«. – Et problem ved forsøgene på at hæmme den omkørende handel var, at en anmeldelse skulle være bilagt med »tilstrækkelige Beviser«. I 1928, hvor Handelsforeningen søgte at ramme de omkørende margarinevogne, havde man foreslået politiet at kontrollere disse vognes indhold ved hjemkomsten om aftenen; men det ville politiet ikke.

Med Næringsloven af 1932 ændredes forholdene omkring den omløbende handel, idet denne nu blev tilladt ved såkaldte »vandrebreve« (§ 36-40). De lokale handlende var naturligvis ikke glade for denne liberalisering, som formanden i sin beretning i 1932 omtalte som »nogle uheldige paragraffer« i den nye næringslov. I beretningen fra det følgende år hedder det lidt mistrøstigt, at man havde rettet henvendelse til politiet angående omkørende vognes handel *efter butikernes lukketid*.

På grund af den udstrakte kreditgivning, som traditionen forlangte af de handlende, var disse altid i fare for at blive snydt af kunder, der undlod at betale regningen og i stedet skaffede sig kredit hos en ny

Mellemløstiden

Thøger G. Jungersen grundlagde i 1917 et bilværksted med forhandling af Ford-vogne på Lyngby Hovedgade 63. I 1925 opførtes den første udstillingshal, som ses på dette samtidige fotografi, og som senere er udvidet flere gange. Thøger Jungersen fratrådte i 1927; men firmaet videreførtes under hans navn til 1980, hvor det købtes af A/s Andersen & Martini.

Byhistorisk Samling

handelsforbindelse. De handlende var derfor interesserede i at få oplysninger om sådanne kunder for at sikre sig mod at komme til at give dem kredit. Allerede i 1901 havde man i samarbejde med Handelsforeningen for Søllerød og Omegn udarbejdet en »sort bog« over usolide kunder, og tilsvarende initiativer blev foreslået og delvis gennemført flere gange i den følgende tid. Også i 1920'erne forsøgte man i Handelsforeningen flere gange at få etableret en liste over usolide kunder, og købmand Hjul påtog sig beredvilligt at føre listen efter indberetninger fra sine kolleger. Imidlertid fik han kun ganske få navne til listen, og først i 1930 fik man genindført den »sorte bog«, som cirkulerede blandt medlemmerne til komplettering med erfaringer med dårligt betalende kunder. Det var navnlig bestyrelsen, der arbejdede for denne sag, som imidlertid kun blev ført igennem med konsekvens få

år ad gangen. Tilsyneladende gav denne registrering ikke de ønskede resultater; men i enkelte tilfælde lykkedes det: I 1938 fortalte formanden i sin beretning, hvordan bestyrelsen ved en rettidig meddelelse om usolide kunder havde sparet en købmand for 100 kr.: »Vedkommende Kollega stod og forhandlede med en Mand om Kredit paa dette Beløb, da Brevet i det samme kom ind ad Døren. Efter at have læst det, betakkede han sig for at give Kredit, idet Kunden netop var en af de to, der omtaltes i Brevet«.

Et andet påtrængende kundeproblem var de tomme flasker. Der betaltes dengang ikke pant for flaskerne, og mange kunder var derfor tilbøjelige til at snyde de handlende ved at sælge flaskerne i stedet for at levere dem tilbage. Handel med tomme flasker havde tidligere været forbudt i Nordre Birk, men var blevet tilladt fra 1935. Købmændene var derfor kommet i konkurrence med flaskeopkøbere, der endda tillod sig at annoncere i den lokale presse om deres virksomhed.

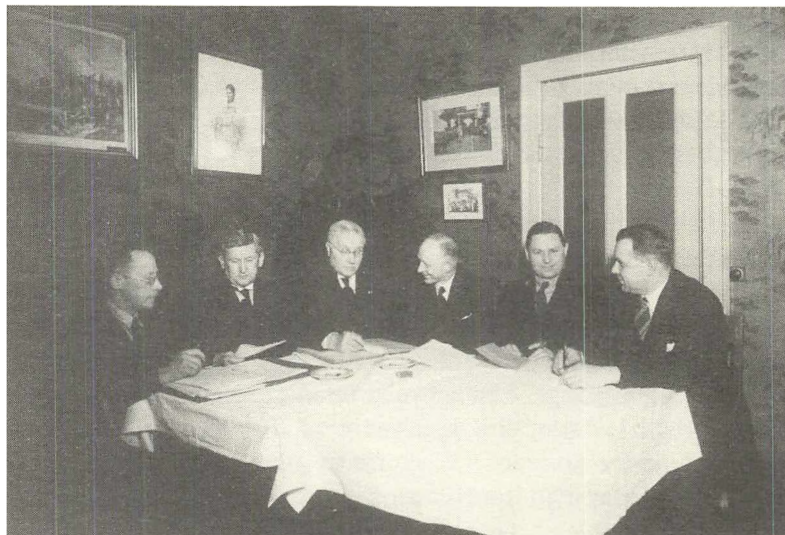
Gadeudsmykning og -inventar

I 1930'erne fremkom flere nye elementer i gadebilledet, som havde relation til handelen. I 1934 blev der således opstillet plakatsøjler forskellige steder i Lyngby (Handelsforeningens formand vrissede i den anledning over, at man nu ikke længere kunne skaffe sig lidt ekstrairtægter ved at stille sin husmur til rådighed ...). De sidste plakatsøjler i Lyngby forsvandt i 1960.

Et hidtil mere varigt indslag i gadelivet var kaffe- og senere pølsevognene. Den første kaffevogn i Lyngby startede sin virksomhed på Torvet i 1936, og efter en del diskussion i Handelsforeningen stillede denne sig tilfreds med, at kaffevognens varer i det mindste blev indkøbt i Lyngby.

Også juleudsmykningen på Hovedgaden begyndte midt i 1930'erne. Naturligvis havde de enkelte handlende lavet juleudsmykning af deres vinduer lige siden 1880'erne; men større regelmæssige fællesarrangementer hører først 1930'erne til. I 1933 var der »i lighed med tidligere år« musik på Hovedgaden og Torvet søndag før jul, og i 1935 var der – tilsyneladende for første gang – guirlander med elektrisk belysning på

Mellemløstiden

Handelsforeningens bestyrelse ved 50 års jubilæet i 1937. Fra venstre ses August Schønher, Holger Gjerløw, Chr. Hansen (formand), Emil H. Rasmussen og Søren Storm Simonsen (alle købmænd) samt manufakturhandler Michael Madsen. Byhistorisk Samling

Hovedgaden. Sognerådet havde først lovet gratis lygter og ophængning, men trak sit tilsagn tilbage, således at de handlende selv måtte betale.

Handelens repræsentant i Sognerådet

Der var endnu i mellemløstiden en tradition i Lyngby-Taarbæk Kommune for, at en af kommunens handlende var medlem af kommunalbestyrelsen og kunne fremføre handelsstandens synspunkter her, selv om vedkommende naturligvis ikke udelukkende var indvalgt som handelens repræsentant. Således sad manufakturhandler Laurits Møller i sognerådet i 1904-09, købmand Emil Bugge i 1909-21, manufakturhandler R. W. Rasmussen i 1921-25, købmand Holger Gjerløw i 1925-37 og vinhandler F. Wulff Paustian i 1938-46. Efter krigen har han-

Handelsforeningens 50 års jubilæumsfest på Hotel Lyngby i 1937. Bestyrelsen og æresgæsterne, hvoriblandt sognerådsformand Ingvar Nørgaard, er placeret ved bordet til højre i billedet.
Byhistorisk Samling

delstanden været repræsenteret i kommunalbestyrelsen af manufakturhandler Michael Madsen (1946-62), vinhandler Leif Paustian (1958-66 og 1970-74) og restauratør Jørn Bak Sørensen (fra 1986).

Endvidere sad bagermester Torben Teglers i sognerådet i perioderne 1915-17 og 1919-37; men da han i modsætning til de øvrige var socialdemokrat, blev han ikke i samme grad betragtet som repræsentant for de handlende.

Handelsforeningens 50 års jubilæum.

Understøttelsesfondet og Handelsskolen

I 1937 kunne Handelsforeningen fejre sit 50 års jubilæum. Der havde lige siden foreningens stiftelse været et udpræget element af selskabelighed i dens virksomhed, og for mange medlemmer var denne selska-

Chr. Hansens købmandsforretning Bagsværdvej 66, på hjørnet af Nybrovej. Privateje

belighed et højt værdsat element – som i så mange andre foreninger uanset formål. Det var ret hurtigt efter stiftelsen blevet en tradition, at generalforsamlingerne (forår og efterår) sluttede med spisning, og at der desuden afholdtes en skovtur om sommeren og en fest om vinteren. Nu ville Handelsforeningen naturligvis gøre noget ekstra ud af 50 års jubilæet, og der blev derfor dels udgivet et skrift om foreningen, udarbejdet af bogtrykker Julius Christensen (under navnet »Lurifax« kendt som forfatter af en lang række lokale revyer), dels afholdt en stilfuld fest på Hotel Lyngby, der efterhånden var blevet foreningens faste mødested, på jubilæumsdagen den 27. april 1937.

En følge af 50 års jubilæet var, at et længe ønsket understøttelsesfond nu kunne stiftes med kapital navnlig fra de mange gaver, Handelsforeningen havde modtaget ved jubilæumsfesten. Understøttelsesfondet er særskilt behandlet i et senere kapitel.

1937 var også året, hvor Lyngby Handelsskole overgik fra at være en

afdeling af Teknisk Skole til at blive en selvstændig skole. Handelsforeningen havde i et par år arbejdet for denne udskillelse, og udsigten til dens snarlige gennemførelse var sammen med den almindelige optimisme, der prægede erhvervsudviklingen i disse år, medvirkende til, at jubilæumsfesten kunne foregå i en positiv stemning.

Nye forretninger i mellemkrigstiden

Navnlig i 1930'erne tilkom en mængde nye forretninger, hvoraf mange trives endnu i dag. Nogle enkelte, der særligt har spillet en rolle i Lyngbys udvikling, skal omtales her:

Købmand Chr. Hansen

Chr. Hansen, der var født i 1865, etablerede sig som købmand i København i 1895, men flyttede i 1902 til Brede og åbnede forretning her. I 1919, da Brede og Omegns Brugsforening begyndte sin virksomhed, valgte han at flytte, og han byggede så en ejendom på Bagsværdvej (nr. 66, på hjørnet af Nybrovej) med en kolonialhandel og en viktualieforretning, som hans hustru drev. Denne ejendom blev i 1940'erne nedrevet på grund af vejudvidelser og erstattet af den nuværende.

Chr. Hansen havde været medlem af Handelsforeningen siden 1904 og bestyrelsesmedlem siden 1912. I 1925 blev han formand for foreningen og forblev på denne post, til han som 82-årig gik af i 1947. Desuden var han engageret i landsdækkende organisationsarbejde for detailhandelen og en ivrig modstander af brugsforeningsbevægelsen, hvis skattebegunstigelse det engang lykkedes ham at komme til orde imod i en radiotale. Chr. Hansen var desuden formand for Lyngby Handelsskole fra 1937, da skolen blev selvstændig, til 1950. Han døde i 1951.

Lyngby Tømmerhandel

I 1917 overtog snedker E. V. Nielsen et lille maskinsnedkeri på Lyngby Hovedgade 85, som i 1923 blev til $\frac{1}{3}$ Lyngby Maskinsnedkeri og Tømmerhandel. Ud over driften af sin virksomhed beskæftigede E. V. Nielsen sig også med boligbyggeri og har bl. a. opført ejendomme på Emil Pipers Vej og Johan Wilmanns Vej.

Mellemløstiden

4/5 Lyngby Maskinsnedkeri og Tømmerhandel, Lyngby Hovedgade 85, i 1923. Billedet viser et interiør fra håndsnedkeriet, og til venstre (med hat) ses direktør E. V. Nielsen.

I dag er virksomhedens hovedaktivitet tømmerhandelen, som har fået en stor afdeling i Allerød.

Johannes Fogs Tømmerhandel

Tømmerhandler Johannes Fog er en af de store skikkelser i Lyngbys handelsliv. Han var født på Mors i 1884 og udlært som tømrer. Han tog også eksamen som konstruktør, men valgte at blive tømmerhandler og startede forretning i Gedved i Himmerland. I 1920 kom Johs. Fog til Lyngby, hvor han overtog »Lyngby Savværk og Trævarefabrik« på Rolighedvej. Virksomheden var på dette tidspunkt i likvidation, og Johs. Fog solgte ud af varelageret og genopbyggede firmaet under eget navn sammen med sin første medarbejder, senere forvalter P. Falkenberg, som var fulgt med fra Jylland. Til at begynde med gik det vældig godt, og forretningen opnåede på et par år en millionomsætning, bl.a. fordi der i Lyngby-Taarbæk Kommune var store boligbyggerier i gang, delvist støttet af det offentlige for at afhjælpe den bolignød, der var opstået under 1. Verdenskrig. I anden halvdel af 1920'erne gik det derimod tilbage for byggeriet, og samtidig indtrådte der et prisfald på byggevarer, der gjorde de dyrt indkøbte varer svære at sælge og bragte Johs. Fog nogle vanskelige år. Men efter 1930, da opførelsen af de mange nye beboelsesejendomme og -kvarterer tog fart, kunne han udvide sin forretning til at omfatte alle varer i byggebranchen.

I 1923 blev senere disponent T. Gothenborg ansat i forretningen med henblik på at opbygge afdelingen for isenkram. Gothenborg blev imidlertid i stedet placeret i firmaets kontor, og han og Falkenberg blev Johs. Fogs nærmeste medarbejdere – Falkenberg med det praktiske arbejde med varerne og Gothenborg med økonomi og regnskabsføring.

De oprindelige pladsforhold på Rolighedsvej slog ikke til, og Johs. Fog udvidede – først ud til Nørgaardsvej og i 1941 ud til Lyngby Hovedgade, hvor han købte ekspeditionssekretær Jørgen Baggers ejendom (»Bagergården«, Lyngby Hovedgade 49). I 1942 købtes desuden Hovedgaden 45 B, der tidligere havde tilhørt smedemester A.C. Malmgreen. Inde bag facaderne lå tømmerpladsen og den højloftede

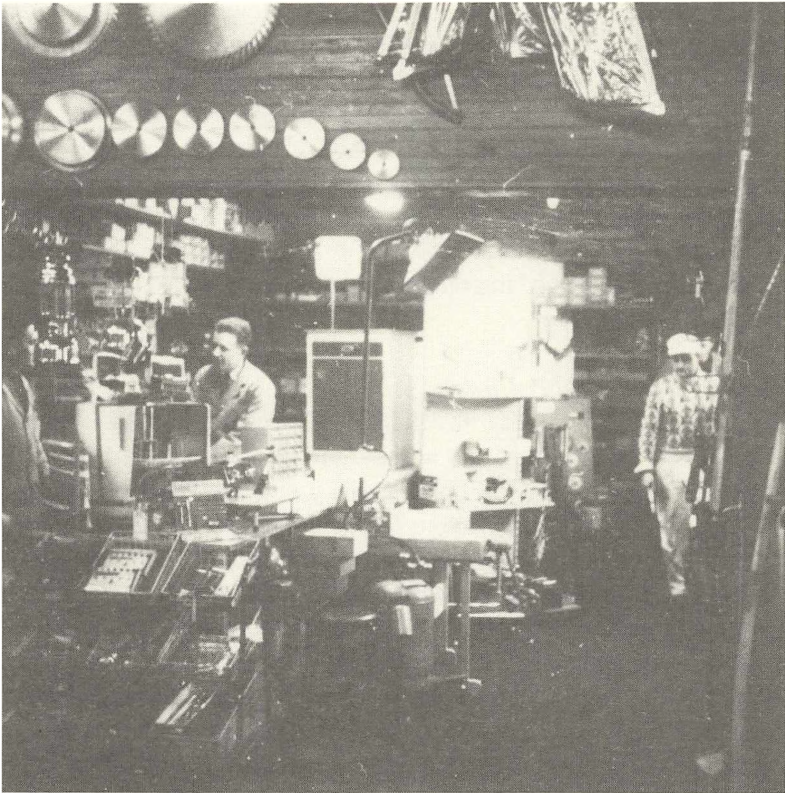

Tømmerhandler Johs. Fog i en karakteristisk situation – i samtale med håndværkere – på taget af Kgl. Brands nybygning (Lyngby Hovedgade 47) i 1961.

Johs. Fog

bygning med isenkram, redskaber osv., hvor der i byens store ekspansionsperiode i 1940'erne og 1950'erne altid var sort af mennesker. Selv om der nok er tale om en overdrivelse, fortælles det, at man dengang, når man skulle handle i Lyngby, startede med at trække et nummer hos Johs. Fog. Derefter begav man sig ud på Hovedgaden for at klare resten af sine ærinder, og når man vendte tilbage, passede det med, at det imens var blevet ens tur til at blive ekspederet.

Johs. Fog var kendt for sit godgørende arbejde. Særligt hans økonomiske hjælp til transporten af jødiske flygtninge over Øresund i 1943 var af væsentlig betydning, idet Johs. Fog en overgang var det økono-

Interiør fra isenkramforretningen i Johs. Fogs Tømmerhandel, mens den endnu lå på sin gamle plads. Johs. Fog

miske fundament for »Lyngbygruppen«s arbejde under ledelse af lektor Aage Berthelsen. I det daglige støttede Johs. Fog ofte nyetablerede håndværkere, hvis dygtighed han ud fra sin egen baggrund som håndværker kunne vurdere, indtil de var kommet godt i gang og kunne betale materialerne. – Efter Johs. Fogs død i 1970 omdannedes firmaet til et fondsejet aktieselskab, hvis overskud anvendes til alment velgørende formål.

Mellemløstiden

Selv nåede den gamle tømmerhandler at opleve firmaets 50 års jubilæum, men ikke indflytningen i det nye byggecenter, der var en konsekvens af det tiltagende byggeri ud til Hovedgaden: Johs. Fog havde i 1950'erne solgt grunden langs Klampenborgvej til Magasin, og i 1960'erne ønskede Magasin at købe endnu et stort stykke af Johs. Fogs arealer samtidig med, at Lyngby-Taarbæk Kommune ønskede tømmerhandelen fjernet fra det tæt bebyggede område på grund af brandfaren. Derfor opdeltes virksomheden i et byggemarked bagest på den gamle grund mellem Klampenborgvej og Nørgaardsvej og en tømmerhandel på Firskovvej.

Isenkræmmer Alfred Pedersen

Alfred Pedersen var født i 1897 på Brede Ladegård, hvor hans far var fodermester. I 1913 blev han ansat som bud og butikskarl hos hørkræmmer Jørgen Frederiksen i kælderen under Lyngby Hovedgade 17. Senere blev Alfred Pedersen førstemand i forretningen, og efter Jørgen Frederiksens død i 1934 overtog han den. Ved Sparekassens nedrivning af det gamle Hovedgaden 17 samme år flyttede Alfred Pedersen forretningen til nr. 23 og omdannede den til at omfatte isenkram, glas og porcelæn. I 1972 måtte han flytte igen, da også Hovedgaden 23 skulle nedrives for at give plads for Bikubens nuværende bygning. Selv om han med sine 75 år var Lyngbys ældste forretningsmand, ville han ikke give op, men flyttede forretningen til sin ejendom Toftebæksvej 6 B på hjørnet af Gasværksvej og fortsatte her i endnu et par år.

I 1930 blev der ved Nordbanens daværende holdeplads ved Virumgade bygget en kiosk, som Alfred Pedersens hustru passede, medens han selv var hos Jørgen Frederiksen.

Alfred Pedersen, der i sine unge dage var en ivrig idrætsmand, blev også kollektør og senere rejseinspektør i Landbrugslotteriet, og han har engang i et interview fortalt, hvordan det gik til: »Lotteriet averterede en dag, hvad de ellers aldrig gjorde, efter medarbejdere på stærkt befærdede strøg. Jeg lagde billet ind, og en mand kom ud i kiosken i Virum og spurgte mig, hvem jeg solgte varer til. Jeg kan ikke se, hvad

Urmager Ad. Krogh foran sin forretning, Lyngby Hovedgade 50, i 1925.

Privateje

det kommer Dem ved, svarede jeg. Jeg troede det var en repræsentant, så jeg pegede ud over markerne og sagde: kan De se alle de kraaler derude (det var alle muldvarpeskuddene), de er alle mine kunder. Synes De ikke, det er dristigt at kalde dette her et stærkt befærdet strøg, sagde han, og i det samme kom 2 nordbanetog forbi – der kan De se, 1600 mennesker, sagde jeg, for det var sommerdag med godt vejr og overfyldte tog, Jamen det holdt ikke, sagde han, og så måtte jeg jo svare, at det stod ikke i ansøgningen. Rejseinspektøren har vel syntes, jeg svarede godt for mig, for jeg fik kollektion, og da han blev direktør, fik jeg hans stilling som rejseinspektør.«

Urmager Ad. Krogh

I 1920 nedsatte urmager og guldsmed Ad. Krogh sig i den tidligere købmandsforretning Lyngby Hovedgade 5, på hjørnet af Stades Krog, og fem år senere flyttede han forretningen til Lyngby Hovedgade 50, hvor han fik en meget smuk og særpræget facade.

Mellemløstiden

Ad. Krogh havde i sine unge dage rejst meget i udlandet og havde bl.a. arbejdet i Hamburg og Berlin. Han var en dygtig tekniker og blev derfor betroet store og vanskelige arbejder. I Lyngby har Ad. Krogh udført rådhusuret og uret i Christianskirken.

Efter Ad. Kroghs død fortsatte hans enke forretningen til 1970, hvor den solgtes til guldsmed H. C. Henningsen. I dag er der chokoladeforretning i lokalerne, og den smukke facade er totalt ændret.

Hans Ellekærs Møbelmagasin

Møbelhandler Hans Ellekær er født i 1901 som søn af en snedkermester i Gislev på Fyn og tilbragte som barn så megen tid i værkstedet, at han som 14-årig næsten var udlært snedker. Hans far frarådede ham imidlertid at blive snedker, og i stedet kom han i købmandslære i Faaborg. I 1920 kom Hans Ellekær til Lyngby som kommis hos købmand Edmund Petersen på hjørnet af Lyngby Hovedgade og Jernbanevej.

I 1924 opførtes ejendommen »Toftebækhus« langs nordsiden af det dengang nyanlagte Lyngby Torv. Ejendommen var tegnet af arkitekt Knud Friderichsen, der var tennispartner med Hans Ellekær, og Ellekær blev den første lejer i »Toftebækhus«: Den 21. oktober 1924 åbnede han forretning som selvstændig købmand i Torvet 4. To dage senere åbnede hans gode ven Michael Madsen sin manufakturhandel ved siden af i nr. 6, og Hans Ellekærs far, snedkermesteren fra Gislev, fremstillede butiksinventaret til dem begge. Købmandsbutikken på Torvet havde til at begynde med kun ét vindue; men da Hans Ellekær med udgangen af 1930 overlod den til købmand Hjalmar Friese, var den vokset til at have hele fire vinduer.

I 1930 startede Hans Ellekær sammen med sin bror Helge, der var uddannet i manufakturbranchen, »Hjemmenes Møbellager« på Gammel Kongevej ved Det Ny Teater, og det blev starten på en omfattende virksomhed i møbelbranchen. I oktober 1932 åbnede brødrene Ellekær en møbelforretning på Lyngby Hovedgade (i nr. 66), og i 1938 købte de to brødre Gudme Møbelfabrik og i 1939 endnu en møbelforretning på Gammel Kongevej, lige som de lod en del af møblerne fremstille på egne værksteder i København. I 1943 delte brødrene fir-

*Købmand, senere møbelhandler Hans Ellekær's første butik på Lyngby Torv (nr. 4) i 1924.
Privateje*

Møbelhandler Hans Ellekærs facade på Lyngby Hovedgade 66, tegnet af hans søn, møbelarkitekt Svend Ellekær. Privateje

maet, og Hans Ellekær overtog filialerne, herunder virksomheden i Lyngby, hvor han i 1950 købte Hovedgaden 66 af apoteker Georg Sodemann. Ejendommen var på denne tid en énetages bazarbygning med kælder, indrettet med 4 butikker; men den blev nu udvidet bagud på grunden og senere forhøjet med en etage. Hans Ellekær drev møbelmagasinet på Hovedgaden til 1964, hvorefter bygningen udlejes til varehuset »City«, der tidligere havde ligget på hjørnet af Lyngby Hovedgade og Jernbanevej. Da »City« lukkede i 1973, blev bygningen udlejet og i 1985 solgt til Tæppeland-Jensen A/S.

Efter at have afviklet møbelmagasinet drev Hans Ellekær i årene 1964-66 en lille møbelforretning i Hovedgaden 26 sideløbende med »Stilmøbler« på Jernbaneplassen, som han havde startet ved sin 60 års fødselsdag i 1961, og som nu videreføres af hans datter og svigersøn.

I sine unge dage havde Hans Ellekær også prøvet at være glarmester, idet han i årene 1922-24 under sin forlovelse med glarmester Sophus Guhles datter havde bestyret svigerfaderens forretning under en

Manufakturhandler Michael Madsen i sin første butik på Lyngby Torv (nr. 6) sammen med broderen Skat Madsen. Privateje

sygdomsperiode. Glarmester Guhle ejede Lyngby Hovedgade 29 på hjørnet af Toftebæksvej, og da Rosa og Hans Ellekær overtog ejendommen ved svigermoderens død i 1950, solgte han den til apoteker Sodemann samtidig med, at han af denne købte Hovedgaden 66. Georg Sodemann havde egentlig tænkt sig at bygge et nyt apotek på Hovedgaden 66, men fik ved disse handeler en bedre placering på den modsatte side af gaden. Samme år købte Georg Sodemann også Hovedgaden 27 og kunne derefter opføre det nuværende Svaneapotek, der indviedes i 1961, over for det gamle (Hovedgaden 60).

Manufakturhandler Michael Madsen

Som ovenfor nævnt startede Michael Madsen som selvstændig manufakturhandler på Lyngby Torv i 1924. Han havde en tid været førstemand i Johannes Petersens Magasin-udsalg i Hovedgaden 46; men i 1923 startede han sammen med sin hustru en konfekturforretning over for Lyngby Station, og året efter havde han sparet penge sam-

Mellemkrigstiden

Hjørnet af Lyngby Hovedgade og Torvet i 1939 med Michael Madsens manufakturforretning i to etager på hjørnet, umiddelbart før flytningen til Hovedgaden 66A.

Lyngby-Taarbæk Kommune

men til at kunne etablere sig som manufakturhandler på Lyngby Torv. Men forholdene var til at begynde med små, og en overgang kunne Michael Madsen ikke sove om natten ved tanken om, at han måske havde disponeret for hårdt ved at købe seks par silkestrømper hjem på én gang. Snart fik han imidlertid råd til at have to udstillingsvinduer, og i 1928 flyttede han hen på det attraktive hjørne af Lyngby Hovedgade og Torvet, hvor han fik en stor forretning i to etager. Da Privatbanken i 1937 købte ejendommen, blev Michael Madsen sagt op, og i stedet købte han ejendommen Lyngby Hovedgade 66 A, der var en dyb énetages bygning. Her havde Michael Madsen Lyngbys efterhånden sidste blandede manufakturhandel – da Johannes Petersen døde, og R. W. Rasmussen efterhånden specialiserede sig, var han alene om at drive denne forretningstype indtil Magasins indtog i Lyngby. På en vis måde førte Michael Madsen således traditionen videre fra det

Ejendommen Lyngby Hovedgade 68, d. v. s. det sydlige hjørne af Lyngby Hovedgade og det senere Lyngby Torv, omkr. 1915 med garvmester Carl Rasmussens læderhandel til venstre.

Byhistorisk Samling

gamle Magasin, hvor han havde været ansat, til det nye, idet han på forhånd havde bestemt sig for at holde op, når Magasin åbnede.

Foruden sin forretning havde Michael Madsen mange offentlige hverv. Han sad som nævnt i sognerådet i årene 1946-62, hvor han som socialudvalgsformand bl. a. var med til at opføre plejehjemmet Baunehøj, og han var i mange år næstformand i Handelsforeningen.

Lyngby Læderhandel

Blandt de gamle forretninger omkring Lyngby Torv må også nævnes Lyngby Læderhandel, som siden 1930 har ligget i Torvet 1, men som i hvert fald går tilbage til 1879, da garver Carl Rasmussen købte ejendommen Lyngby Hovedgade 68, som siden 1874 havde været ejet af garver Johan Fobian. Denne ejendom blev nedrevet i 1928, da det nuværende Hovedgaden 68 skulle opføres, og Carl Rasmussen fik i stedet forretning i »Toftebækhus« i Lyngby Torv 10. Forretningen blev

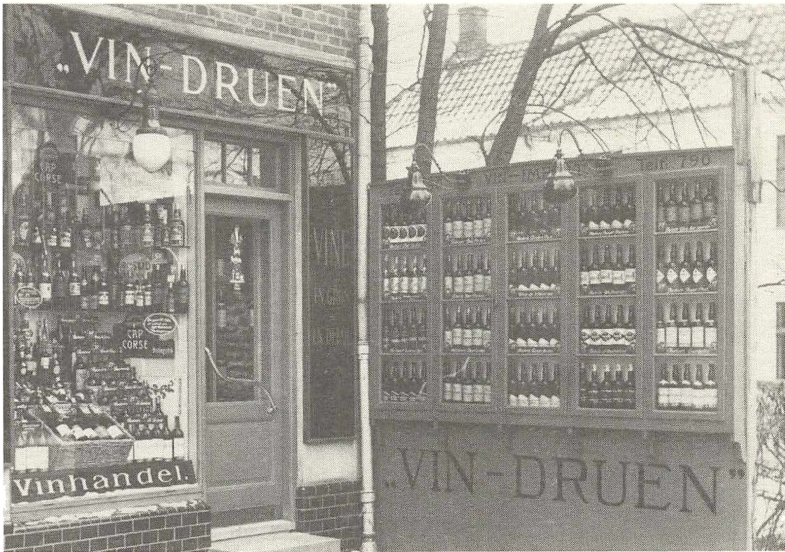
Lyngby Læderhandel, Lyngby Torv 1, i 1932. Foran døren står indehaveren, Erik Larsen (til højre), sammen med ekspedient Rasmussen. Privateje

i 1929 overtaget af læderhandler Erik Larsen, der i 1930 flyttede over i det nye byggeri på Torvets sydside i nr. 1, hvor forretningen som sagt har ligget siden.

I modsætning til en lædervarehandel, der kun sælger færdige lædervarer (kufferter, tasker, pung og osv.), kan man i en læderhandel købe hele skind og huder samt forskelligt tilbehør, som tidligere anvendtes af f.eks. skomagere. Erik Larsen var i en årrække omkring 2. Verdenskrig formand for Læderhändlernes Fællesrepræsentation, der dengang talte ca. 200 medlemmer. Siden er branchen svundet ind, og Lyngby Læderhandel, der nu drives af Erik Larsens to sønner, er i dag den eneste af sin slags i hele Nordsjælland.

Lyngby Vinhandel, »Vin-Druen«

Vinhandler F. Wulff Paustian, der var søn af de københavnske kolonialhandlernes formand, urtekræmmer Fritz Paustian, havde i en

»Vin-Druen«, Lyngby Hovedgade 72, i 1927.

Privateje

årrække været prokurist i et kornfirma, da han i 1926 grundlagde Lyngby Vinhandel (senere kaldt »Vin-Druen«) på Lyngby Hovedgade i nr. 72. Forretningen, der på den tid var Lyngbys eneste specialforretning i vin, blev drevet både som engroshandel (vinimport) og som detailhandel.

F. Wulff Paustian deltog ivrigt i foreningsarbejde, bl. a. i Handelsforeningen, og var i mange år formand for Lyngby Sangforening. Desuden sad han som nævnt i sognerådet i 1938-46. Efter hans død i 1951 deltes virksomheden, der videreføres af hans søn og svigerdatter, i to forretninger.

Lyngby Mejeri

Mejeriejer Hans Lauritzen, der var født i 1894, var uddannet som mejerist i Guldborg på Lolland. I 1932 overtog han Lyngby Mejeri, der lå på Lyngby Hovedgade i nr. 49 A med udsalg til gaden og mejeri i gården.

Lyngby Mejeri, Lyngby Hovedgade 49A, antagelig omkr. 1915.

Jørgen Gregersen

Lyngby Mejeri blev i 1941 udset til at skulle fortsætte som det eneste mejeri i Lyngby-Taarbæk Kommune, og der blev i 1942 foretaget en gennemgribende modernisering af mejeriet og senere sikret en grund på Virumgårdsvej til opførelse af et nyt mejeri, fordi der ikke var udviklingsmuligheder i de gamle bygninger på Lyngby Hovedgade; men på grund af usikkerheden omkring den storkøbenhavnske mælkeordnings fortsættelse (jfr. flg. kapitel) valgte Hans Lauritzen i 1961 at nedlægge mejeriet.

Købmændene Holger og Aage Gjerløw

Købmand Holger Gjerløw kom til Lyngby i 1906, hvor han senere overtog købmandsforretningen i »Valhalla« på hjørnet af Bagsværdvej og Agnetevej (Bagsværdvej 24). I 1920 afhændede han denne forretning og levede som rentier i nogle år; men fra 1925 til 1940 drev han en cigarforretning i »Brohus« (Lyngby Hovedgade 9 A). Samtidig sad

E. Østrup Møllers herreekviperingsforretning (Lyngby Hovedgade 62) i 1939. Medens det nuværende Lyngby Hovedgade 62 blev bygget i 1939-40, var Østrup Møllers forretning midlertidigt indrettet i Hovedgaden 43. Privateje

han som nævnt i sognerådet (i årene 1925-37 og i bestyrelsen for en lang række foreninger, bl.a. Handelsforeningen, hvor han i nogle år administrerede foreningens stiftelse på Odinsvej.

Broderen Aage Gjerløw var ligeledes købmand og drev i årene 1912-19 købmandsforretningen i »Frem«, indtil han gik over i andet erhverv. I en årrække var han kontorbestyrelser i Hjælpekassen for Lyngby-Taarbæk Kommune, hvor Holger Gjerløw sad i bestyrelsen som kasserer.

Østrup Møller

Herreekviperingshandler Einer Østrup Møller overtog i 1931 »Lyngby Herrehatte-Magasin og Ekviperingshandel«, Lyngby Hovedgade 62, som dengang var indrettet i en villa forsynet med en påbygning i en tid-

Mellemløstiden

ligere indkørsel. Efter hans død i 1936 fortsatte han enke og sønnen Jørgen Østrup-Møller firmaet, der ved Folkebankens opførelse af det nuværende Hovedgaden 62 i 1940 fik gode lokaleforhold. I 1981 afhændede Jørgen Østrup-Møller forretningen.

Fotomagasinet »Lyngby«

I 1937 åbnede Fotomagasinet »Lyngby« i en lille tilbygning til ejendommen »Godthaab«, Lyngby Hovedgade 47. Indehaveren var fotograf Jens Bloch, der i 1925 havde overtaget William Türcks i 1907 grundlagte atelier i Hovedgaden 35 og nu åbnede en amatør-fotoudstyersforretning bestyret af medarbejderen, fotograf Jørgen Gregersen. Den almindelige mening i samtidens Lyngby var, at forretningen lå for ucentralt til at kunne svare sig, nærmest uden for byen; men med den tiltagende handel omkring krydset Lyngby Hovedgade – Torvet (og fra 1950 Klampenborgvej) kom den til at ligge centralt.

I 1945 overtog Jørgen Gregersen forretningen og blev selvstændig, medens Jens Bloch fortsat drev det gamle atelier i tagetagen i nr. 35. Atelieret ophørte i 1985, og i februar 1987 døde Jens Bloch.

Da forsikringselskabet Kongelig Brand i slutningen af 1950'erne nedrev »Godthaab« og opførte det nuværende Lyngby Hovedgade 47, lå »Fotomagasinet« midlertidigt i et skur på fortovet, til forretningen i 1961 kunne åbne i de nye lokaler. I 1986 afhændede Jørgen Gregersen forretningen, men fortsatte som konsulent indtil sit 50 års forretningsjubilæum i februar 1987.

Foruden sine mange offentlige og private hverv har Jørgen Gregersen interesseret sig meget for gamle fotografier med motiv fra Lyngbyegnen og har gennem årene opbygget en stor lokalhistorisk billedsamling, hvorfra en stor del af denne bogs illustrationer er hentet.

Florins Supermarked

Købmand Willy Florin åbnede i 1938 en forretning i »Jægergården« (Jægersborgvej 1), som han drev i 18 år. De små forhold i butikken på hjørnet af Lyngby Hovedgade og Frem tilfredsstillede imidlertid ikke i længden Willy Florin, og i 1956 startede han Danmarks første køb-

Fotograf Jens Bloch i sit atelier, Hovedgaden 35, i 1985 kort før atelierets ophør.

Jørgen Gregersen

mandsejede supermarked i Lundtofteparken. Han var en af de første frie købmand, der indførte slagtervarer og viktualier i sit vareudvalg, og siden kom desuden isenkram, parfumeri og legetøj til. »Florins Supermarked« blev et fast begreb i Lundtofte, og navnet vil sikkert hænge ved endnu i mange år, selv om den da 82-årige Willy Florin solgte forretningen i 1986.

Willy Florin blev formand for Handelsforeningen i 1954 og beklædte denne post til 1968. Ved sin fratræden som formand blev han udnævnt til Handelsforeningens æresmedlem.

Den lokale presse

I sammenhæng med handelslivet er det naturligt også at omtale den stedlige presse, og der er navnlig grund til at foretage denne omtale i beretningen om mellemkrigstiden, idet der i denne periode forekom et eksempel på meget tæt samarbejde mellem handelen og en lokal avis.

Mellemløstiden

Den lokale presse går tilbage til 1872, hvor redaktør Carl Herdahl startede den konservativt dominerede »Københavns Amts Avis«, som efter hans død i 1888 videreførtes af hans søn Charles Herdahl. »Københavns Amts Avis« fortsatte til typografstrejken i 1947.

En venstrepressen har egnen aldrig haft; men i 1902 blev »Nordre Birks Tidende« grundlagt af bogtrykker Ad. Hartmann (far til Brødrene Hartmann), og efter et ejerskifte udkom denne avis som radikalt blad under navnet »Københavns Amtstidende« til 1920. Fra 1912 til 1934 udkom »Københavns Amts Social-Demokrat« og efter en pause »Omegnen« som tillæg til »Socialdemokraten« i årene 1950-59.

I 1928 grundlagde redaktør Sofus Andersen »Lyngby Folkeblad«, som udgiveren (Krøyers Bogtrykkeri) i 1929 tilbød Handelsforeningen. Foreningen lod dog bladet gå videre til redaktør Asgeir Gudmundsson i et økonomisk samarbejde, der varede til 1936. Handelsforeningen fik del i bladets overskud, og redaktøren måtte ikke optage »illoyale« annoncer, f.eks. fra københavnske handlende. Engang kom Gudmundsson for skade at optage en brændselsannonce for den ovenfor omtalte »Forbrugsforening for Embeds- og Bestillingsmænd« og modtog omgående en henstilling fra Handelsforeningen om at afvise annoncen. – Bladet skiftede navn til »Lyngby Tidende«, senere »Ugebladet Lyngby Tidende« og fra 1938 »Lyngby-Taarbæk Bladet«, som stadig (sammen med »Virum-Posten« og »Søllerød Tidende«) er undertitel på »Det grønne Område«.

I årene 1934-46 udkom »Lyngby Folkeblad« (ikke at forveksle med det ovennævnte), senere »Folkebladet«. Fra 1970 udkommer »Weekend Nord« (til 1983 »Ugeavisen«) og fra 1986 »Lokalposten«.

BESÆTTELSESTIDEN

Under den tyske besættelse af Danmark i årene 1940-45 formede tilværelsen sig naturligvis ikke anderledes i Lyngby-Taarbæk end de fleste andre steder i landet. Særlige begivenheder udspillede sig ved redningsaktionen for de danske jøder i 1943, hvor Lyngby var et af centrene i flygtningetransporterne, og i 1944, da kong Christian den Tiende blev taget til fange efter den tyske erobring af Sorgenfri Slot; men ellers kom krigen mest til syne i den tiltagende mangel på varer, brændsel, boliger osv. og den stadige følelse af tvang og usikkerhed, man levede under. Egentlige krigshandlinger oplevede man ikke, sabotage forekom kun sjældent, og et af de få steder, man så besættelsesmagten i funktion, var langs jernbanelinien, hvor ungarske vagter patruljerede for at forhindre sabotage.

Særligt for Lyngby-Taarbæk Kommune var imidlertid, at den var et af de ganske få steder, hvor der i større omfang foregik boligbyggeri under besættelsen, og at befolkningstallet derfor stadig voksede. Det gik ganske vist ikke så hurtigt som både før og efter krigen; men folketallet i Lyngby steg alligevel fra 18.325 i 1940 til 20.569 i 1945 og i hele kommunen fra 28.782 til 34.531. I husstande var stigningen i Lyngby fra 5762 til 6777 og i hele kommunen fra 9051 til 11.290. Der opførtes både etageejendomme og rækkehuse; men disse nybyggerier var dog på grund af rationeringen af byggematerialer ikke mere omfattende, end at de kun kunne afhjælpe en lille del af besættelsestidens udprægede boligmangel.

Normalt ville de handlende naturligvis glæde sig over et stigende befolkningstal, fordi det betød flere kunder. Imidlertid lod de enkelte handlendes varetildelingen sig ikke umiddelbart ændre, når de éngang var fastsat, og kunder, der flyttede, var nødt til at blive ved med at

Brødbil fra Teglers' Bageri i 1941. Motoren er taget ud og en hest spændt for i stedet. Mændene på bukken er Villy Christiansen og Hjalmar Jensen.

Byhistorisk Samling

handle hos deres tidligere købmand, tobakshandler osv. for at få det kvantum af de rationerede varer, som deres rationeringsmærker gav dem ret til. De handlende i Lyngby kunne derfor ikke skaffe varer til de mange nye kunder, som henvendte sig i butikkerne. Ved forårsgeneralforsamlingen i Handelsforeningen i 1943 blev problemet diskuteret: der var 1500 nye lejligheder under opførelse; men man kunne simpelthen ikke skaffe varer til disse nye kunder. Der var forslag fremme om, at familier, der flyttede til kommunen, skulle have udleveret et kuponhæfte med en kupon for hver branche. Kuponen skulle afleveres i den forretning, hvor vedkommende ønskede at handle, således at forretningsindehaveren ud fra de modtagne kuponer kunne dokumentere sit behov for flere varer over for sin leverandør. Disse varer skulle imidlertid så tages fra andre handlende, idet grossister og fabrikanter heller ikke havde varer i overskud, og derfor kunne systemet ikke iværksættes. – På efterårsgeneralforsamlingen samme år kunne det dog meddeles, at det var lykkedes at skaffe mertildelinger til forretninger

i distrikter med stærk tilflytning, men kun i visse brancher (f.eks. i viktualiebranchen, men ikke for tobaksvarer).

Da Danmark blev besat, blev der bl.a. påbudt fuldstændig mørklægning. Lederen af politistationen i Lyngby, politikommissær V. Mouridsen, kom til stede ved Handelsforeningens efterårsgeneralforsamling i 1940 og forklarede, hvordan mørklægningen skulle foretages i forretningerne. Bl.a. skulle der etableres en lyssluse ved butiksdøren, og i udstillingsvinduerne skulle belysningen være så ringe, at man ikke kunne se sin skygge, når man stod uden for forretningen om aftenen. Senere kom der også påbud om, hvilke og hvor mange varer der måtte udstilles i vinduet. Der blev udstedt forbud mod opkøb af flasker, og opkøbere, der trodsede forbudet, blev meldt til politiet. Flaskeproblemet begyndte dog først at finde sin løsning, da skiltene med »Flasker udlaanes kun mod Pant« blev slået op i forretningerne.

Det var naturligvis nærliggende at indskrænke åbningstiden i butikkerne for at spare på lyset, og i første omgang forsøgte man med en frivillig ordning efter aftale i Handelsforeningen; men da nogle handlende »snød« og søgte at skaffe sig flere kunder ved at holde længere åbent, faldt ordningen til jorden (i 1941). I øvrigt var det vanskeligt at få alle med i en aftale: der var ca. 500 butikker i Lyngby-Taarbæk Kommune, men kun ca. 200 medlemmer i Handelsforeningen.

Diskussionen om tidligere lukning fortsatte på efterårsgeneralforsamlingen i 1942, hvor der forelå et forslag om i stedet at holde lukket midt på dagen. Men dels ville det ikke hjælpe på forbruget af lys om aftenen, og dels blev det fremhævet, at 10-15% af dagens omsætning faldt i den sidste forretningstime, og at folk, der kom fra kontorer og værksteder kl. 17, også skulle have mulighed for at handle. – De samme synspunkter kom frem i 1944. Isenkræmmer Alfred Pedersen protesterede mod et forslag om at lukke kl. 17: »Lyngbys Forretninger er afhængige af Folk, der har deres Arbejde i København. Byen bortskærer en Del af sin Handel nu ved at lukke kl. 17, og naar vi engang faar Varer nok, vil det sikkert ikke lykkes os at faa denne Handel tilbage«.

I 1941 havde man oprettet »Lyngby-Taarbæk Erhvervsraad« med

Tørv bør købes snarest!

- Derved sikrer De Dem den bedste og billigste Vær. Det betaler sig at tage Tørvene hjem om Sommeren. Vintertørv er altid dyrere og dårligere.
- Vi har indkøbt store Partier prima Tørv, som vi herved tilbyder, saalænge Beholdning haves.
- Btiro os Deres Tørveordre, og vi garanterer Dem en nøjagtig og omhyggelig Ekspedition.
- Bestillinger modtages til senere Levering.

Alfred Pedersen & Co. A/s **1720**
Tolløbeksvej 2 — Telefoner: Lyngby 227 og

Til Gasforbrugere i Lyngby-Taarbæk Kommune

Den yderst vanskelige Situation har medført, at der gennem Maanedne ikke har kunnet tilføres Gaskul til Sjælland. Situationen er derfor nu den, at Storkøbenhavns Gasværker selv med Anvendelse af de af Staten indkøbte Beredskabsalagre ikke har Kul længere end til omkring 15. April d. A. Selvom Tørvstrø Inddrifter nu, vil det være meget tvivlsomt, om der kan skaffes Kul til den Tid. Sædvanligheden taler for, at det bliver betydeligt senere. Situationen maa derfor betragtes som ganske overordentlig alvorlig.

For at strække Kulbeholdningerne saa langt som overhovedet muligt og for om muligt at udsæde en Stænding af Gasforyningen, opfordres alle Gasforbrugere indtrængende til i fælles Interesse at udvise den allerstørste Sparommelighed i den kommende Tid. Overvej hver-Gang De træder Gassen, om det nu ogsaa er paatrængende nødvendigt, og følg i hvertFald nøje følgende Spareregler:

Sæt ikke mere Vand over, end der netop er Brug for.

Læg Laag over Kogekarret.

Lad ikke Gasflammen gaa udenfor Kogekarrets Bund.

Brug stærkt nedskruet Blus til Viderehogning.

Anvend i videst mulig Udstrækning Høkassee.

Hold Apparater og Ovne rene.

Rens Kogekar og Kædler for Kiedelsten.

Brug ikke eventuelt opdukkede "Gasparere", der er forbrudt,

fordi de kan være farlige og ikke sparere.

Aflæs Deres Gasmaaler hver Aften, saa De nøje kan følge Deres Gasforbrug.

Da saavel Gassens Brændværdi som Tryk er blevet noget nedsat, og Gassen som Følge heraf har Tilbøjelighed til at "slaa tilbage", indskræmpes det Forbrugernes at holde Øje med Apparaterne under Brugen.

Det er forbrudt at anvende Gas til Rumopvarmning og Varmtvandsforysning uden i de Tilfælde, hvor Tilladelse hertil foreligger, og ogsaa i disse Tilfælde er den yderste Sparommelighed paatrævet.

Klip denne Annonce ud og hæng den op i Deres Køkken.

Lyngby-Taarbæk Sogneaad, den 24. Marts 1942.

Ingv. Nørgaard

Prima Høkassee,

Salonborde, Sybox til Salg.
P. Ørsen, Kastanievej 4 A.

Mørklægning.

Alt indenfor Mørklægningssagardinor, netoprufterende og Persi-
øner i alle Maal og Størrelser

Mørklægningssagdi
forhængte Brædder.

Isenkrømmer Hønløkken,
Hovedgaden 12 - Telefon 248.

BUDCYKLER

med og uden Fører
Hovedgaden 59, v. Villa Castra.
Telefon Lyngby 1377.

Savsmuldet kalder !!

Hver Savsmuldsakkolovn vi har
solgt, har bragt ikke saa lidt men ad-
skillige Ordre fra den paagældende
Kundes Venner og Bekendte.
Svunden er en ny Artikel blevet
modtaget med saa udsølt Tilfredshed
og med saa varme Anbefalinger fra
Mund til Mund.

De har i egen Interesse sikre Dem
saa snart mulig.

Aftal Tid for Demonstration med
F. R. DAL 6578.
A/S BUTIKARKTAKTEN

Leo Mathiesen

— Pianisten af Verdenstørmat
og hans berømte Orkester
spiller til

Jazz-Koncert

og Bal paa Hotel Lyngby

Søndag d. 30. August Kl. 20

Koncertledere medvirker Erik Nielsen
Kvarter, som er en af de fineste her-
hemme.

Nye Melodier optages i Mus'Kfor-
reinsklub K. Hartmanns Tid. Hoved-
gaden 12, hvor Billetter ogsaa faas.
"Jazz og Ungdom"

Hestevogn paa Auto-Gummihjul

leveres omgaaende. — Har De et Automobil, som p. T. er klodset op, kan
vi herfra bruge For- og Bagtøj med Hjul uden Omforandring til Bygning
af Hestevogn. — Indhent Oplysninger og Tilbud hos:

T. G. JUNGENSEN 1/2 - HOVEDGADEN 63
TELEFON 700 LYNGBY TELEFON 700

**Prima
STØDBRÆNDE**
passende til Centrallyr
og Kakkellovne

Knud Graulund
Hovedgaden 1
Tlf. 142 og 3041

Sæt Kørselsudgifterne ned!
KØB eller LEJ en
TRANSPORTCYKEL
hos
T. G. Jungersen A/S
Hovedgaden 63 - Lyngby 700.

ALLE MODELLER *Førelang vort Katalog over de forskellige Modeller.*

Vende-Arbejde

*Lad London vende Deres Tøj
— saa bliver det gjort rigtigt*

Habit	65 ⁰⁰
Frakke	58 ⁰⁰
Benklæder	15 ⁰⁰
Damefrakke	53 ⁰⁰
Damedragt	63 ⁰⁰
Habit vendt og omsyet til Damedragt	68 ⁰⁰

Priserne er inklusive Reparationer, men eksklusive Materialer hertil — og der svares Ikke Omsætningsafgift af Vondearbejde.

Leveringstid: ca. 10 à 12 Dage

London Herre Magasin
Axel W. Madsen • Lyngby • Torvet 15

**TRÆGAS-GENERATORER
TIL
FORD-LASTAUTOMOBILER
SYSTEM „IMBERT“**
fremstillet specielt til Brug i Ø-tyl. Ford Lastvogne.

Alle Oplysninger gives ved Henvendelse til
Autoriseret Fordforhandler:

T. G. JUNGENSEN A/S LYNGBY • TLF. LYNGBY 700

ARKITEKT *Edgar Jørgensen*
Lyngby Torv 9 Lyngby 559 og 1891

Udførte Byggearbejder i Lyngby:
Den engelske Villaby — Hollandsbøden — Sportsbustet — Skov-
sæsteden — Nørgaardshus — Lyngbykomplekset m. m.

Alt Arbejde vedrørende Beskyttelsesrum med nødvendig
Attræk og eventuelle Forsikringsringer m. m. projekteres
og udføres i Henhold til Loven.

Husvagtudstyr.
Værktøj til Beskyttelsesrum.

Køben, Skovle, Vandbeholdere, Spande, Svabere,
afskærmede Lygter, Mærklægningspærer m. m.
— Klapbæke til Beskyttelsesrum.

AXEL LOTZ Lyngby Isenkramforretning
Hovedgaden 30. Telf. Lyngby 21 og 2821

Hvem kan hjælpe mig?

En god brugt Børnevogn høj eller lav, ældre eller moderne med nogenlunde hel Kaleche helst med Forlæder, dog ingen Betingelse, købes. Samtidig søges en Klapvogn, Stand ligeegyldig. **N. B. Fantasi-priser ingen Interesse.** Billet mtk. 609 modtager „Lyngby-Taarbæk Bladet“.

Pressetørv

Iste Klusses, Askeprocent ca. 5,2. Varmeheder 3200. — Tørrer egner sig saavel til Kakkellovne som til Centrallyr og i kuaust Tilstand til Stokerlyr.

Pris pr. Ton alkauset i Lyngby og nærmeste Omegn Kr. 46,00 à 48,00. Leveret i Interens Lob fra Tørvelæde Kr. 55,00 pr. Ton. — Bestil gennem

Tlf. Lyngby 461 mellem Kl. 12-16

pr. Par 8 Kr.
Sivsko VIRUM ISENKRAM 6740
VIRUM TORV Fr. dal

Besættelsestiden

repræsentanter fra sognerådet og et stort antal foreninger navnlig inden for handel, industri og håndværk. Erhvervsrådet, der havde kontor på Lyngby Rådhus, havde som formål at støtte og udbygge det lokale erhvervsliv ved bl.a. at tiltrække nye erhvervsvirksomheder. Blandt de virksomheder, Erhvervskontoret havde held til at få til Lyngby-Taarbæk, var Hirschsprungs cigarfabrik og skjortefabrikken »Starmount«. Desuden søgte Erhvervskontoret at ophjælpe den lokale turisme, og det lykkedes med noget besvær at få en øjenlæge til at nedsætte sig i Lyngby.

I 1944 lod Erhvervsrådet foretage en spørgeundersøgelse blandt 1100 beboere om deres syn på kommunens handelsstand, og en af konklusionerne var, at det ikke var korrekt, når det i samtiden blev hævdet, at folk foretrak at handle i København, men at handelen i Lyngby havde en efter forholdene god omsætning. Med baggrund i bl.a. denne analyse protesterede Handelsforeningen i foråret mod en udtalelse fra DSB i anledning af indskrænkninger i S-togskørselen om, at »rejser til Hovedstaden var nødvendige for mange Husmødre, idet adskillige Varer kunne købes billigere der«.

Lige som under 1. Verdenskrig greb sognerådet ind i vareforsynin-gen, og der oprettedes en kommunal forhandling af tørv. Handelsforeningen protesterede og foreslog, at de handlende overtog denne for-handling som i Gentofte og Holte, men uden resultat. Til gengæld fik de handlende i efteråret 1945 lov til at sælge det kommunale bered-skabslager af kartofler fra året før.

En af besættelsestidens reguleringsforanstaltninger, som fik bli-vende betydning, var den storkøbenhavnske mælkeordning fra 1941, som for at forenkle og billiggøre mælkeforsyningen reducerede antal-let af mejerier. I Lyngby-Taarbæk Kommune blev der kun ét tilbage, Lyngby Mejeri på hjørnet af Lyngby Hovedgade og Nørngaardsvej. Bl.a. ophørte Centralmejeriet på Gyldendalsvej, Dyrehavegårds Mejeri og Frederiksdal Mejeri, og mælkeforsyningen i Virum overgik til Dronninggårds Mejeri i Holte, lige som Jægersborg Mejeri i Gen-tofte fik en del af mælkeforsyningen i Lyngby.

KØBSTADEN BLIVER REGIONALCENTER TIDEN EFTER 2. VERDENSKRIG

Lige som det var tilfældet med mellemkrigstiden, dækker den ofte anvendte betegnelse »efterkrigstiden« over flere perioder med hver sit særpræg. I denne sammenhæng, hvor udgangspunktet er handelen, kan man sige, at handelen i Lyngby lige siden 2. Verdenskrig har været i fremgang, men under skiftende forhold. Endnu i 1950'erne fulgte udviklingen de hidtidige mønstre, og Lyngby bevarede trods det stadig stigende indbyggertal sit præg af selvstændig provinsby. Fra slutningen af 1950'erne til midten af 1970'erne, da virkningerne af oliekrisen slog igennem, havde erhvervslivet en glansperiode, og i det lokale handelsliv markeredes udviklingen af store nybyggerier: Magasin, Bikuben/Irma og navnlig Lyngby Storcenter. De senere år har været præget af en mere behersket udvikling, hvor det nu faldende indbyggertal kombineret med lavere reallønsfremgang og større transportudgifter har påvirket Lyngbys handel.

Befolkningstallet i Lyngby-Taarbæk Kommune steg fra 34.531 personer i 1945 til et maximum på 65.015 personer i 1965, hvorefter tallet har været faldende til 49.846 personer pr. 1.1.1987. I de 15 år fra 1945 til 1960 steg indbyggertallet stort set jævnt med 10.000 pr. 5 år. Prognoser for befolkningstallet i Lyngby-Taarbæk Kommune taler om 45.000 indbyggere omkring år 2000, og i det hele taget tyder den hidtidige udvikling på et faldende indbyggertal i hele hovedstadsregionen fremover.

Efterkrigstiden

I de første år efter besættelsens ophør var butikshandelen stadig præget af varemangel og rationering. Endnu ved en generalforsamling den 6. maj 1947 kunne den mangeårige formand (Chr. Hansen) udta-

Købstaden bliver regionalcenter

le, at »Vareknapheden er omtrent lige saa følelig som i Krigens Tid«. På generalforsamlingen samme efterår nævnte den nyvalgte formand (Knud Graulund), at de handlende var blevet opfordret til at spare på papiret, og tog heraf anledning til at udtale, at hvis nogen skulle spare på papiret, måtte det være staten selv! I 1949 blev en væsentlig del af rationeringerne afviklet, og samme år blev det tilladt at tænde lysreklamerne. Handelsforeningens formand udtrykte i den anledning: »Neonlysene er nu blevet tændt – til lige stor Glæde for Handel og for Forbruger. Neonlysene stimulerer Salget og animerer Butiksindehaverne til at gøre mere ved Salgsvinduerne, og Forbrugerne glæder sig over at kunne færdes i en oplyst By. Nu haaber vi blot, at der snart bliver givet Tilladelse til ogsaa at anvende den almindelige Vinduesbelysning, at det maa lykkes Myndighederne at skaffe flere Varer frem, og at den frie Konkurrence helt maa faa Lov til at udfolde sig. Først da vil man rigtig føle Glæden ved at være selvstændig Købmand. Igennem mange Aar har vor Tilværelse jo blot været en Uddelers«. I 1952 ophævedes kaffe- og sukkerrationeringerne, og i 1953 kunne Handelsforeningens formand glæde sig over, at man nu omsider var blevet helt fri for rationeringen.

Virum Handelsforening.

Sorgenfri Handelsforening og Lyngby-Taarbæk Handelsråd

Den 7. marts 1946 holdt Virum Handelsforening stiftende generalforsamling på restaurant Lottenborg, og en række handlende i Virum forlod Lyngby-foreningen for at indtræde i den nye forening. Udskillelsen vakte naturligvis nogen modvilje i Handelsforeningen for Lyngby og Omegn, hvor »omegn« hidtil havde været ensbetydende med resten af Lyngby-Taarbæk Kommune, og på generalforsamlingen den 23. april 1946 blev sagen diskuteret. Man blev dog ret hurtigt enige om, at det kun var naturligt, at Virum, der var vokset kraftigt siden midten af 1930'erne, havde fået sin egen handelsforening, og at Lyngby-foreningen ikke ville have været i stand til at tegne så mange medlemmer i Virum, som den nye forening havde fået. – I 1946 boede der ca. 20.000 mennesker i Lyngby og ca. 10.000 i Virum. Der havde op til udskillel-

Lyngby Hovedgade 44 m.fl. – et karakteristisk gadebillede fra den smalle del af Hovedgaden, som den så ud endnu i 1950'erne med de mange små butikker. Jørgen Gregersen

sen været 15-20 Virum-medlemmer i Lyngby-foreningen, medens der nu var ca. 50 medlemmer i den nye Virum Handelsforening. Det væsentlige i sagen var, at alle de handlende i Lyngby-Taarbæk Kommune kunne stå sammen i fælles anliggender, og Virum Handelsforening, der var repræsenteret på generalforsamlingen, erklærede sig villig til et nært samarbejde.

Langt senere, i 1968, udskiltes Sorgenfri Handelsforening fra Virum-foreningen i anledning af oprettelsen af et »Lyngby-Taarbæk Handelsråd« med 8 medlemmer: 4 fra Lyngby, 2 fra Virum, 1 fra Sorgenfri og 1 fra Taarbæk handelsforeninger. Rådet skulle arbejde for afholdelse af fællesmøder samt forhandle med de offentlige myndigheder. Imidlertid fik Handelsrådet ikke den forventede betydning, og i slutningen af 1970'erne nedlagdes det.

Åbningstiderne

Lukkeloven af 1932 fastslog som tidligere nævnt, at butikkerne skulle lukke senest kl. 19 om fredagen og kl. 20 om lørdagen. Med arbejdstidens forkortelse var mange imidlertid begyndt at holde weekend, altså tidligere fri om lørdagen, og behovet for en sen åbningstid denne dag var derfor aftaget samtidig med, at omsætningen i butikkerne var tiltaget fredag aften. Som følge heraf indførtes som et forsøg en midlertidig lov i 1946, hvori lukketiderne fastsattes til kl. 20 fredag og kl. 14 lørdag. På de øvrige hverdage skulle der lukkes kl. 17.30. Disse butikstider blev senere videreført i Lukkeloven af 1950, som gjaldt til 1970, og er med visse ændringer stadig gældende.

De handlende var naturligvis villige til at lukke tidligere om lørdagen, men var til gengæld ikke meget for at skulle holde en time længere åbent om fredagen. De nye lukketider blev diskuteret på generalforsamlingen i efteråret 1946, hvor vinhandler F. Wulff Paustian bl.a. udtalte: »De Handlende i Lyngby maa ikke glemme, at de bor i en Omegnskommune, der har mange Borgere med Beskæftigelse i Hovedstaden, og som maa have Krav paa at blive betjent, naar de vender hjem fra Arbejdet. Dette maa i særlig Grad gælde om Fredagen. Der maa ikke længere i vor By findes »mørke Pletter« i Forretningstiden om Fredagen, naar de Forretninger, der holder aabent, har Adgang til at have Lys i Udstillingsvinduerne. Det maa være saadan, at samtlige Brancher holder aabent til Kl. 20 om Fredagen«. Skotøjshandler Poul Andersen (Rio Sko) mente, at personalet ville sige op, hvis der skulle holdes åbent til kl. 20, og det kom frem, at heller ikke butiksindehaverne var interesserede i den forlængede åbningstid fredag. Da forsøgsordningen omkring weekend'en blev diskuteret igen i 1948, var der ingen tvivl om, at lukketiden lørdag kl. 14 skulle fastholdes; men det kneb stadig med at få de handlende til at holde åbent til kl. 20 fredag aften. Det blev igen fremholdt, at en stor del af Lyngby-Taarbæk Kommunes beboere havde deres arbejde i København og var nødt til at gøre deres indkøb i hovedstaden, fordi de først nåede hjem, når butikkerne havde lukket. Kun om fredagen kunne de nå at handle i Lyngby, og derfor var det vigtigt, at forretningerne havde længe åbent

Sommermorgen på Lyngby Hovedgade i 1954. Til højre det gamle apotek.

Byhistorisk Samling

denne aften, hvis ikke de lokale handlende ville miste omsætning til København.

I 1987 gælder som sagt stadig de lukketider, der forsøgsvis blev indført i 1946. Der er dog med Lukkeloven af 1976 kommet den tilføjelse, at den *almindelige* butikstid er på hverdage fra kl. 6 til kl. 17.30, på lørdage dog fra kl. 6 til kl. 12. Men derudover har hver butik 6 timers åbningstid, som frit kan fordeles på op til 3 dage, dog ikke på lørdage efter kl. 14 eller på søn- og helligdage. Hvis en forretning vælger at holde åbent til kl. 19 om fredagen og til kl. 14 om lørdagen, bliver der således 2 1/2 time til rest, som kan muliggøre en åbningstid til kl. 20 på en af ugens øvrige hverdage.

Kædeforretninger og fabriksudsalg. Gadehandel

Hvor Handelsforeningen i mellemkrigstiden havde måttet slås med

både brugsforeninger og rabatmærkeselskaber, blev det i efterkrigstiden navnlig kædeforretninger og fabriksudsalg, foreningen tog kampen op med. I denne kamp kom det imidlertid senere til at vise sig, at det blev kædebutikkernes driftsform, der efterhånden blev dominerende i kolonialbranchen, idet også de selvstændige købmænd efterhånden har sluttet sig sammen i kæder. Men i 1946 fremsattes følgende klare synspunkt på en generalforsamling i Handelsforeningen: »Kædebutikkerne er farligere end Brugsforeningerne«. Problemet var, at detailhandlere ifølge Næringsloven af 1931 kun måtte have én butik i hver kommune, hvorimod fabrikanter havde lov til at oprette et vilkårligt antal butikker, hvor de måtte afsætte deres egne *og fagfællers* produkter. Dette forhold var overtaget fra den første næringslov af 1857, men fik først afgørende betydning efter 2. Verdenskrig, hvor det navnlig udnyttedes af dagligvarekoncernen Irma og af C. Schous Fabriker, der fremstillede et stort udvalg af toiletartikler, beklædningsgenstande og brugsting, der solgtes i koncernens mange »sæbehuse« landet over. Irmas mangeårige direktør, Børge Olsen, har i sine erindringer beskrevet, hvordan princippet fungerede: hvis man havde en bolchefabrik, havde man lov til at sælge alle former for chokolade og konfektur osv. Efterhånden lykkedes det at få mange nye varer ind i sortimentet; men vin fik Irma først lov til at sælge overalt i 1970, selv om Børge Olsen havde tilbudt både at købe et vinslot i Schweiz og at begynde at fremstille dansk frugtvin. – I 1947 havde Irma forsøgt at sælge vin fra forretningen i Lyngby, men var blevet standset. Fordi Irma ikke var vinproducent, måtte koncernen kun sælge vin i de kommuner, hvor der kun var én butik. Og da der i Lyngby-Taarbæk Kommune foruden forretningen på Lyngby Hovedgade også var åbnet en Irma-butik på Virum Torv i 1944, var næringslovens detailhandelsbestemmelser i dette tilfælde overtrådt. Handelsforeningens formand kommenterede sagen lidt sarkastisk: »Schepler havde faaet den Idé, at han nu ogsaa vilde være Vinhandler. Den Trafik fik vi imidlertid sat en Stopper for. Det var i Grunden Synd, for Vinflaskerne pyntede saa smukt mellem Smør, Æg og Ost!« – Hvad Schou-koncernen angår, havde den allerede i mellemkrigstiden haft flere udsalg i Lyngby, og i

Fra Irma på Lyngby Hovedgade før indførelsen af selvbetjening, antagelig omkr. 1950.

Irma

1947 udvidede Schou på Lyngby Hovedgade. Citatet ovenfor fortsætter således: »Vi har for ganske nylig faaet et Handelspalæ paa Hovedgaden. Det er Schous. Manufakturhandler Hillebrandt solgte Ejendommen til Tømmerhandler Føg, der tilbød den til Handelsforeningen, men til en Pris, som vi slet ikke kunde overkomme. Hr. Hillebrandt kunde passende have tilbudt Foreningen Ejendommen til en Pris, som vi kunde tage den til; han vilde derved have sat sig et uforglemmeligt Minde«. – I den efterfølgende diskussion gjorde isenkræmmer Alfred Pedersen opmærksom på, at Johannes Føg faktisk havde gjort, hvad han kunne, for at få en af de lokale handlende til at overtage ejendommen, bl. a. Alfred Pedersen selv, men uden held. Hillebrandt fortalte, at han havde haft mulighed for at sælge ejendommen til sin nabo, Hovedstadens Brugsforening, men ikke havde ønsket at gøre det.

Købstaden bliver regionalcenter

Den faste stadeplads med frugt ved Lyngby Nordre Mølle i 1950'erne. Forretningen eksisterer stadig, nu ved gavlen af Lyngby Hovedgade 12.

Byhistorisk Samling

I 1953 indrettedes Hovedgadens Irma-forretning som Lyngbys første selvbetjeningsforretning. Da Sparekassen ved opførelsen af det nuværende Lyngby Hovedgade 17 i 1934 var rykket tilbage på grunden, var det i stedet blevet nr. 15 med Irma, der kom til at rage frem i gaden og sammen med C. G. Petersens Boghandel overfor markerede indsnævringen ved »flaskehalsen« på Hovedgaden. Ved omdannelsen til selvbetjeningsbutik blev der lavet ind- og udgang i gavlen. Børge Olsen fortæller i sine erindringer, at Irmas forretning i Lyngby på dette tidspunkt var den, der havde den største omsætning (en million kr. om året), og at den daværende bestyrerinde ikke turde gå over til selvbetjening – man kunne ikke byde prinsessen og de andre fine kunder, at de skulle tage deres varer selv.

En anden »nyhed« i Lyngbys handelsliv var gadehandelen, som Handelsforeningen heller ikke satte megen pris på. Endnu i 1950

Købmand Alfred Simonsen og hustru i deres butik Lyngby Hovedgade 40 kort før lukningen i 1977. Da Simonsens startede forretningen i 1952, kunne de fra deres trappe se folk gå ind og ud hos 6 andre købmænd på Hovedgaden; men ved lukningen var de de sidste, der havde købmændsforretning på Lyngby Hovedgade. Byhistorisk Samling

kunne formanden udtale, at der ikke havde været gadehandel i Lyngby i mange år; men i løbet af 1950'erne opstod der adskillige åbne stader, som Handelsforeningen forgæves forsøgte at få sundhedsmyndighederne til at forbyde.

Omfartsvejen og trafikproblemerne på Lyngby Hovedgade

Allerede i 1930'erne havde trafikken på Lyngby Hovedgade været så stærk, at der havde været vanskeligheder i den snævre passage ved Jernbanevej, og i slutningen af 1940'erne blev der fremsat planer om en omfartsvej til aflastning af Lyngby Hovedgade. I første omgang var der kun tale om en omlægning af Jernbanevej mellem Hotel Lyngby og Jægersborgvej; men under alle omstændigheder var de handlende betænkelige ved projektet og mente, at Lyngby ville miste megen han-

Købstaden bliver regionalcenter

del, hvis trafikken blev ført uden om byen. På generalforsamlingen i foråret 1949 foreslog isenkræmmer Alfred Pedersen, at man i stedet udvidede »flaskehalsen« på Hovedgaden, således at trafikken lettere kunne slippe igennem. Det kunne ske ved at rykke ejendommene Hovedgaden 11-13-15 tilbage på grundene, og så kunne trafikken forblive på Hovedgaden, hvor den medførte en del handel. »Vi maa jo ikke glemme, at Sommerferiegæsterne, der kører nordpaa, er gode Kunder hos de Handlende i Lyngby, hvor de ofte holder og handler«. Samme år indførte politiet imidlertid parkeringsforbud på den smalle del og datoparkering på resten af Hovedgaden (på ulige datoer måtte man parkere ud for ulige husnumre, på lige datoer ud for lige husnumre), naturligvis til megen utilfredshed hos de handlende.

I 1953 begyndte arbejdet på den nye omfartsvej. Man havde bestemt sig for et mere vidtgående projekt end det oprindelige, nemlig at lade Omfartsvejen følge jernbanen helt op til Sorgenfri Station. Det var også på tide, at arbejdet kom i gang, for trafikken på Lyngby Hovedgade var nu så voldsom, at den næsten gjorde det umuligt for fodgængere at færdes i byen. Ved generalforsamlingen i efteråret 1953 meddelte formanden (Knud Graulund) i sin beretning, at han en dag, hvor han ikke på nogen anden måde kunne komme over Hovedgaden, havde måttet tage med en bus ud til et mindre befærdet sted og derfra med en anden bus tilbage. De handlende indså, at trafikken på Hovedgaden måtte aflastes, og da Omfartsvejen blev taget i brug i 1960, viste det sig også, at den nedsatte trafik kom til at gavne handelen, idet det nu blev meget lettere at parkere, og fodgængerne atter turde vise sig på Hovedgaden.

Handelen under højkonjunktur

Igennem 1950'erne blev udfordringerne til de handlende større, bl.a. fordi kundekredsen voksede. I 1955 meddelte formanden for Handelsforeningen i en beretning, at flere og flere udenbys kunder søgte til Lyngby for at handle. Hvor der før krigen havde været tale om, at handelen søgte væk fra Lyngby, fordi S-togene havde gjort det nemmere at komme ind til forretningscentrene i København, var der nu indledt

en udvikling, som er fortsat lige siden da, og hvor Lyngby har genvundet sin position som handelscentret i Københavns nordlige omegn.

Samtidig med den voksende omsætning havde de handlende imidlertid også visse vanskeligheder i denne periode. Det var vanskeligt at skaffe personale og varer, og en udtalelse fra Handelsforeningens formand (Willy Florin) ved generalforsamlingen i efteråret 1961 er typisk for tiden: »Willy Florin berørte HK's ønske om en endnu kortere arbejdstid og ønsket om en fem dages uge. Hvor vidt dette overhovedet var muligt at gennemføre, tvivlede han stærkt på, bl. a. under henvisning til personalemangelen. Det er i forvejen vanskeligt at skaffe det nødvendige personale, og det vil blive endnu vanskeligere med en kortere arbejdstid, idet mange må have flere folk. Og så er det jo også et spørgsmål, hvad forbrugerne vil sige.

Det er også allerede nu vanskeligt at skaffe de tilstrækkelige varer frem, hvilket vel dels skyldes det store forbrug og dels vanskelighederne med nok personale på produktionsstedet. Så almindelige ting som vaskepulver er der ved at være leveringstid på, og chokolade er det ikke muligt at få mere frem af før engang i januar, så de, der ikke allerede har sikret sig rigeligt til julehandelen, kan let komme ud for vanskeligheder her«.

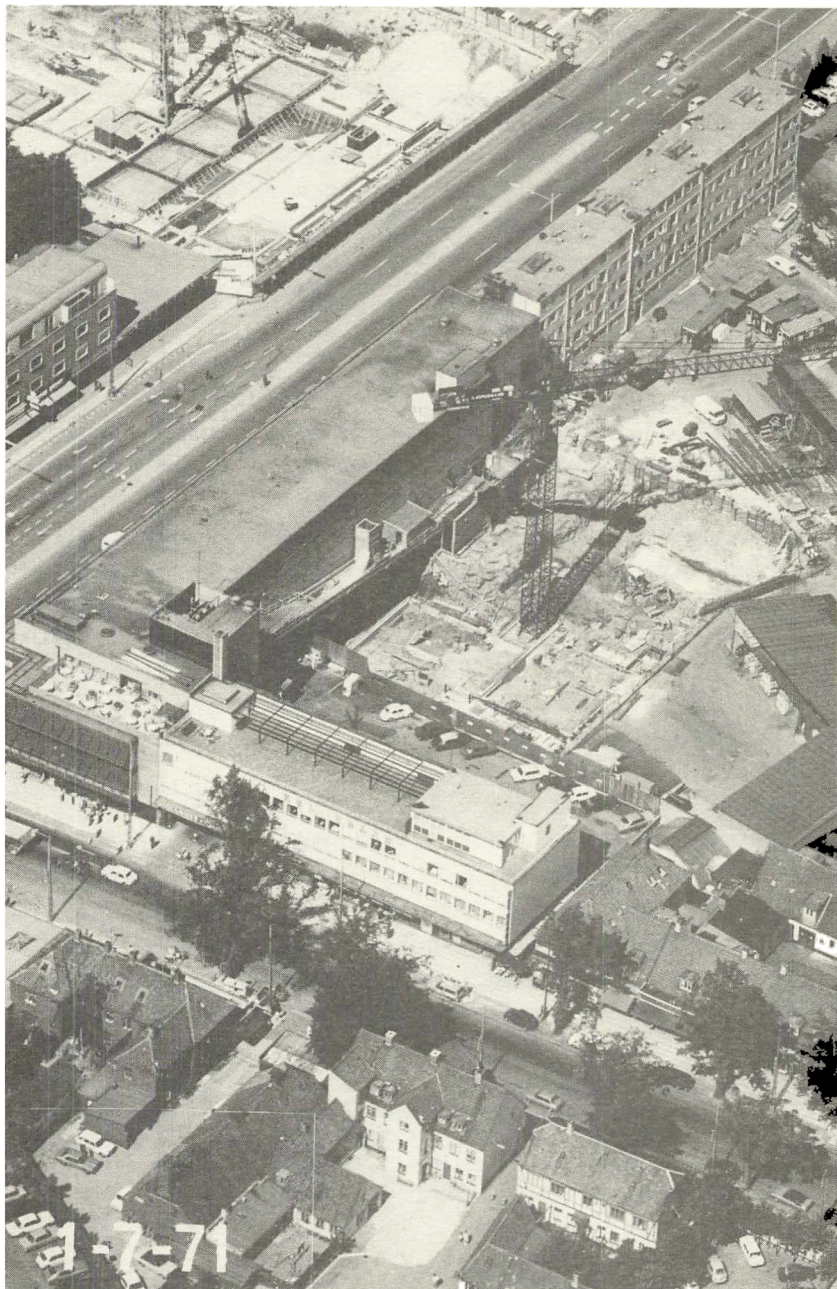
Magasin

Omfartsvejen var ikke den eneste nyskabelse i bybilledet på denne tid. I 1950 blev Klampenborgvej brudt igennem til Lyngby Hovedgade over for Torvet. Det nye kryds blev hurtigt byens centrum, og her opførte Magasin du Nord i slutningen af 1950'erne en afdeling, som åbnede den 26. august 1960. Magasin havde tidligere, i årene 1902-32, haft udsalg i Lyngby hos Anton Melby og derefter Johannes Petersen

Side 132-133:

Luftfoto af »Magasin-Fog Karréen« under Magasins udvidelse i sommeren 1971. Nederst ses Lyngby Hovedgade med Nørregaardsvej til højre. Til venstre Klampenborgvej med Magasin på hjørnet. På bagfacaden ind mod byggepladsen ses rampen op til den tidligere parkerings-etage. De store lagerbygninger midt i billedet er Johannes Fogs tømmerhandel med den nye administrationsbygning ud til Rolighedsvvej. © Aerodan Luftfoto.

Lyngby-Taarbæk Kommune

Købstaden bliver regionalcenter

Magasins facade mod Lyngby Hovedgade og Klampenborgvej, fotograferet i 1960. © Strüwings Reklamefoto. Lyngby-Taarbæk Kommune

i Hovedgaden 46; men nu åbnede i Lyngby et komplet stormagasin i københavnske dimensioner. Fra den københavnske handels side kan man se det som en indrømmelse over for kundernes ønske om at handle i Lyngby i stedet for at tage helt ind til København, at Magasin flyttede ud til Lyngby. Den lokale handel besluttede sig for at betragte Magasin som et gode ud fra den samme betragtning, som man senere anstillede over for Lyngby Storcenter, nemlig at det tiltrak yderligere handel. Det kom til udtryk i beretningen ved generalforsamlingen i Handelsforeningen i foråret 1960, hvor formanden (Willy Florin) ventede et godt år, selv om »konkurrencen er stigende, ikke mindst fra de store københavnske varehuse, der nu bygger i Lyngby. Med de flere og større forretninger er der al mulig grund til at tro, at vi bliver bedre i stand til at beholde vore kunder herude«.

Magasins bygning i Lyngby er tegnet af arkitekterne Gunnar Krohn og Hartvig Rasmussen. Medens facaden langs Lyngby Hovedgade og Klampenborgvej er uændret siden opførelsen, er bygningen senere ændret indvendig og udvidet.

Da Magasin åbnede i 1960, var der kun stormagasin i de nederste to etager. På 2. sal var der indrettet parkeringspladser med adgang ad en rampe, der førte op langs bygningens bagfacade. Denne parkeringsetage blev inddraget til butikksformål i efteråret 1964, hvorved butikksarealet voksede fra 2400 til 3500 kvadratmeter.

Den største udvidelse fandt sted i 1972, hvor Magasins butikksareal mere end fordobledes ved en stor udvidelse af bygningen ind på Johannes Fogs tidligere område. Ved udvidelsen blev de lodrette lameller, der karakteriserer facaden langs Klampenborgvej, ført hele vejen rundt om bygningen, og der blev indrettet indgang fra parkeringspladsen ud mod Nørngaardsvej. – I 1985 blev der foretaget endnu en udvidelse, således at Magasin i Lyngby nu omfatter 10.331 kvm. butikksareal.

Handelsforeningens 75 års jubilæum

Lige som det havde været tilfældet med 50 års jubilæet i 1937, kunne Handelsforeningen fejre sit 75 års jubilæum i 1962 i en periode med gode konjunkturer for handelen. Også denne gang havde foreningen udgivet et jubilæumsskrift, denne gang udarbejdet af formanden, købmand Willy Florin. Blandt de mange gaver, foreningen modtog ved jubilæet, var en flagstang med tilhørende flag, som anbragtes foran foreningens stiftelse på Odinsvej.

Hovedgadens juleudsmykning. Centrumforeningen

I 1949 blev det igen tilladt at tænde julebelysningen på Lyngby Hovedgade, som havde været slukket under krigen og rationeringen. Handelsforeningen kunne ikke påtage sig at financiere Hovedgadens juleudsmykning, da den også skulle tage hensyn til sine medlemmer andre steder i kommunen, og udgifterne blev i stedet fordelt på de handlende, der havde forretning på Hovedgaden og dermed direkte fik gavn af juleudsmykningen. I det første juleudsmykningsudvalg i 1949 var manufakturhandler Michael Madsen og fotohandler Jørgen Gregeresen, hvoraf sidstnævnte har deltaget i dette arbejde hvert år siden begyndelsen. Kun ét år, i 1973, har juleudsmykningen på Hovedgaden

Købstaden bliver regionalcenter

ikke været tændt (på grund af oliekrisen), og siden 1967, hvor trolleyvognene var holdt op med at køre (de blev i 1963 erstattet af busser) og luftledningerne blev taget ned, har guirlanderne foruden langs facaderne også hængt tværs over Hovedgaden.

Fra gammel tid havde der været tradition for, at Handelsforeningen var domineret af kolonialhandlere, og efterhånden som der kom flere specialforretninger på Lyngby Hovedgade, hvorfra til gengæld købmændene en efter en forsvandt (jfr. s. 129), blev der af de handlende på Hovedgaden udtrykt utilfredshed med foreningens købmandspræg, f.eks. i 1963: »Fra enkelte sider blev det kritiseret, at det fortrinsvis var egentlige kolonialkøbmandsproblemer, der blev drøftet i Handelsforeningen«. Lidt stærkere udtrykt var de øvrige handlende trætte af at høre på købmændenes stadige diskussioner om flasker, og i 1964 blev der af fotohandler Jørgen Gregersen stillet forslag om nedsættelse af et særligt Hovedgade-udvalg under Handelsforeningen til at løse problemer som parkering, juleudsmykning osv. I november 1964 stiftedes Centrumforeningen som en underafdeling af Handelsforeningen med 92 handlende på Hovedgaden som medlemmer. Den nye forening skulle gøre reklame for »Hovedgaden og dens bifloder«, som det hurtigt kom til at hedde. En sådan reklame kunne Handelsforeningen ikke påtage sig af hensyn til sine øvrige medlemmer, og et par år efter blev Centrumforeningen en selvstændig forening i forhold til Handelsforeningen. Af dens oprindelige formål blev kun reklamen tilbage, idet juleudsmykningen fremdeles henvistes til det særlige udvalg og parkeringsproblemer til Handelsforeningen. I lighed med Centrumforeningen har andre butiksområder i Lyngby oprettet markedsføringsforeninger, f.eks. Ulrikkenborg Plads, Jernbaneplassen og Lyngby Storcenter (Centerforeningen).

Hovedgadens ensretning. Planer om gågade

I maj 1969 ensrettedes Lyngby Hovedgade fra Klampenborgvej til Jernbanevej. De handlende protesterede både mod ensretningen og mod, at kommunalbestyrelsen havde truffet sin beslutning uden at tage dem med på råd. Det fremgik af meningsudvekslingen i den

Helges Ost (Helge Heide Jensen, Lyngby Hovedgade 76A) har efter sigende det sidste butiksvindue i Danmark af den traditionelle osehändler-type med rindende vand.

Byhistorisk Samling

lokale presse, at kommunens hensigt med ensretningen var, at den skulle være et skridt på vejen mod Lyngby Hovedgades omdannelse til gågade, og at også strækningen fra Nørgaardsvej til Klampenborgvej skulle ensrettes (det skete midlertidigt i september 1970 og blev per-

Købstaden bliver regionalcenter

manent fra februar 1971). Daværende borgmester Paul Fenneberg udtalte, at der skulle laves en omkørselsvej øst om Lyngbys centrum med stikveje ind til Hovedgadens bagarealer, og at der skulle skaffes ialt 10.000 parkeringspladser i Lyngby, hvoraf 7000 skulle være i parkeringshuse og -kældre. Handelsforeningens formand (Leif Paustian) udtalte, at de handlende ville være glade for at få Lyngby Hovedgade lavet om til gågade, forudsat at der kunne skaffes de nødvendige parkeringspladser.

Planerne om Lyngby Hovedgades omdannelse til gågade stod i tæt forbindelse med opførelsen af Lyngby Storcenter, således at Hovedgaden og centret skulle udgøre ét samlet fodgængerområde. Bikubens og Irmas byggeri på Hovedgaden (nr. 11-25) var indpasset i denne planlægning, hvor der bl.a. regnedes med direkte gennemgang fra Hovedgaden til Storcentrets vestlige, hidtil meget lidt benyttede indgang.

Imidlertid forudsatte omdannelsen til gågade, at der skaffedes alternative gennemkørselsveje til biltrafikken, og da den tætte bebyggelse i Lyngby ikke umiddelbart giver mulighed for dette, har også gågadeplanerne været skrinlagt i en årrække, men er nu blevet taget op som led i en samlet trafikplan for Lyngbys centrum.

Der har ligeledes været planer fremme om at overdække Lyngby Hovedgade, således at kunderne her kunne handle i tørvejr lige som i Storcentret. Et sådant forslag blev fremsat af arkitekt Gunnar Krohn, som også havde tegnet Storcentret, i 1971. Arkitekten forestillede sig, at der foruden den overdækkede gågade med butikkerne også skulle etableres fortove i begge sider oven på gadens tag af hensyn til beboerne i lejlighederne i Hovedgadens etageejendomme.

Overdækningen af Hovedgaden ville blive meget bekostelig og måtte under alle omstændigheder afvente omdannelsen til gågade. Derimod opsatte en stor del af de handlende på Hovedgaden i 1973 baldakiner på deres forretninger, således at kunderne kunne færdes på fortovet i tørvejr. Opsætningen af baldakinerne var en frivillig sag for de enkelte forretninger; men Lyngby-Taarbæk Kommune forlangte af arkitektoniske grunde, at de skulle være ens på hele gaden.

Lyngby Storcenter

Forhistorien til Lyngby Storcenter, som blev indviet i 1973, kan følges tilbage til 1947, hvor Egnspanudvalget, der som formand havde professor Steen Eiler Rasmussen og blandt sine medlemmer talte Lyngby-Taarbæk Kommunes stadsingeniør J. A. C. Rastrup, afgav en betænkning med den såkaldte »fingerplan«: Hvor bebyggelsen omkring København hidtil naturligt havde bredt sig i koncentriske cirkler længere og længere væk fra centrum, foreslog man nu en styring af udviklingen, således at den kommende bebyggelse skulle stråle ud fra centrum langs hovedvejene med kiler af ubebyggede grønne områder imellem. Udbygningen af bebyggelsen omkring København fortsatte imidlertid uden samlet plan; men i 1963 strammede en ny betænkning fingerplanen op (»Betænkning fra Udvalget til teknisk gennemgang af principskiten til en egnsplan«). Hensigten var nu en aflastning af Københavns city ved opførelsen af regionale butikcentre i Lyngby og Taastrup. Når et af storcentre tænkte placeret i Lyngby, skyldtes det, at her allerede fandtes et etableret handelscenter med gode trafikforbindelser, medens placeringen af et storcenter i Taastrup skyldtes forventningen om en fremtidig udbygning af Københavns vestegn.

Lyngby-Taarbæk Kommune valgte at gå ind for disse planer, og navnlig daværende borgmester Paul Fenneberg var ivrig for, at kommunen skulle følge den regionale planlægnings intentioner op og medvirke til opførelsen af et storcenter i Lyngby. Ud over at aflaste Københavns city ville centret jo også have en positiv effekt for Lyngby.

I første omgang lod kommunen i 1963-64 Institut for Centerplanlægning udføre en analyserapport, »Detailhandelen i Lyngby«, som i sin prognose konkluderede, at der i Lyngby i 1980 ville være behov for en 3- til 5-dobling af butiksarealet, hvis byen skulle kunne leve op til den regionale planlægnings ønsker. Rapporten forelå i 1965, og Lyngby-Taarbæk Kommune kunne på grundlag heraf beslutte størrelsen af det kommende center og hovedtrækkene af byggeriets udformning, hvorefter kommunen bad tømrermester Aage V. Jensen (bl.a. kendt for opførelsen af Hvide Hus-hotellerne) om at være bygherre for det planlagte storcenter. Det areal, kommunen agtede at placere storcentret

Købstaden bliver regionalcenter

på, var det såkaldte »Polititorv« – parkeringspladsen langs nordsiden af Klampenborgvej skråt over for Magasin. Dette areal havde trods sin beliggenhed tæt ved Lyngbys centrum ikke tidligere været attraktivt som byggegrund, fordi det var et stykke af den tidligere Lyngby Mose; men i 1961 var der blevet opført en fritliggende rets- og politibygning på arealet.

Som forbillede for det nye byggeri havde man Rødovre Centrum, der var indviet i 1966 som det første overdækkede butikscener i Danmark af denne type, der var inspireret af Orientens bazarer med deres overdækkede gader og brancheopdelte forretningskvarterer. Et sådant storcenter er i princippet en hel bydel med butiksgader og torve, restauranter, biograf, møde- og selskabslokaler osv., men uden boliger. Rødovre Centrum var projekteret af arkitektfirmaet Krohn & Hartvig Rasmussen, og det var derfor naturligt, at man bad arkitekt Gunnar Krohn om at projektere det planlagte center i Lyngby.

Lyngby Storcenter var således i alt væsentligt projekteret i 1967, da offentligheden blev orienteret om projektet. De lokale handlende mente, at de var blevet holdt i uvidenhed af Lyngby-Taarbæk Kommune i denne sag, som jo i høj grad angik dem, og på opfordring indvilgede kommunen i at lade de handlende i Lyngby opføre storcentret i stedet for Aage V. Jensen, hvis de kunne skaffe pengene. Dette forslag behandledes af Handelsforeningen på en generalforsamling den 17. april 1967, hvor det fremgik af debatten, at der fra kommunens side blev præsenteret et færdigt, omend ikke detailprojekteret forslag til byggeriet, som de lokale handlende skulle tage stilling til. Hvis de valgte at træde ind som bygherre, skulle de stille en bankgaranti på 50 millioner kr. Formanden (Leif Paustian) mente, at Lyngbys handlende selv burde opføre centret for derved at kunne holde huslejerne nede – en privat bygherre ville utvivlsomt tage en meget høj husleje og ville dermed presse lejeniveauet op i hele Lyngby. Andre mente, at projektet var for stort til, at man økonomisk turde gå ind i det, og det lykkedes ikke at nå til nogen afgørelse på generalforsamlingen. Efter en del forhandlinger i sommeren 1967 blev det dog klart, at de lokale handlende ikke kunne magte opgaven, og det blev derfor Aage V. Jensen,

der skulle opføre centret. I 1969 valgte han imidlertid at opgive projektet, og Lyngby-Taarbæk Kommune henvendte sig derefter til ejendomsselskabet Jac. Hartmann om at overtage sagen.

Ved centrets 10 års jubilæum i 1983 kommenterede direktør Jac. Hartmann selv sin indtræden i projektet således:

»Det tiltalende ved Lyngby-Taarbæk kommunalbestyrelses henvendelse til mig var, at et kommende storcenter faktisk ville komme til at ligge i bymidten og blive kernen i Lyngby-regionalcentret. Man havde aldrig fået mig til at bygge på åben mark. Iøvrigt var kommunalbestyrelsens absolutte enighed om det endelige projekt forudsætningen for, at jeg kunne deltage.

Det første projekt kunne jeg ikke acceptere, det var tegnet af arkitekterne Krohn, Hartvig Rasmussen og Poul Berg. Man havde bygget centret op om politistationen. Først foreslog jeg nu afdøde borgmester Paul Fenneberg, at man rullede politistationen væk, men det gik ikke, tænk hvis den var knækket midt over. Så foreslog jeg, hvilket vakte stor opstandelse, at vi nedrev politistationen og byggede en ny på Hummeltoftevej, men sådan blev det.

Så skulle der til at ske noget på de 113.000 kvadratmeter, og da grunden var mudder, måtte der suges store mængder vand op for at sikre det store byggeri fast underlag og balance.

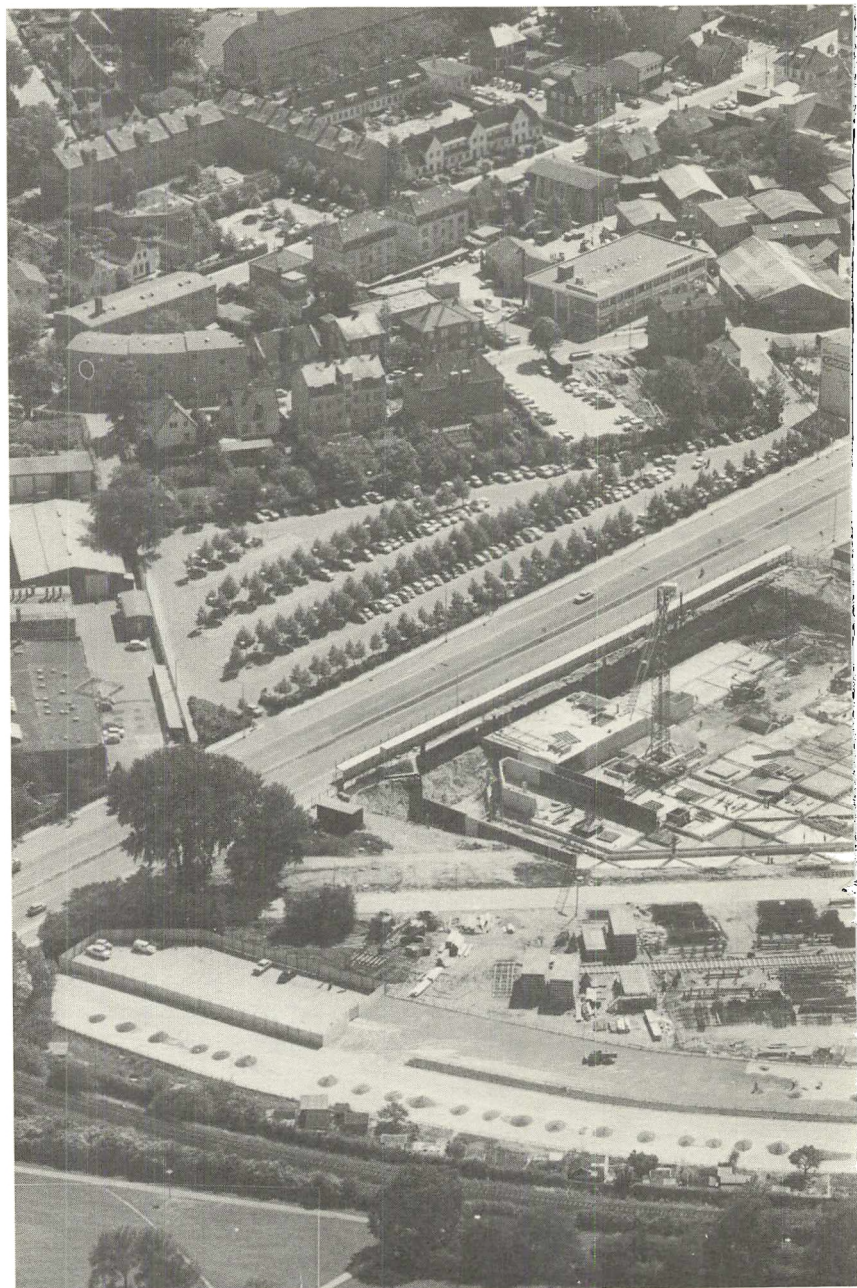
Det var den 3. november 1969 en enig kommunalbestyrelse godkendte det nye projekt, der om få dage kan fejre 10 års fødselsdag med succes for lejerne og til glæde for forbrugerne«.

Når nedrivningen af rets- og politibygningen vakte så megen opsigt, skyldtes det navnlig, at den kun var 10 år gammel; men det ansås for at være for upraktisk, at enten storcentret skulle tilpasses på den ledige plads rundt om retsbygningen for at opnå den planlagte størrelse, eller at retsbygningen skulle flyttes på den bløde mosegrund.

Side 142-143:

Luftfoto af Lyngby Storcenter under opførelse i sommeren 1971. Nederst ses Nærumbanens spor, øverst til højre Magasin og Lyngby Rådhus. Midt i billedet ses Klampenborgvej med rets- og politibygningen, som skulle have været flyttet hen imod Toftebæksvej (helt til højre i billedet). © Aerodan Luftfoto.

Lyngby-Taarbæk Kommune

Købstaden bliver regionalcenter

I Jac. Hartmanns regie færdigprojekteredes Lyngby Storcenter i den skikkelse, vi kender, idet detailprojekteringen foregik, medens byggeriet allerede var i fuld gang.

Centret, der blev Nordeuropas største butikscener, fik et samlet etageareal på 116.375 kvadratmeter, hvoraf 33.000 kvm. var butiksareal fordelt på et stormagasin på 13.000 kvm, to supermarkeder på 2.100 og 900 kvm. og ca. 80 specialbutikker af forskellig størrelse ned til 43-45 kvm. Der var dermed tale om en fordobling af Lyngbys totale butiksareal, og hertil kom et hotel på 10 etager, en administrationsbygning på 6 etager, som lejedes af Lyngby-Taarbæk Kommune i stedet for en påtænkt udvidelse af Lyngby Rådhus, og en række mødelokaler, teatersal og biograf m.m., som ligeledes lejedes af kommunen. I øvrigt havde det på et tidspunkt været hensigten, at retsbygningen skulle anvendes som rådhusanneks efter flytningen længere op imod Toftebæksvej, idet bygningen skulle flyttes i sin længderetning; men efter den opgivne flytning nyopførtes i stedet på denne plads den nuværende administrationsbygning.

Ved udlejning af butikslokalerne måtte der tages hensyn til, at centret skulle fremstå med et så alsidigt varetillbud som muligt. Ambitionsniveauet var, både i betænkningen fra 1963 og i projektets faktiske udformning, at det skulle være »cityafastende«, d.v.s. gøre det muligt for beboerne i Københavns nordlige omegn at gøre specialiserede indkøb uden at skulle rejse helt ind til Københavns centrum. Det opland, Lyngby Storcenter primært henvender sig til, er kommunerne Gentofte, Gladsaxe, Lyngby-Taarbæk, Søllerød, Hørsholm, Birkerød, Farum og Værløse; men en stor del af kunderne kommer fra endnu nordligere kommuner.

Der blev derfor foretaget en omhyggelig planlægning af, hvor mange og hvilke butikker, der skulle være i centret. 15% af butiksarealet blev afsat til fødevarerforretninger og supermarkeder, 85% til udvalgsvarerforretninger og stormagasin, og de enkelte butikkers placering i forhold til hinanden blev nøje overvejet. Navnlig for at imødekomme de højt specialiserede butikkers behov for stort facadeareal blev antallet af indgange, torve og gange i centret forøget. Da denne

planlægning var afsluttet i februar 1972, var der endnu ikke indgået lejeaftaler; men det stod ret hurtigt klart, at alt ville blive udlejet. Stormagasinet lokaler blev udlejet til Havemanns Magasin, supermarkederne til Schou-Epa og Superland (senere Føtex og Irma). Da Havemann ophørte i 1975, overtog Magasin lejemålet til en boligindretningsafdeling under navnet Magasin Bo. I 1980 valgte Magasin at samle aktiviteterne i sit eget hus på den anden side af Klampenborgvej, og da ingen kunne overtage det samlede lejemål, åbnede den 16. september 1981 Strøghuset, som egentlig repræsenterer den driftsform, Lyngbys handlende havde haft i tankerne, da de i 1967 overvejede selv at opføre storcentret: et kollektivt stormagasin i form af en række selvstændige butikker uden vægge imellem.

På grund af det sumpede terræn, storcentret skulle opføres på, blev byggearbejdet meget omfattende. Udgravningerne begyndte i juni 1970 og var et kolossalt arbejde, idet grundvandsstanden måtte sænkes 7 meter under støbningen af de to kælderetager. Faktisk måtte man nærmest tømme mosen på dette sted, og da grundvandet efter byggeriets færdiggørelse ville stige næsten til sit oprindelige niveau, måtte man udføre hele centrets afløbssystem som vacuumanlæg, hvor afløbsvandet suges ud og derefter pumpes op i de offentlige kloaker. Også placeringen af centrets varmecentral er utraditionel, idet den blev anbragt på toppen af Hotel Eremitage. Herved undgik man bl.a. en række skorstens- og pladsproblemer i de nederste etager.

Den 10. marts 1972 kunne grundstenen nedlægges. Det fremgår af grundstensdokumentet, at borgmester Paul Fenneberg indmurede den første sten, viceborgmester Kai Kramer Mikkelsen den anden og betonformand Ejner Wehner Hansen den tredje.

Åbningen af Lyngby Storcenter var fastsat til den 25. september 1973; men på grund af forsinkelser åbnede centret først den 2. oktober. Havemann var imidlertid blevet færdig til tiden, og denne del af centret – stormagasinet – valgte at åbne den 25. september 1973.

Først ved åbningen af Lyngby Storcenter blev der i større omfang rejst kritik af centerbyggeriet. Kritikken kom navnlig fra lokale beboere: storcentret var opført med henblik på at tiltrække kunder fra de

Købstaden bliver regionalcenter

Det færdige Lyngby Storcenter i efteråret 1973. Nederst i midten ses Magasin og til højre Johannes Fog. © Aerodan Luftfoto. Lyngby-Taarbæk Kommune

omliggende kommuner; men det var Lyngby-Taarbæk Kommunes beboere, der både skulle betale de offentlige vejanlæg i tilslutning til centret og samtidig måtte lide under de miljøgener, den forøgede trafik til og fra centret ville medføre. Desuden havde kommunens beboere ikke på forhånd haft mulighed for at tage stilling til de konkrete planer om det kommende storcenter. – Det er tænkeligt, at centret i så fald aldrig ville være blevet bygget; men for det første blev offentlighed omkring byplanlægning først lovfæstet med Kommuneplanloven af 1975, og for det andet var der i 1960'erne hverken tradition eller – tilsyneladende – almindelig interesse for offentlig fremlægning af byplaner, således som det blev tilfældet med den større miljøbevidsthed efter oliekrisen i 1973.

Lyngby Storcenter har sit udgangspunkt i højkonjunkturen i

1960'erne; men da det stod færdigt, havde tiderne ændret sig. Både den dæmpede trafik efter oliekrisen og den tiltagende miljøbevidsthed har haft betydning for, at store vejanlæg, der var planlagt i forbindelse med storcentret, endnu ikke er kommet til udførelse. Det gælder navnlig en motorgade, som skulle føre trafikken vestfra ind til Lyngbys centrum ad Fæstningskanalens linieføring og dermed lige hen til storcentret, og en omkørselsvej øst om centret. Medens motorgaden, der skulle anlægges af Københavns Amtskommune, nu næppe bliver realiseret, er omkørselsvejen en forudsætning for, at der kan etableres gågade på Lyngby Hovedgade, således at Hovedgaden og Storcentret kan fremstå som en helhed uden at blive gennemskåret af gennemkørende biltrafik, og den spiller en stor rolle i den igangværende trafikplanlægning i Lyngbys centrum.

Handelens situation i Lyngby i dag. Handelsforeningens opgaver

Der er altså i dag tre store blokke i Lyngbys handel: Hovedgaden m.m., Magasin og Lyngby Storcenter. Hver af dem har sin egen historiske udvikling og sit eget særpræg; men selv om de naturligvis er i skarp konkurrence indbyrdes, ville antagelig ingen af dem i dag bryde sig om at undvære de andre. Med den fælles placering kan de tiltrække forholdsvis flere kunder, end de ville have kunnet gøre ved at være placeret i hver sin by, og dette kommer den samlede handel i Lyngby til gode.

Samtidig er dette forhold også handelens store problem i Lyngby: den er i høj grad baseret på kunder fra et stort opland, og da befolkningstallet i dette opland er faldende, skal kunderne hentes længere og længere borte fra for at fastholde, endsige udvide omsætningen. Disse fjerntboende kunder vil i højere grad end de nærmestboende komme i egne biler, og da efterhånden alle arealer i Lyngbys centrum er taget i anvendelse til et eller andet formål, vil handelens ønsker om bedre trafik- og parkeringsforhold for kunderne kun kunne imødekommes på bekostning af andre ønsker og hensyn.

De ændrede betingelser for Lyngbys handelsliv har naturligvis afspejlet sig i Handelsforeningens virksomhed. Helt klassiske opgaver

Købstaden bliver regionalcenter

som forhandlinger om fælles lukketider forekommer naturligvis stadig; men Handelsforeningens vigtigste arbejdsfelter er i dag huslejesager og byplanlægning – foruden foreningens del af ansvaret for driften af Handelsskolen, som omtales nærmere i næste kapitel. Det er således i dag helt andre problemer, der trænger sig på, end dengang, hvor formanden kunne hæve generalforsamlingen med en formaning til medlemmerne om at overholde lukkeloven og holde deres lodder i orden.

Da Lyngby Storcenter åbnede i 1973, fik de meget høje huslejer i centret hurtigt afsmittende virkning i resten af Lyngby. Der opstod derfor en lang række sager om huslejeforhøjelser, som Handelsforeningen påtog sig at føre for sine medlemmer, og Handelsforeningens anerkendelse som forhandlingsberettiget organisation i huslejesager har medført en stor tilgang af nye medlemmer – ikke kun handlende, men også mange næringsdrivende med liberale erhverv.

I byplansager er det tilsvarende Handelsforeningen, der fremfører de handlendes synspunkter over for offentlige myndigheder, enten som indsigelser mod fremlagte planer eller som nye forslag. Heri er der en gammel tradition lige fra Handelsforeningens stiftelse – for hundrede år siden drejede ønskerne sig om gadelygter og fortove, i dag gælder det parkeringspladser; men hensigten er den samme: kundernes trivsel.

LYNGBY OG OMEGNS HANDELSSKOLE

Meget tidligt i Handelsforeningens tilværelse blev tanken om en handelsskole i Lyngby rejst. På forårsgeneralforsamlingen i 1898 (den 28. april) blev der stillet forslag »om muligen at faa oprettet en Handelsskole for Medlemmernes Lærlinge«. Bestyrelsen lovede at tage sagen under overvejelse; men der kom ikke noget resultat ud af forslaget. Først i 1907 blev spørgsmålet aktuelt igen, idet formanden (Laurits Møller) på et bestyrelsesmøde den 15. oktober foreslog, at der blev oprettet en aftenskole for handelslærlinge i månederne fra november 1907 til april 1908 med skoletid fra kl. 20.15 til kl. 22.00 to eller tre dage om ugen, og at Handelsforeningen skulle yde et bidrag til undervisningen. Forslaget blev fremlagt på generalforsamlingen den 22. oktober 1907 og vedtaget med et bidrag på »5 Kr. for hver Elev, hvis Principal er Medlem af Foreningen«. Det blev overladt til bestyrelsen at træffe nærmere aftale om igangsætning af skolen, og 4 medlemmer af foreningen udpegedes som tilsynsførende: Laurits Møller, Carl Andersen, Chr. Bisserup og Ludvig Martensen. Af en ganske kort notits i referatet af efterårsgeneralforsamlingen i 1908 (den 19. oktober) fremgår det, at undervisningen faktisk blev etableret, selv om vi ikke kender de nærmere omstændigheder, og det er rimeligt at betragte den 15. oktober 1907 som stiftelsesdagen for Lyngby og Omegns Handelsskole (eller i hvert fald for handelsskoleundervisningen i Lyngby) og Laurits Møller som dens stifter.

Imidlertid hvilede undervisningen på et ret løst grundlag, og generalforsamlingen bemyndigede derfor bestyrelsen til at søge samarbejde med Lyngby tekniske Skole, således at denne skulle arrangere handelsundervisningen fremover. – Teknisk Skoles inspektør, arkitekt C.J. Schwartz, havde allerede tidligere på året holdt møde med Han-

delsforeningens bestyrelse herom, og handelsundervisningen på Teknisk Skole var i praksis begyndt den 1. oktober 1908 med 5 handelslærlinge.

Lyngby tekniske Skole, der var oprettet i 1893, havde i 1903 taget sin nye bygning på Jernbanevej i brug, og da der var rigelig plads i bygningen, ville skolen gerne udnytte kapaciteten til andre lærlingeuddannelser end de tekniske. Andre steder i Danmark var der tradition for, at der på tekniske skoler fandtes afdelinger for handels- og kontorundervisning, og det var derfor naturligt at foreslå Handelsforeningen at lade handelsundervisningen i Lyngby foregå på Teknisk Skole.

Der var således dengang ingen problemer med at skaffe lokaler til undervisningen; men med det ringe antal elever – 5 – måtte disse i de fleste fag undervises sammen med skolens øvrige elever. Det drejede sig om fagene handelslære, bogføring, skilteskrivning, dansk og regning samt evt. sprog. Eleverne betalte 3 kr. om måneden i skolepenge, og undervisningen blev varetaget af kaptajn F. L. V. Colding, malermester Halfdan Sandøe og arkitekt C. J. Schwartz. – Af disse havde handelsleverne mest kontakt med kaptajn Colding, der underviste i dansk, bogholderi og skrivning.

Som censor for den skriftlige eksamen i handelsbogholderi fungerede manufakturhandler R. W. Rasmussen, der også var blevet valgt som den ene af Teknisk Skoles revisorer, og som desuden medvirkede ved udformningen af skoleplaner for handelslærlingene. Ved oprykningsprøverne i marts 1910 havde R. W. Rasmussen bl.a. følgende kommentar til opgaverne: »Efter den Maade Opgaven er løst paa hos alle Eleverne kunde det se ud, som der ikke er levnet tilstrækkelig Tid til at udarbejde Opgaven i«.

Også Handelsforeningens kritik af Teknisk Skoles handelsundervisning kom til udtryk, nemlig på generalforsamlingen den 20. april, hvor »de Principaler, som havde ladet deres Lærlinge søge Skolen, ikke mente disse havde haft nogen Gavn af Vinterhalvaaret«. Tre af Handelsforeningens medlemmer blev udset til at forhandle med Teknisk Forenings bestyrelse om en bedre undervisning.

Efter denne lidt triste begyndelse var handelsundervisningen på Tek-

nisk Skole meget begrænset i skoleårene 1910/11-1920/21, hvor i gennemsnit kun 1-2 handelselever gik på skolen. I 1921/22 var der imidlertid 8 handelselever, og med skoleåret 1922/23 indførtes en opdeling af undervisningen på Teknisk Skole i 3 afdelinger: de almindelige fag, de tekniske fag og handelsskolefagene (videregående undervisning i dansk, skrivning, regning, handelsbøgføring m.m.). Hvor de handlende i Lyngby hidtil havde måttet sende deres lærlinge til Købmandsskolen i København, kunne Lyngby tekniske Skoles handelsafdeling nu give samme undervisning som Købmandsskolens to første klasser, således at eleverne kunne få to års undervisning i Lyngby og derefter blive optaget i Købmandsskolens 3. klasse og tage afgangseksamen herfra. På grund af det ringe antal handelselever måtte disse dog i et par år undervises sammen med håndværkslærlinge i enkelte fag. I 1922/23 fulgtes undervisningen af 18 handelslærlinge, og i de følgende år var tallene:

1923/24	16	1930/31	19
1924/25	17	1931/32	9
1925/26	11	1932/33	19
1926/27	18	1933/34	36
1927/28	11	1934/35	48
1928/29	7	1935/36	78
1929/30	15	1936/37	75

Som følge af den udvidede handelsuddannelse ændredes Teknisk Skoles vedtægter i 1925, således at Handelsforeningen fik en plads i skolens bestyrelse. Den blev besat med købmand Chr. Hansen, der samme år blev formand for Handelsforeningen, og han blev i Teknisk Skoles bestyrelse frem til 1937, da en selvstændig handelsskole blev udskilt fra Teknisk Skole.

I 1930 ændrede man handelslærlingenes undervisning, idet Lyngby tekniske Skole fik en overenskomst med »Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse«, hvorefter Teknisk Skole havde mulighed for også at give en del af 3. års undervisning. I 3. klasse skulle dog stadig

Undervisningsplan											
for Handelsskoleafdelingen ved Lyngby tekniske Skole.											
Klasse Aargang	Tid	Mandag		Tirsdag		Onsdag		Torsdag		Aarl. Time- tal	Saml. Time- tal
		Fag	Lok.	Fag	Lok.	Fag	Lok.	Fag	Lok.		
D. 1.	5 ¹⁰ .6 ⁰⁰ 6 ⁰⁰ .6 ⁰⁵ 7 ⁰⁰ .7 ⁵⁰ 7 ⁵⁵ .8 ⁴⁵			Dansk Regning Bogføring	3 9 9			Dansk Regning Skrivning	3 9 9	56 56 28-28	
E. 2.	5 ¹⁰ .6 ⁰⁰ 6 ⁰⁰ .6 ⁰⁵ 7 ⁰⁰ .7 ⁵⁰ 7 ⁵⁵ .8 ⁴⁵	Dansk Regning Bogføring Skrivning	3 9 9 9			Kontorarb. Regning Bogføring Hnds.lære	9 9 9 9			28-28 56 56 28-28	84- 56- 56-
F. 3.	5 ¹⁰ .6 ⁰⁰ 6 ⁰⁰ .6 ⁰⁵ 7 ⁰⁰ .7 ⁵⁰ 7 ⁵⁵ .8 ⁴⁵	Regning Bogføring Kontorarb.	1 1 1			Regning Bogføring Hnds.lære	1 1 1			56 56 28-28	168 140 56-56

Skema for handelsskoleundervisningen ved Lyngby tekniske Skole i 1927/28, som det fremtræder i skolens årsberetning. Byhistorisk Samling

undervisningen i fagene salgslære og varekundskab eller produktionslære foregå ved Købmandsskolen, og alle prøverne skulle stilles af Købmandsskolen. Eksamensbeviserne skulle udfærdiges af Teknisk Skole i en form, der var aftalt med Købmandsskolen. – Teknisk Skole var efter denne overenskomst ikke forpligtet til at oprette alle tre klasser hvert år, hvis der ikke var elever nok.

Heller ikke denne aftale var imidlertid tilstrækkelig, og med skoleåret 1931/32 ændrede man endnu en gang undervisningen, således at man opdelte Lyngby tekniske Skole i to afdelinger, »Teknisk Skole« og »Lyngby Handelsskole«, den sidstnævnte under ledelse af kommune-lærer Chr. Frederiksen og med undervisning i alle fag, idet man i stedet for den hidtidige købmandslæringskole satte det såkaldte »normalkursus i handelsfag«, som afsluttedes med en statskontrolleret prøve, den såkaldte handelsmedhjælpereksamen. Den nye skole, hvor der skulle undervises af lærere med specialuddannelse i handelsfag, var treårig; men hvis man havde realeksamen, kunne man nøjes med to år.

Med denne ændring kunne Teknisk Skole både give butikslærlingene en komplet undervisning i Lyngby og samtidig også uddanne kontorelever og kontorassistenter, som hidtil havde måttet søge undervisning ved Købmandsskolen.

Der var stor interesse i Lyngby for den nye uddannelse, og byens handelsstand viste bl. a. sit engagement ved at stille censorer til prøverne: købmændene August Schønherr og Emil H. Rasmussen, manufakturhandler Michael Madsen og boghandler C.G. Petersen. Undervisningen omfattede dansk, regning, bogføring (enkelt og dobbelt), kontorarbejde og handels- og vekselret. Hvis der var tilstrækkelig interesse for det, kunne der desuden oprettes et tillægskursus i engelsk handelskorrespondance. Fra skoleåret 1933/34 meddeltes der også undervisning i skilteskrift, stenografi og maskinskrivning. Normalkurset kostede 45 kr. og hvert særkursus 15 kr.. Den 4. april 1934, da det første hold var færdiguddannet, opnåede Lyngby tekniske Skole at få sin handelsskoleafdeling eksamensberettiget.

Med skoleåret 1933/34 flyttedes handelsskoleundervisningen til lejede lokaler i den i 1933 opførte Lindegårdsskole, hvor Handelsskolens leder, Chr. Frederiksen, i mellemtiden var blevet overlærer (i nutidens sprogbrug: skoleinspektør). De øvrige lærere var kommunelærerne E.V. Berthelsen, Gunner Christensen, P. Graves, J. Chr. Jensen og Johs. Knudsen samt malermester Sandøe, der underviste i skilteskrivning.

I 1936, hvor elevtallet i Handelsskolen var steget til 75, mente Handelsforeningen, at tiden var moden for en fuldstændig udskillelse fra Teknisk Skole. Begrundelsen var, foruden det stigende elevtal, at mens Handelsskolen som del af Teknisk Skole undervisningsmæssigt stod under »Statens Tilsyn med Handelsskolerne«, sorterede den regnskabsmæssigt under »Statens Tilsyn med de tekniske Skoler«. Handelsskolen havde naturligvis nydt godt af dette forhold; men nu var det blevet et ønske fra Lyngbys handlende at få mere føling med skolens ledelse end hidtil, lige som de mente, at det også måtte være af betydning for Handelsskolen at komme i tættere kontakt med elevernes principaler, som jo var de personer, skolen i virkeligheden

Overlærer Chr. Frederiksen i sit kontor på Lindegårdsskolen.

Lindegårdsskolen

arbejdede for. Dette mente man i Handelsforeningen kun kunne opnås, hvis skolen fik en selvstændig bestyrelse, der kunne forhandle direkte med de handlende. Derfor sendte Handelsforeningens bestyrelse i juli 1936 et brev til Teknisk Skoles bestyrelse med ønsket om udskillelse. Heri stod bl.a.:

»Bestyrelsen for Handelsforeningen for Lyngby og Omegn har i sit Møde d. 11 d. M. besluttet at henvende sig til Teknisk Skoles Besty-

relse med Anmodning om, at denne vil yde sin Medvirkning til en Udskillelse af Lyngby Handelsskole og saaledes bidrage til, at den Udvikling, Handelsskolen har gennemløbet, siden Teknisk Skole gjorde Begyndelsen til Skolen ved Oprettelse af en Handelsklasse, naar sin naturlige Fuldendelse med Skolens Selvstændighed ... «.

Efter en historisk gennemgang står der videre i henvendelsen: »Det er vort Haab, at Teknisk Skoles Bestyrelse, der paa et tidligere Tidspunkt har taget et gavnligt Initiativ til Oprettelse af de Handelsklasser, der har udviklet sig til den nuværende Handelsskole, ogsaa nu vil forstaa Betydningen af, at denne Udvikling fortsættes paa den af os ønskede Maade, saa Skolen kan blive i Stand til at løse den Opgave, den har sat sig, og som med den Udvikling, Lyngby-Taarbæk Kommune er inde i, kan forudses at maatte blive stedse i de kommende Aar... «.

Teknisk Skoles bestyrelse svarede i et brev af 17. august 1936 således: »I Anledning af Handelsforeningens Skrivelse om Udskillelse af Teknisk Skoles Handelsafdeling som selvstændig Skole skal man meddele, at Skolens Bestyrelse paa et Møde d. 14. August d. A. har vedtaget, at man ikke vil modsætte sig den foreslaaede Udskillelse, [men] at der ved Udskillelsen ikke medfølger Undervisningsgenstande eller Midler til Handelsskolens videre Drift.

Man henstiller til Handelsforeningen at arbejde videre med Sagen, saaledes at denne eventuelt kan være i Orden til Skoleaaret 1937-38«. Med skoleåret 1937/38 var Handelsskolen således helt adskilt fra Teknisk Skole og optræder derfor ikke længere i dennes årsberetninger. Da Handelsskolen kun sjældent selv har udarbejdet årsberetninger, er det vanskeligt at redegøre detaljeret for, hvordan livet på skolen har formet sig i de seneste 50 år, og i det følgende er kun hovedpunkterne medtaget.

Da Handelsskolen nu ikke længere var en del af Teknisk Skole, udtrådte Handelsforeningens repræsentant af dennes bestyrelse, og i stedet sammensattes en ny bestyrelse for Lyngby Handelsskole. Fordi en stor del af skolens elever kom fra industrivirksomheder, der ikke var medlemmer af Handelsforeningen, valgte man at lade skolen have

Lyngby og Omegns Handelsskole

status som selvejende institution. Dens bestyrelse kom efter vedtægterne til at bestå af 5 personer, hvoraf 3 valgtes af Handelsforeningen (heraf skulle 1 repræsentere industrivirksomhederne i Lyngby-Taarbæk Kommune), 1 af Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund (HK) og 1 af Lyngby-Taarbæk Kommunalbestyrelse. Handelsforeningens formand, købmand Chr. Hansen, der havde været foreningens repræsentant i Teknisk Skoles bestyrelse op til 1937, blev nu formand for skolens bestyrelse. Den første bestyrelse kom desuden til at bestå af købmand Poul Engel (efter hans død i 1939 indtrådte i stedet manufakturhandler Michael Madsen) og direktør H. C. Jacobæus fra Brede Klædefabrik (som repræsentanter for Handelsforeningen), rodemester Sophus Bredvad (som repræsentant for HK) og skoleinspektør Georg Jakobsen (som repræsentant for Lyngby-Taarbæk Kommune). Som Handelsskolens forstander og kasserer valgtes overlærer Chr. Frederiksen. Undervisningstiden for de ca. 80 elever fastsattes til kl. 18.20-20.00, og der opstilledes et budget:

Indtægter:

Skolepenge (45 kr./elev)	3600 kr.
Tilskud fra staten	1200 kr.
– fra kommunen (30 kr./elev)	<u>2400 kr.</u>
	7200 kr.

Udgifter:

Lærerløbninger	4500 kr.
Lederhonorar	600 kr.
Rengøring m.m.	600 kr.
Andre udgifter	<u>500 kr.</u>
	6200 kr.

Ved sin begyndelse som selvstændig skole havde Handelsskolen således hverken egne lokaler eller lærere, og det eneste, den ejede af værdi, var skrivemaskinerne. Lindegårdsskolens klasselokaler kunne naturligvis kun benyttes til handelsundervisning om aftenen,

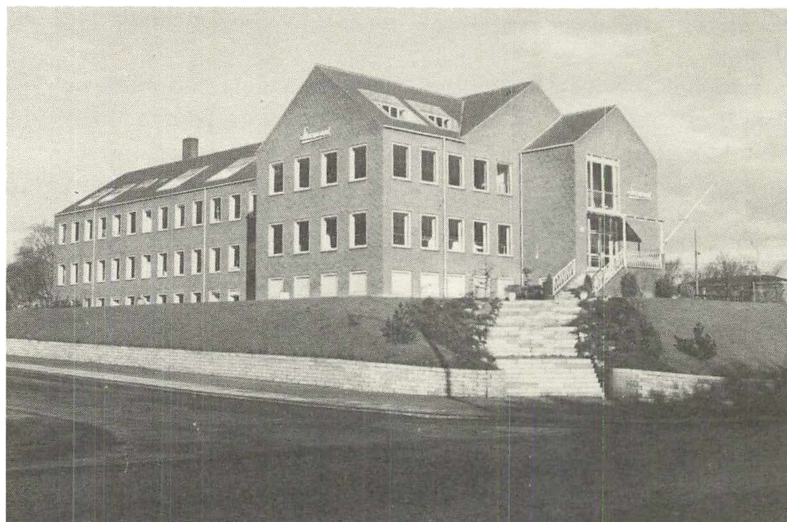
og lærerne var ligeledes optaget af deres kommunale gerning om dagen.

Frem til 1966, hvor bestyrelsens sammensætning ændredes, var skolens bestyrelsesformand Chr. Hansen til 1950 og derefter købmand Knud Graulund. Handelsforeningen var desuden repræsenteret bl.a. af manufakturhandler Michael Madsen (1939-62) og derefter af købmand Willy Florin. For de lokale industrivirksomheder sad direktør H. C. Jacobæus til 1957, hvorefter han blev afløst af direktør Louis Hartmann. Lyngby-Taarbæk Kommunes repræsentant var fra 1946 til 1948 direktør Johs. Hansen, derefter malermester P. Theil Christiansen til 1950, direktør V. Kraunsøe til 1962 og derefter viceborgmester, direktør Ole Harkjær. Sophus Bredvad repræsenterede HK, og ved hans død i 1956 valgtes i stedet afdelingsformand K. Lind-Nielsen.

Gennem 1940'erne og 1950'erne fortsatte aftenundervisningen i lokalerne på Lindegårdsskolen med et jævnt stigende elevtal. Både skolepenge og tilskud voksede efterhånden, for skolepengenes vedkommende fra 45 kr. i 1937 til 55 kr. i 1942, 85 kr. i 1947, 100 kr. i 1952 og 180 kr. i 1961. I 1940 ændredes undervisningstiden til kl. 16.30-20.00; men man var stadig bundet af, at skolens lokaler skulle anvendes til deres egentlige formål i dagtimerne. Selv om der i aftenundervisningen også lå et hensyn til principalerne, der nødtigt ville undvære deres lærlinge i butikstiden, var der dog mange handlende i Lyngby, der valgte at lade lærlingene følge handelsundervisningen på dagskole i København, som de anså for bedre end aftenskolen i Lyngby. – I 1945-46 var Lindegårdsskolen beslaglagt som tysk flygtningelejr; men det fremgår ikke, hvor handelsskoleundervisningen foregik imens (antagelig på Engelsborgskolen).

I 1947 ønskede Chr. Frederiksen at fratræde som forstander, og i hans sted valgtes vice-, senere skoleinspektør Børge Jørgensen. Samme år fik Handelsskolen egen telefon, og i 1949 modtog den to skrivemaskiner som gaver fra A/s Modeweg & Søn (Brede Klædefabrik) og tømmerhandler Johs. Fog. I 1960 trak Børge Jørgensen sig tilbage som forstander, og som ny forstander ansattes overlærer V. Kirkegaard.

Lyngby og Omegns Handelsskole

Skjortefabrikken »Starmount« på hjørnet af Vinkelvej og Buddingevej. I billedets højre side ses i baggrunden taget på Lyngby tekniske Skoles bygning på Jernbanevej.

Lyngby-Taarbæk Kommune

På dette tidspunkt var Handelsskolens situation ved at ændre sig radikalt, idet man ifølge Lærlingeloven af 1956 skulle overgå til dagundervisning og dermed måtte ansætte fast personale. Derfor måtte man forlade Lindegårdsskolen, og bestyrelsen rettede i 1959 henvendelse til Teknisk Skole, der på dette tidspunkt skulle flytte til den tidligere skjortefabrik »Starmount«s bygning på Vinkelvej (i dag Billums Skole), om evt. at få lokaler her. Samtidig rettede bestyrelsen henvendelse til Lyngby-Taarbæk Kommune om, at der »i den næste kommuneskole« måtte blive indrettet kontor og lokaler til Handelsskolen, hvis samarbejdet med Teknisk Skole ikke blev aktuelt. – I 1959 var befolkningstallet i Lyngby-Taarbæk Kommune endnu stigende, og Handelsskolens bestyrelse kunne ikke vide, at den »næste« kommuneskole også skulle blive den sidste, nemlig den i 1960'erne opførte Baunegårdsskole, som nu for størstedelens vedkommende er overtaget af Handelsskolen.

I 1960 var der som sagt planer om, at Teknisk Skole skulle overtage

»Starmount« fra Lyngby-Taarbæk Kommune og til gengæld overlade sin bygning på Jernbanevej til kommunen. Imidlertid klarede Teknisk Skole sine lokale problemer på anden vis, og Handelsskolen flyttede i 1962 ind i »Starmount«. Fra og med skoleåret 1962/63 foregik undervisningen om dagen. I 1962 blev forstander V. Kirkegaard fastansat og normeret som en kommunal skoleinspektør, og samtidig oprettedes det første faste lærerembede ved Handelsskolen.

Elevtallet voksede stærkt med indførelsen af dagundervisning. I skoleåret 1963/64 var der tilmeldt 399 elever, hvoraf 233 fra Lyngby-Taarbæk, 50 fra Søllerød og 51 fra Gladsaxe kommuner. Samtidig var den nye teknik ved at blive indført på skolen: i 1963 en elektrisk skrivemaskine og i 1964 en elektrisk regnemaskine og en fotokopimaskine.

I 1965 indførtes en ny skoleplan, således at det hidtidige 3-årige normalkursus afløstes af en 1 1/2-årig uddannelse. Ved skoleårets start var 495 elever tilmeldt skolen.

Året efter, i 1966, indledtes forhandlinger om sammenslutning af Birkerød, Hørsholm og Lyngby handelsskoler, og da i løbet af foråret også Gentofte Handelsskole ønskede at tilslutte sig, vedtog man at ændre skolens navn til Lyngby og Omegns Handelsskole med hovedskole i Lyngby og afdelinger i Birkerød og i Gentofte, hvor faglærer Bent Ingerslev blev afdelingsleder. Bestyrelsen kom herefter til at bestå af 14 medlemmer, således valgt:

3 medlemmer valgt af Handelsforeningen for Lyngby og Omegn.

2 medlemmer valgt af Gentofte Handelsforening.

1 medlem valgt af Birkerød Handelsforening.

1 medlem valgt af Hørsholm Handelsforening.

1 medlem valgt af Søllerød Handelsforening.

1 medlem valgt af Birkerød Kommune.

1 medlem valgt af Hørsholm Kommune.

1 medlem valgt af Søllerød Kommune.

1 medlem valgt af Lyngby-Taarbæk Kommune.

1 medlem valgt af Gentofte Kommune.

1 medlem valgt af HK.

Lyngby og Omegns Handelsskole

Handelsforeningen for Lyngby og Omegn valgte fotohandler Jørgen Gregersen, der blev bestyrelsens formand, vinhandler Leif Paustian, der blev næstformand, samt direktør O. Jeppesen. Lyngby-Taarbæk Kommune valgte viceborgmester, direktør Ole Harkjær.

På dette tidspunkt var der allerede pladsproblemer i »Starmount«-bygningen, hvor Handelsskolen hidtil kun havde kunnet leje en del af lokalerne. Derimod var der god plads i Gentoftte-afdelingens bygning på Duntzfelts Allé; men da den lå temmelig ucentralt for flertallet af eleverne, kunne dens kapacitet ikke udnyttes. Afdelingen i Birkerød nedlagdes i 1967 på grund af utilstrækkeligt elevtal.

I 1967 opstod der mulighed for, at Handelsskolen kunne overtage Lyngby Statsskoles bygninger på Buddingevej, idet Statsskolen forventede at opføre nye bygninger på den trekantede »Skolegrund« mellem Kulsviervej og Lundtoftevej over for Baunegårdsskolen og Danmarks tekniske Højskole. Da dette byggeri imidlertid ikke var umiddelbart forstående, måtte Handelsskolen i første omgang nøjes med at leje flere lokaler i »Starmount«. Mageskiftet mellem den kommunale skolegrund og de statslige gymnasiebygninger blev aftalt i 1970; men i 1971 var Handelsskolens lokalesituation blevet så kritisk, at det blev foreslået at opføre nogle pavilloner på den netop ryddede »Porcelænsgrund« på Vinkelvej over for »Starmount«; men Undervisningsministeriet ville ikke godkende et statstilskud til pavillonbyggeriet. Først på efteråret 1972 fik Handelsskolen mulighed for at leje 2. og 3. sal i en af bygningerne i Hasselbalch & Co.'s fabrikskompleks på Mortonsvej, hvor Teknisk Skole i forvejen var lejer, og således kom Handelsskolen og Teknisk Skole igen under samme tag, selv om kun kantinen i stueetagen af den gamle farveribygning fra 1912 blev fælles lokale for de to skoler. Med Handelsskolens overflytning til Mortonsvej ophørte undervisningen på Duntzfelts Allé.

Til at begynde med var der god plads i bygningen på Mortonsvej; men efterhånden blev det nødvendigt at opføre pavilloner på en ubebygget grund over for Handelsskolen.

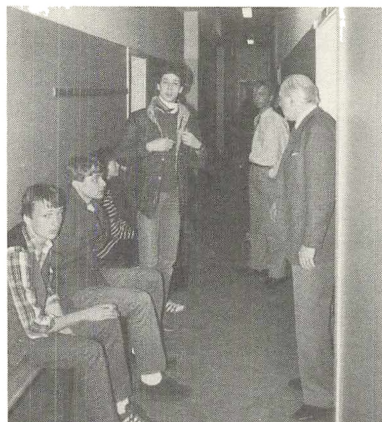
I 1974 foreslog Direktoratet for Erhvervsuddannelserne, at Handelsskolen og Teknisk Skole blev slået sammen. Det blev afvist fra

begge skolers side; men man forhandlede længe om at opføre nye fælles bygninger for de to skoler, og i begyndelsen af 1978 udarbejdede stadsarkitekt Erik Lunøe skitseprojekt til en kombineret handelsskole og teknisk skole på en af statens grunde ved Lundtoftegårdsvej lige nord for Danmarks tekniske Højskole. Undervisningsministeriet ville imidlertid holde grunden reserveret til fremtidige udvidelser af Danmarks tekniske Højskole, men foreslog i stedet at lægge byggeriet på Lyngby-Taarbæk Kommunes grund ved Klampenborgvej mellem Helsingørmotorvejen og Trongårdsvej. Dette kunne heller ikke lade sig gøre, og som et sidste forsøg foreslog man i 1979 at opføre en ny handelsskole på direktør Poul Willumsens grund mellem Mortonsvej og Lyngby Sø, medens Teknisk Skole skulle forblive i de tidligere fabriksbygninger på den modsatte side af Mortonsvej. Formanden for Teknisk Skoles bestyrelse, ingeniør Axel Vollertzen, havde i 1978 skitseret et projekt til skolernes placering på Poul Willumsens grund og næsset ved søen; men staten ville ikke acceptere prisen på Poul Willumsens attraktive areal ud til søen, og i stedet opførtes der her senere beboelsejendomme (Lyngby Søterrasser).

Derefter gik de to skoler hver til sit. Teknisk Skole blev i fabriksbygningerne på Mortonsvej, som skolen senere købte, og da planerne om Lyngby Statsskoles udflytning og nybyggeri på »Skolegrunden« i Lundtofte var opgivet, stillede Lyngby-Taarbæk Kommune i stedet grunden til rådighed for Handelsskolen, som lod udarbejde tegninger til en ny handelsskole på dette sted, og som i slutningen af 1982 købte grunden af kommunen for 11,8 millioner kr.

I foråret 1983 blev det imidlertid klart, at Københavns Amtskommune ikke ville bidrage økonomisk til skolens opførelse. Staten ville betale 5/6 af den nye skole; men resten af beløbet skulle bl.a. skaffes fra amtskommunen, og amtsborgmester Per Kaalund udtalte, at man »ikke kunne hejse flaget på den ene skole og sænke det på den anden«: På dette tidspunkt stod det klart, at Baunegårdsskolen på grund af det faldende børnetal i Lyngby-Taarbæk Kommune ville blive lukket, og amtskommunen anbefalede derfor, at Handelsskolen i stedet lejede sig ind i denne skoles bygninger. Lejeaftalen blev indgået i slutningen

Lyngby og Omegns Handelsskole

Scener fra det daglige liv på Lyngby og Omegns Handelsskole i fabriksbygningen på Mortonsvej.

Lyngby og Omegns Handelsskole

af 1984 med en årlig leje på 2 millioner kr., og det blev aftalt, at Handelsskolen skulle overtage den del af Baunegårdsskolen, der ikke er optaget af Lyngby-Taarbæk Kommunes Ungdomsskole, i tre etaper i 1985, 1986 og 1987. Efter sommerferien 1987 er således hele Handelsskolen udflyttet fra fabriksbygningen på Mortonsvej til Baunegårdsskolen, hvorfra til gengæld alle folkeskolens lærere og elever vil være overflyttet til Lundtofte Skole og Lindegårdsskolen.

For Handelsskolen var denne løsning acceptabel, omend ikke ideel, og med udflytningen i efteråret 1987 vil de lejede lokaler på Baunegårdsskolen allerede være udfyldt. Til gengæld er det lykkedes Handelsskolen at få dækning fra stat, amt og kommune for de afholdte udgifter i forbindelse med det opgivne byggeprojekt (arkitekttegninger, grundskatter osv.), medens selve grunden er gået tilbage til kommunen for samme beløb, som Handelsskolen havde givet for den.

Da fotohandler Jørgen Gregersen efter 20 år som formand for Handelsskolens bestyrelse gik af i 1986, var der således gjort »rent bord« efter den langvarige byggesag. Som ny formand for bestyrelsen valgtes derefter direktør Vagn Genter fra firmaet Brdr. Hartmann.

Efter forstander V. Kirkegaards afgang var Bent Ingerslev i 1975 blevet ansat som ny forstander.

Handelsskolens undervisning har ændret sig væsentligt i de forløbne år siden sammenlægningen af de gamle skoler. Med skoleåret 1968/69 indførtes den étårige handelseksamen; men den væsentligste ændring kom, da efg-basisuddannelsen indførtes i stedet for handelseksamen i 1976 (det første år var Lyngby forsøgsskole for den nye uddannelse) og i 1978 suppleredes med det 2-årige handelsgymnasium, således at den typiske højere handelsuddannelse (HH-eksamen) nu består af efg-basisår og to år i handelsgymnasiet. Højere handelseksamen giver både erhvervskompetance og adgang til videregående uddannelser og er dermed blevet et alternativ til den traditionelle gymnasieuddannelse.

I 1976 indførtes desuden merconomuddannelsen på Handelsskolen (efteruddannelse på aftenskole), og fra 1985 foregår der i samarbejde med Hillerød Handelsskole forsøgsundervisning i form af det såkaldte

Lyngby og Omegns Handelsskole

handelsakademi – en to-årig teoretisk/praktisk overbygning på handelsgymnasiet, der i samarbejde med de pågældende virksomheder uddanner mellemledere i markedsføring og service med betegnelsen »akademiøkonom«.

Endelig skal blandt Handelsskolens uddannelsestilbud nævnes muligheden for efteruddannelse på særlige kurser efter behov, f.eks. i edb.

Det er således et helt moderne og meget effektivt undervisningsforløb, Handelsskolen for Lyngby og Omegn i dag kan præstere, og de gamle købmænd fra århundredets begyndelse ville næppe begribe meget af, hvad der foregår. Alligevel er der måske grund til, midt i al den nye teori og teknik at huske på deres kritiske indvendinger for også i nutiden at kunne være sikker på, at eleverne stadig »har haft nogen Gavn af Vinterhalvaaret«.

HANDELSFORENINGENS UNDERSTØTTELSESFOND, EJENDOM OG LEGATER

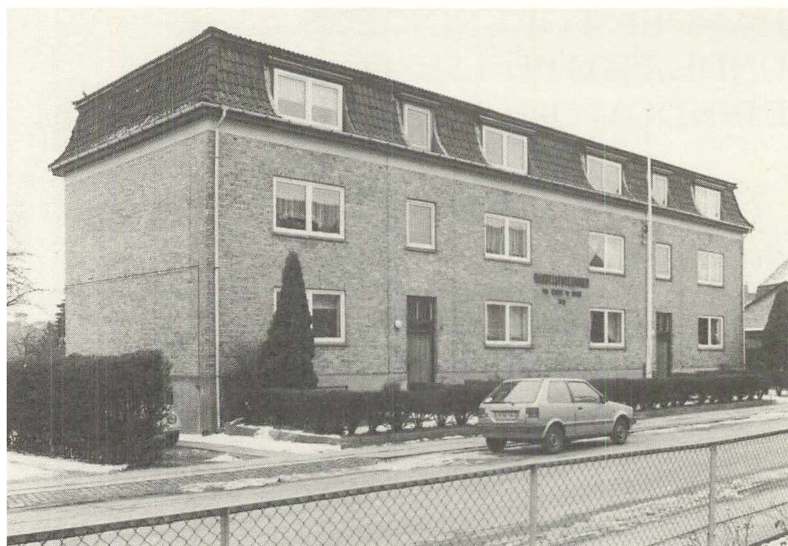
Understøttelsesfonden

Fra Handelsforeningens 25 års jubilæum i 1912 henstod et beløb, som var tænkt anvendt som begyndelsen til en alderdomsfond, og da dette beløb ved 50 års jubilæet i 1937 blev kraftigt forøget ved gaver, tog bestyrelsen fat på at udarbejde en fundats for fonden. I 1939, hvor fondens formue var 11.000 kr., vedtoges fundatsen for »Handelsforeningen for Lyngby og Omegns Understøttelsesfond«. Fondens formål er »... at yde understøttelse til medlemmer, der er eller har været passive eller aktive medlemmer af Handelsforeningen for Lyngby og Omegn mindst 5 år. Ligeledes kan understøttelse ydes til enker efter og børn under 18 år af sådanne medlemmer«.

Handelsforeningens ejendom på Odinsvej

I lighed med andre tilsvarende foreninger ønskede Handelsforeningen at kunne disponere over en beboelsesejendom, hvori der kunne anvises foreningens medlemmer eller disses pårørende fribolig eller billig bolig. Da understøttelsesfonden var blevet stiftet i 1939, var der tanker fremme om, at fonden skulle købe en sådan ejendom; men der blev i stedet tale om en særlig stiftelse med endelig fundats af 4. september 1959 med nærmere bestemmelser om, hvem der kan opnå bolig i stiftelsen.

Handelsforeningen havde første tænkt på at købe en nyopført ejendom på Holmelinsvej (antagelig nr. 10-12), men fandt den for dyr. I stedet købte foreningen i 1942 ejendommen Odinsvej 11-13, som var opført i 1931-32 af entreprenørfirmaet Brdr. Simonsen efter tegninger af ingeniør O. Palle. Ejendommen, der har to etager og mansardetage, rummer to opgange med ialt 12 toværelses lejligheder hver på ca. 60 kvm.

Handelsforeningens stiftelse, Odinsvej 11-13.

Byhistorisk Samling

Da tegningerne til denne bygning første gang blev forelagt Lyngby-Taarbæk Kommunes bygningsinspektorat, fik den følgende kommentar: »man ... formener, at Huset vil komme til at virke mindre godt, idet Forslaget i sin Helhed giver et ret tarveligt og uarkitektonisk Indtryk. Nogen bestemt Fejl er ikke let at paapege, men formentlig er Hældningen paa Manzarden for stejl. Kvisten er for høj og virker for tung, muligvis burde den ikke være gennemgaaende, og endelig er Facaden meget bar; det vilde hjælpe, hvis Indgangspartierne blev fremhævede«.

Man må nok medgive, at bygningen ikke er en arkitektonisk perle; men til gengæld har den tjent sit formål godt. Da Handelsforeningen overtog den, vedtog man at sætte foreningens navn på facaden med zinkbogstaver, ledsaget af årstallet 1942. Ejendommen har senere gennemgået en række forbedringer, og i 1960 blev der indlagt centralvarme og varmt vand.

Handelsforeningens understøttelsesfond, ejendom og legater

Fælleslegat for Handelsforeningen for Kongens Lyngby og Omegn

Dette legat er dannet i 1984 ved sammenlægning af to ældre legater. Det kan af sine renteindtægter støtte unge under handelsuddannelse, ældre forhenværende købmænd samt Lyngby og Omegns Handelsskole. Sammenlægningen af legatet har gjort det muligt for Handelsforeningen at tildele Lyngby og Omegns Handelsskole et stort beløb, således at Handelsforeningen derved på lige fod med en række virksomheder har kunnet træde ind som sponsor for et klasselokale på Handelsskolen.

De to legater, der ligger til grund for Fælleslegatet, er

1. Manufakturhandler R. W. Rasmussens og Hustrus Legat, som er stiftet i 1947 med en grundkapital på 35.000 kr. og med det formål at støtte unge handelsmænd under uddannelse samt ældre købmænd eller deres enker.
2. Manufakturhandler I. H. Hillebrandts Mindelegat, stiftet i 1958 med en grundkapital på 25.000 kr. og med det formål, hvert år at understøtte en handelsskoleelev i Lyngby, helst i manufakturbranchen.

KILDER OG LITTERATUR

Idet store dele af denne bogs tekst bygger på meget spredte og uensartede kilder – vejviseroplysninger, avisnotitser, annoncer, kortstudier osv. – ville præcise kildeangivelser i noteform med nummerede henvisninger fra teksten have været en næsten uoverkommelig opgave for forfatteren, og læseren ville have fået en besværlig tekst at læse. Der henvises derfor generelt til forarbejderne til bogen, som opbevares i Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune, og til hovedkilden, Handelsforeningen for Lyngby og Omegn's arkiv for perioden 1887-1987, hvoraf det bevarede ældre materiale ligeledes findes i Byhistorisk Samling. Navnlig Handelsforeningens forhandlingsprotokoller med indlagte og indklæbede avisartikler ligger til grund for mange passager og citater i bogen, hvorved handelsstandens synspunkter nok i et vist omfang er kommet til at præge fremstillingen.

For de enkelte kapitler er i øvrigt de vigtigste kildehenvisninger samlet her nedenfor.

ByS: Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune

KAA: Københavns Amts Avis (1872-1947)

LTB: Lyngby-Taarbæk Bladet (1938-)

Handelens udvikling op til 1887 (side 5-8): Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst (1938); Jeppe Tønsberg: Industrialiseringen af Lyngby (1984); A. C. Tandrup arkiv i ByS, læg vedr. »forretninger«; Næringsloven af 1857 m. fl. love (efter Dansk Lovsamling 1930); protokoller over udstedte næringsbeviser i Københavns Amts nordre Birk 1866-1910 (i Landsarkivet for Sjælland); Mercantil-Calender for det danske Monarchie 1869, udgivet af Harry Levin; Kongeriget Danmarks Handelskalender, 1. udgave 1883-84.

Lyngbys udseende og handelsens omfang i 1887 (side 9-32): J. P. Trap: Kongeriget Danmark, 3. udgave bd. 2 (1898); A. C. Tandrup: Det kommunale Styre i Lyngby-Taarbæk Kommune 1842-1892 (1943); Fabers Rejseliste for 1887; »Lindely« (Lundtoftevej 21A/

Nørregade 2): Et stykke af Lyngby. Registrant over Bondebyens bygninger (1981) s. 83-84, A. C. Tandrup arkiv i ByS (Ebert, Schönherr); J. P. Knüppel: fotografier m.m. i ByS; Carl Andersen: KAA 28.12.1906, 20.1.1927; Frederik Bugge m.fl.: A. C. Tandrup arkiv i ByS (Bugge, Graulund, Hjul), KAA 19.11.1931; Sophus Lund: A. C. Tandrup arkiv i ByS (Lund, A. V. Bentzen); Max Rangoon: KAA 28.6.1905, 21.1.1913, 20.12.1939, 2.1.1940; Carl Johansen: KAA 22.6.1932; Emil Scherg: fotografier i ByS, A. C. Tandrup arkiv i ByS; Anton Melby: KAA 1.7.1941; Alfred Olsen: Olivia Christensen, et portræt fra Kongens Lyngby (1976); Chr. Bisserup m.fl.: A. C. Tandrup arkiv i ByS (Bisserup, Lotz).

Handelsforeningens stiftelse – dens baggrund og første historie (side 33-40): kildehenvisninger i teksten.

Laurits Møller (side 41-50): fotografier, avisartikler m.m. i ByS; A. C. Tandrup: Sparekassen for Lyngby og Omegn 1898-1948 (1948).

Industrialiseringstiden (side 51-73): Jeppe Tønsberg: Industrialiseringen af Lyngby (1984); Kongeriget Danmarks Handelskalender, 8. udgave 1914; KAA 26.10.1901; L. P. Graulund m.fl.: A. C. Tandrup arkiv i ByS; R. W. Rasmussen: A. C. Tandrup arkiv i ByS, A. C. Tandrup: Sparekassen for Lyngby og Omegn 1898-1948 (1948); A. J. C. Seitzberg: KAA 10.5.1901, 31.12.1903, 21.5.1909; C. G. Petersen: A. C. Tandrup arkiv i ByS, LTB 30.7., 1948, 31.7.1958, 30.12.1965; Irma: Dansk biografisk Leksikon, 3. udgave (1979-84) (Carl Schepler, Børge Olsen), Børge Olsen: Mit købmandsliv (1986); åbningstider: Vagn Dybdahl: Handelsstanden og Butikslukningen 1840-1908 (Erhvervs-historisk Årbog 1949 s. 69-84), KAA 7.6.1886, 27.9.1892, 8.1. og 21.1.1904, 8.9.1906; tilgift m.m.: Vagn Dybdahl: Den illoyale konkurrence – begrebets opståen (Erhvervs-historisk Årbog 1952 s. 90-107), KAA 23.11. og 21.12.1889, 14.12.1912.

Tiden under 1. Verdenskrig (side 74-79): folkekøkkenet: KAA 15.10. og 16.10.1917, 3.8. og 15.8.1918, 19.3.1919; Brugsforeningen for Lyngby og Omegn: KAA 18.9. og 20.9.1915, 26.2 og 15.3.1916, 23.10. og 25.10.1925, Københavns Amts Socialdemokrat 22.10., 24.10. og 31.10.1925.

Egnens udbygning i mellemkrigstiden (side 80-114): J. A. C. Rastrup: Byggeforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune efter 1870 (Lyngby-Bogen 1935 s.137-60); rabatmærkeselskaberne: Dansk Handelsblad 22.3.1929, De danske Handelsforeningers Fællesorganisation 1890-1940 (1940); Julius Christensen: Handelsforeningen for Lyngby og Omegn (1937); Chr. Hansen: A. C. Tandrup arkiv i ByS; Lyngby Tømmerhandel: LTB 20.7.1950 og 14.7.1960; Johannes Fog: A. C. Tandrup arkiv i ByS, Aage Berthelsen: Oktober 43; LTB 16.10.1969; Hans Ellekær: fotografier og udklip m.m. i ByS; Michael Madsen: A. C. Tandrup arkiv i ByS; Erik Larsen: scrapbog i privateje (xeroxkopier i ByS); Alfred Pedersen: A. C. Tandrup arkiv i ByS, LTB 6.4.1967, Ugeavisen 4.9.1974; F. Wulff Paustian: A. C. Tandrup arkiv i ByS; Lyngby Mejeri (Hans Lauritzen): LTB 17.12.1942, 5.4.1950, Omegnen 14.9.1954; Østrup Møller: LTB 25.10.1956, 22.10.1985, 25.9.1986; Fotomagasin (Jørgen Gregersen): LTB 25.12.1985, 10.5.1986, 10.6.1986; Willy Florin: LTB 1.5.1984, 24.6.1986.

Kilder og litteratur

Besættelsestiden (side 115-20): erhvervsrådet: spørgeundersøgelse m.m. i ByS, LTB 30.10. og 11.12.1941, meddelelser fra kontorleder Fritz Corell-Nielsen; mælkeordningen: lov af 5.8. og bekendtgørelse af 19.8.1940, LTB 9.10. og 4.12.1941.

Købstaden bliver regionalcenter – tiden efter 2. Verdenskrig (side 121-48): Københavns statistiske Årbog 1986 s. 247; Børge Olsen: *Mit Købmandsliv* (1986); Magasin: *Arkitektur* 1962 s. 68-71, LTB 1.9.1960, 8.11.1972, 18.12.1984, 13.8., 20.8 og 27.8.1985, 12.11.1985; Willy Florin: *Handelsforeningen for Lyngby og Omegn 75 år* (1962); gågade: LTB 10.10. og 17.10. 1968; Lyngby Storcenter: *Arkitektur* 1975 S. 62-73, *Berlingske Tidende* 17.6.1970, 28.9.1983, *Information* 2.10.1973 (flere artikler), LTB 20.4.1967, 27.9.1983, 23.7.1985, *Politiken* 3.10.1973, 14.10.1973, *Fødselsdagsavis – Lyngby Storcenter* 10 år (1983), *Folk i Lyngby* nr. 43 (1943).

Lyngby og Omegns Handelsskole (side 149-64): Årsberetninger fra Lyngby tekniske Skole 1908/09-1937/38; korrespondance i Lyngby tekniske Skoles arkiv; vedtægter for Lyngby (og Omegns) Handelsskole 1937, 1958 og 1966 i ByS; bestyrelsesprotokol for Lyngby Handelsskole i 1937-66 samt mødereferater og korrespondance 1966-87 for Lyngby og Omegns Handelsskole (beror ved Handelsskolen); LTB 16.4.1983, 7.5.1985, 18.1.1986, 17.-18.2.1987.

Handelsforeningens understøttelsesfond, stiftelse og legater (side 165-67): Vedtægter i Handelsforeningens arkiv i ByS; Lyngby-Taarbæk Kommunes byggesagsarkiv j.nr. 5579.

Anvendt litteratur

Alkjær, Ejler (red.): *De danske Handelsforeningers Fællesorganisation 1890-1940*. 1940.

Axelsen Drejer, A. (red.): *Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger 1896-1946*. 1946.

Betænkning fra Udvalget til teknisk gennemgang af principskiten til en egnsplan. 1963.

Butiks-nyt, september 1973: Kamp om kunderne i Kgs. Lyngby; oktober/november 1973: Lyngby Storcenter.

Baad Pedersen, Margit: *Købmand og høker på landet*. 1983.

Christensen, Julius: *Handelsforeningen for Lyngby og Omegn. Et Mindeskrift i Anledning af 50 Aars Jubilæet*. 1937.

Christensen, Olivia: *Et portræt fra Kongens Lyngby*. 1976.

Clausager, Jørgen Peder: *Viborg som erhvervsby*. 1980.

Detailhandelen i Lyngby. Analyse og prognose. 1965.

Detailhandelen i Lyngby centrum 1962-1985. En analyse og prognose. 1972.

- Dybdahl, Vagn: Handelsstanden og Butikslukningen 1840-1908 (i: Erhvervshistorisk Årbog 1949).
- Dybdahl, Vagn: Den illoyale konkurrence – begrebets opståen (i: Erhvervshistorisk Årbog 1952).
- Florin, Willy (red.): Handelsforeningen for Lyngby og Omegn 75 år, 1887-1962. 1962.
- Fog, Bjarke, og Arne Rasmussen: Danmarks detailhandel i 1980. 1965.
- Gregersen Jørgen M.: Fra det nu forsvundne Kongens Lyngby. 1982.
- Gustafsson, Nils: Handel i Hillerød. Hillerød Handelsstandsforening 1883-1983. 1983.
- Hage, C.: Haandbog i Handelsvidenskab. 1. udgave 1894, 2. udgave 1906, 3. udgave 1910, 4. udgave 1918, 5. udgave 1926.
- Hundrede år i Sønderborg. (Fra Als og Sundevej 56, 1878).
- Jansen, Chr. (red.): Butik i Århus. 1981.
- Kjær-Hansen, Max: Selvbetjeningsbutikkerne i Danmark. 1960.
- Kongeriget Danmarks Handelskalender. 1.-12. udgave, 1883/84-1919. Københavns Amts Avis. 1872-1947.
- Købmænd i Århus. Bidrag til handelens historie i Århus. (Erhvervshistorisk Årbog 1961-62).
- Lemberg, Kai: Allivel så elsker vi byen. København og regionen gennem 100 år. 1985.
- Linvald, Steffen: Skilte. 1963.
- Lyngby, Taarbæk og Søllerød Kommuner. Under Medvirkning af (Charles) Herdahl og Oluf Andersen. 1919. (Danske Byer og deres Mænd, 36).
- Lyngby-Bogen. 1933-1986.
- Lyngby Folkeblad (senere Folkebladet). 1934-46.
- Lyngby-Taarbæk Bladet. 1938-1987.
- Lyngby-Taarbæk Kommunes Vejviser (udkommet med forskellige titler 1896, 1898, 1907, 1910-1987).
- Mercantil-Calender for det danske Monarchie 1869, udgivet af Harry Levin.
- Nystrøm, Eiler: Fra Nordsjællands Øresundskyst. 1938.

Kilder og litteratur

Olsen, Børge: Mit købmandsliv. 1986.

Rasmussen, Holger: Boder og butikker. 1972.

Rastrup, J. A. C.: Byggeforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune efter 1870 (i: Lyngby-Bogen 1935).

Rastrup, J. A. C.: Den tekniske Forvaltning af Lyngby-Taarbæk Kommune 1904-1929. 1929.

Skitseforslag til en Egnspan for Storkøbenhavn. Udarbejdet af Egnspankontoret. 1947.

Et stykke af Lyngby. Registrant over Bondebyens bygninger. 1981.

Tandrup, A. C.: Sparekassen for Lyngby og Omegn 1898-1948. 1948.

Tandrup, A. C.: Det kommunale Styre i Lyngby-Taarbæk Kommune 1842-1892. 1943.

Trap, J. P.: Danmark. 2. udgave 1872-79, 3. udgave 1898-1906, 4. udgave 1920-32.

Tønsberg, Jeppe: Industrialiseringen af Lyngby. Træk af byens udvikling 1840-1916.

NAVNEREGISTER

Registret gør ikke krav på fuldstændighed, idet en del uvæsentlige person- og stednavne er udeladt. Ikke-lokale navne kan ikke forventes at være optaget i registret.

- Agier, Gottlieb 32
Aldersly (stiftelse) 44
– 1920 (–) 44
Andersen, Anders 72
–, Carl 22-24, 52, 149
–, Frederik Rosaldo 62
–, Poul 72, 124
–, Richard 87
–, Sofus 114
– & Martini, $\frac{1}{2}$
(Lyngby Hovedgade 63) 90
Arbejdernes Byggeforening
»Frem«: se Frem
Arbejderbanken 44
- Bag om Byen:
se Gasværksvej
Bagsværdvej 13-14, 22
– 6 26, 27
– 14 44
– 24 110
– 66 84, 94-95
Bagergården:
se Lyngby Hovedgade 49
Bagger, Jørgen 97
–, Søren 32
Bak Sørensen, Jørn 93
Balleby, J. G. 29
Baumann, Peter 17
Baunegårdsskolen 158, 160-63
Baunehøj (plejehjem) 107
Bentzen, A. V. 19, 24
–, P. Chr. 19
Berg, Poul 141
Berthelsen, E. V. 153
–, Aage 99
Bikuben i Lyngby 31, 44-46,
60, 100, 121, 128, 138
Billums Skole 158
Binder, J. L. 51
Bisserup, Chr. 29, 31-32, 39, 58,
77, 149
Blach, Frode 85
–, Jørgen 85
Blachs Turisttrafik 85
Bloch, Jens 112-13
Bloch-Johansen, E. 81
Blom, Peter Lauritz 12, 19, 33-34
- Bodholdts Hus (Lyngby
Hovedgade 58) 10
Bonzo (Lyngby Hoved-
gade 34) 17, 59
I. Borggren $\frac{1}{2}$ 50
Brede 79, 84
– Husholdningsforening 26
– Klædefabrik 26, 156-57
– Ladegård 100
– og Omegns Brugsforening 95
Bredvad, Sophus 156-57
Brohus (Lyngby
Hovedgade 9 A) 110
Brugsforeningen for Lyngby
og Omegn 68, 77-79, 85
Buddingevvej 80-81, 158, 161
Bugge, Emil 24, 52, 56-58, 75,
77, 92
–, Frederik 16, 22, 24, 33-34
Burmahus (Jernbanevej 4) 25
Byhistorisk Samling for
Lyngby-Taarbæk Kommune 47, 60
Børnely (asyl) 19
Børnelyvej 19
- Centerforeningen 136
Centralmejeriet (Gyldendals-
vej 14) 120
Centrum (Lyngby
Hovedgade 48) 32
Centrumforeningen 135-36
Christensen, Gunner 153
–, Julius (»Lurifax«) 94
Christian den Tiende 115
Christian den Tiendes Allé 81
– 3 87
Christiansen, Villy 116
Christianskirken 102
City (Lyngby Hovedgade 66) 614
Club 16 (Jernbanevej 16) 13
Colding, F.L.W. 150
Collin, A. Th. 47
Crome & Goldschmidt 19, 41, 71
- DB Brugsen (Lyngby
Hovedgade 60) 86
Danmarks tekniske
Højskole 160-61
- Dansk Farveri og Mercerise-
ringsanstalt 52, 100-63
– Gardin og Textil Fabrik 51
– Staal Industri 52
Derby (Lyngby Hovedgade 46) 63
van Dockum, Victor Carl 31
Dronninggårds Mejeri 120
Dyrehavegårds Mejeri 120
- Ebert, Carl 22-23
Eiberg (slægterstøgt) 32
Ellekær, Hans 102-05
–, Helge 102
–, Rosa 105
–, Svend 104
Emil Pipers Vej 95
Engel, Poul 156
Engelsborgkvarteret 52
Engelsborgskolen 157
Eremitage: se Hotel Eremitage
- Falkenberg, P. 97
Fenneberg, Paul 138-39, 141, 145
Firkovvej 100
Fischer, M. L. 33-34
Florin, Willy 112-13, 131, 134-35,
157
Florins Supermarked (Lundtofte-
parken) 113
Fobian, Johan 107
Fog, Johs. 97-100, 127, 131, 135,
146, 157
Folkebanken 112
Foreningen for ulykkeligt stillede
Mødre: se Mødrehjælpen
Fotomagasinnet »Lyngby« (Lyngby
Hovedgade 47) 112
Frandsen, Carl 17, 24, 28, 52
Frederiksdal Mejeri 120
Frederiksen, Chr. (»Persille-
Frederik«, grønthandler) 38
–, Chr. (overlærer) 152-54, 156-57
–, Jørgen 18, 31, 100
Frederikslund (Lyngby
Hovedgade 20) 61-62
Fredgaard Radio (Lyngby
Hovedgade 34) 56
Frem 52, 58, 79, 82, 111-12

Register

- Friderichsen, Knud 102
Friese, Hjalmar 102
Fæstningskanalen 16-17,147
Føtex 145
- Gammel Jernbanevej 51
– Rustenborg (Rustenborgvej 1) 16,25
Gasværksvej 19,100
– 3 76
Genter, Vagn 163
Gentofte-Lyngby Hospital 44
Ginsborg, R. R. 60
Gjerløw, Holger 92,110-11
–, Aage 110-11
Godtfredsen, Carl 54
Godthaab (Lyngby Hovedgade 47) 112
Gothenborg, T. 97
Gottschalk, Abraham Moses 27
Gramlille (Lyngby Hovedgade 28) 17
–, L. P. 38,55-56
Gravenhorst, Johs. 29
Graves, P. 153
Gregersen, Jørgen 112,135-36,160,163
De Grønne Rutebiler 85
Gudmundsson, Asgeir 114
Guhle, Sophus 104-05
Gyldendalsvej 82,120
– 3 85
Gøtz, Ib 29
- Hamann, F. T. P. 12
–, Samuel Frederik 32
–, Thorvald P. 32
Hamanns Bagergård: se Lyngby Hovedgade 5-7
Handelsbanken 19,24
Handelsforeningen for Kongens Lyngby og Omegn: passim
Handelsforeningens Stiftelse (Odinsvej 11-13) 135,165-66
– Understøttelsesfond 94,165
Hansen, Chr. 83-85,87-88,91-92,94-95,121-22,151,156-57
–, Johs. 157
–, Poul 41
Harkjær, Ole 157,160
Hartmann, Ad. 114
–, Jac. 141,144
–, Louis 157
Hasselbalch & Co.: se Dansk Farveri og Merceriseringsanstalt
Hauch, Carla 63
Havemanns Magasin 145
Heiberg, Johan Ludvig 17
–, Johanne Luise 17
- Heide Jensen, Helge 137
Helges Ost (Lyngby Hovedgade 76 A) 137
Henningsen, H. C. 102
Henriksen, Knud 29
Herdahl, Carl 34,114
–, Charles 66,114
Herrested, Wilhelm 22
Hillebrandt, I. H. 127,167
Hirschsprungs Cigarfabrik 120
Hjortekør og Omegns Brugsforening 79
Hjortkjær, C. C. 75
Hjul, Matthias 24,90
Hjælpekassen for Lyngby-Taarbæk Kommune 111
Hold'an (Lyngby Hovedgade 40) 5-6,14,16
Holland: se Hold'an
Hollandshuset (Lyngby Hovedgade 104) 52,58
Holmelinsvej 165
Hos Les og Bent (Lyngby Hovedgade 46) 62
Hotel Eremitage 145
– Lyngby 5-6,8,47,55-56,92-94
– Ny Rustenborg 13-14,33-34
Hovedstadens Brugsforening (Lyngby Hovedgade 56) 86,127
Hummeltoftevej 141
Det Hvide Palæ (Lyngby Hovedgade 37) 19
Høstvej 2 31-32
- I. H. Mundts Vej 2 63
Idé-Grillen (Jernbanevej 13) 26
Ingerslev, Bent 159,163
Irma 63-68,121,126-28,138,145
Jacobæus, H. C. 156-57
Jakobs Minde (Lundtoftevej 22) 22
Jakobsen, Georg 156
Jensen, Carl 23
–, Ernst 59
–, Hjalmar 116
–, J. Chr. 153
–, Aage V. 139-41
Jerichau, Evald 62
Jernbaneplassen 104,136
Jernbanevej 13-14,22,51,129,150,158-59
– 1 24,52
– 4 25
– 10 26,54
– 13 25-26
Johan Wilmanns Vej 95
Johansen, Carl 22,25-26,54
Jungersen, Thøger G. 90
Jægergården (Jægersborgvej 1-7) 112
- Jægersborg Mejeri 120
– Station 83
Jægersborgvej 82
– 1 112
Jørgensen, Børge 157
–, Carl 22-23
–, Chr. Lorentz 32
–, P. 52
- Kiens, C. L. V. 16,24
Kirkegaard, V. 157,159,163
Klampenborgvej 100,131,134-35,140-41,145,161
Klenke, Martha 62
Klenkes Kjølemagasin (Lyngby Hovedgade 37) 19,62-63
Klestrup, Frederik C. C. 30,32,56
Knudsen, Johs. 153
Knüppel, J. P. 16,22-24
Knüppels Bro 16
Knüppelstræde 14,16,23-24
Kongelig Brand (Lyngby Hovedgade 47) 112
Kramer Mikkelsen, Kai 145
Kraunse, V. 157
Krogh, Ad. 101-02
Krohn, Gunnar 134,138,140-41
Krohn & Hartvig Rasmussen 140
Kronen (Lyngby Hovedgade 52) 63,67-68
Krøyers Bogtrykkeri 114
Kulserviervej 160
København's Amts Sygehus i Lyngby 51
– Gardinifabrik 51-52
– Landbefæstning 9-10
Kaalund, Per 161
- Larsen, Edvard
(»Havana-Larsen«) 54
–, Erik 108
–, Harald 33-34
Lauritzen, Hans 109-10
Likørstræde 19
Lindgårdsskolen 153-54,156-58,163
Lindely: se Lundtoftevej 21 A
Lind-Nielsen, K. 157
Lorentzen, F. C. 33
Lottenborg 83,122
Lotz, Axel 32
Lund, Carl 34
–, Peter 12
–, Sophus 18-19,22,24-25
Lundberg, Ditlev Hansen 6
Lundtofte Kirke 44,49
– Skole 163
Lundtofteparken 113
Lundtoftevej 160

- Lundtoftevej 21 A 22
 -- 22 22
 Lunøe, Erik 161
 Lyck, Harald 56
 Lyngby Apotek (Lyngby Hovedgade 60) 10,19,86,125
 -- (Svaneapoteket, Lyngby Hovedgade 27-29) 105
 - Bank (Lyngby Hovedgade 9) 51,70
 - Flytteforretning 87
 - Gasværk 12
 - Glasværk 13
 - Hovedgade passim
 -- 1 5-6,8,47,55-56,92-94
 -- 5-7 12,16-17,23,32,81,101
 -- 8 A 52
 -- 9 51,70
 -- 9 A 110
 -- 11 11,17,60
 -- 12 128
 -- 13 27,63,67-68
 -- 15 68,78-79
 -- 17 17-18,100
 -- 20 61-62
 -- 21 49
 -- 23 19,24-25,100
 -- 25 45
 -- 26 29,32,52,63-68,104
 -- 27 105
 -- 28 17
 -- 29 105
 -- 30 29,31-32
 -- 31 32
 -- 32 28,29-30
 -- 33 59
 -- 34 17,24,30,32,52,56-59
 -- 35 112-13
 -- 36 17,25,27,29,42,44
 -- 37 19,63
 -- 38 16,24-25,102
 -- 40 5-6,14,16,129
 -- 43 111; se også Magasin
 -- 44 68,123
 -- 45 B 97
 -- 46 18,27-28,62-63
 -- 47 98,112
 -- 48 31-32
 -- 49 32,97
 -- 49 A 109-10,120
 -- 50 31,101-02
 -- 52 41,47,63,67
 -- 54 41,43,47-48,50
 -- 55 52
 -- 56 85-86
 -- 58 10,86
 -- 60 10,19,86,105
 -- 62 111-12
 -- 63 90
- Lyngby Hovedgade 64 72
 -- 66 102,104-05
 -- 66 A 106
 -- 66 B 106
 -- 68 107
 -- 74 19,22,25
 -- 76 A 137
 -- 80 72
 -- 85 95-97
 -- 88 19
 -- 104 52,58
 - Kirke 49
 - Kirkestræde 14
 - Læderhandel (Lyngby Torv 1) 107-08
 - Maskinsnedkeri og Tømmerhandel, Ås: se Lyngby Tømmerhandel
 - Mejeri (Lyngby Hovedgade 49 A) 109-10,120
 - Mose 140
 - og Omegns Handels-skole 94-95,148-64,167
 - Omfartsvej 44,47,129-30
 - Politistation 23,140-41
 - Postkontor 13,19; se også Postgården
 - Rådhus 19,102,120,141,144
 - Sangforening 109
 - Savværk og Trævarefabrik: se Johs. Fog
 - Smørforsyning (Lyngby Hovedgade 13) 63,67-68
 - Sogns velgørende Forening 44
 - Station 13,51,81,83
 - Statsskole 160-61
 - Storcenter 60,121,138-47
 - Sukkerraffinaderi 47,51,79
 - Sygehus: se Københavns Amts Sygehus i Lyngby
 - Sø 161
 - Søterrasser 161
 - tekniske Skole 13,51,149-61
 - Torv 81,91,102,131
 -- 1 108
 -- 4 102-03
 -- 6 102,105
 -- 10 107-08
 -- Turistfart 87
 - Tømmerhandel (Lyngby Hovedgade 85) 95-97
 - Vandværk 51
 - Vinhandel (Lyngby Hovedgade 72) 108-09
 Lyngby-Taarbæk Erhvervs-råd 117,120
 - Handelsråd 122-23
 - Kommune 138,144,156
 - Kommunes Biblioteker 62
- Lyngby-Taarbæk Sogne-råd 11-12,17,46-47,59,75-77,107,109,111
 - Sundhedskommissionen 59
 - Ungdomsskole 163
 - Lyngby-Vedbæk Jernbane: se Nærumbanen
- Madsen, Michael 92-93,102,105-07,135,153,156-57
 -, Skat 105
 Magasin 28,62,71,100,105-07,121,131-35,140-41,145-47
 - Bo 145
 Malmgreen, A. C. 97
 Martensen, Ludvig 47,149
 Melby, Anton 28,131
 Modeweg & Søn, Ås: se Brede Klædefabrik
 Mortonsvej 160-61
 Mouridsen, V. 117
 Müffelmann, Alvilde 17
 -, Hother 17
 Mürer, T. C. 44
 Mødrehjælpen 44
 Møllebo (plejehjem): se Hotel Lyngby
 Møller, Elisabeth 44,47,49
 -, Else 47,49
 -, Frederik 41
 -, J. H. 17
 -, Laurits 18-19,24,27,33-35,41-50,52,92,149
 Mørck, Georg 25
- NESA (trolleybusser) 83-84,136
 Nicolaisen, H. J. 17,27,42,44
 Niebling, M. 52
 Nielsen, Anker 60
 -, C. 56
 -, Carl 38,52,60
 -, E. V. 95-96
 -, N. C. 41
 -, O. 33-34
 -, Peter 32
 -, Richard 46
 Nordre Birks Handelsforening: se Handelsforeningen for Kongens Lyngby og Omegn
 Ny Aldersly (stiftelse) 44
 Ny Rustenborg: se Hotel Ny Rustenborg
 Nærumbanen 46,51,82-83,141
 Nørgaard, Ingvar 93
 Nørgaardsvej 97,100,131
 Nørregade 2 22-23
- Odinsvej 11-13 135,165-66
 Olsen, Alfred 17-18,31

Register

- Olsen, Børge 126,128
–, Ludvig 31-32
–, Philip 17,31
- Palle, O. 165
- Paustian, F. Wulff 92,108-09,124
–, Fritz 108
–, Leif 138,140,160
- Pedersen, Alfred 100-01,117,
127,130
- Peter Lunds Vej 2 32
- Petersen, C. G. 17,27-28,62-63,
128,153
–, Edmund 24,102
–, Frode 19,22,25
–, Johs. (manufakturhandler)
28,62-63,105-06,131
–, – (snedkermester) 45
–, Peter Theodor 28,31
–, Steen G. 63
- Piper, Emil 89
- Politortorvet (i Lyngby) 140
- Porcelænsgrunden (på Vinkel-
vej) 160
- Postgården (Lyngby Hoved-
gade 11) 11,17,60
- Poulsen, N. 33-34
- Prinsessestien 44
- Rangoon, Jutta 25
–, Max 22,25
- Rasch (købmand) 24
- Rasmussen (ekspedient) 108
–, Carl 107
–, Chr. 18,27
–, Emil H. 92,153
–, Hartvig 134,141
–, J. S. 63
–, Jørn 60
–, R. W. 18,38,50,56,58-60,92,
106,150,167
–, Steen Eiler 139
- Rastrup, J. A. C. 139
- Ravn, S. M. 33-34
- Reform Sko (Lyngby Hoved-
gade 80) 72
- Reisenberg, Johs. 61
- Rio Sko (Lyngby Hoved-
gade 64) 72,124
- Rolighedsvej 97,131
- Rostrup, N. T. 44
- Rustenborg: se Gammel Rusten-
borg og Hotel Ny Rustenborg
- Rustenborgvej 17
- Røen, Adolph 27-28
- Rådhusapoteket 19
- Raadvad 79
- Sandøe, Halfdan 150,153
- Schepler, Carl 63-68,126
- Scherg, Emil 22,26-27
–, Waldemar 26
- Schou, Hans 29
- Schou-Epa 145
- C. Schous Fabriker 126-27
- Schwartz, C. J. 149-50
- Schönherr, August 23,92,153
–, Carl 23
- Seitzberg, A. J. C. 54,61-62
–, Laura 61
- Sengeløw, Niels Chr. 26
- Simonsen, Alfred 129
–, Brdr. 165
- Skolegrunden ved Kulsvier-
vej 160-61
- Smedebakken (Lundtoftevej) 17
- Smørhuset: se Irma
- Sodemann, Georg 104-05
- Sorgenfri Handelsforening 122-23
– Kirkegård 47
– Slot 44,115
- Sorgenfrigråds kvarteret 52
- Sorgenfrihus (Lyngby Hoved-
gade 8 A) 52
- Sparekassen for Lyngby og
Omegn: se Bikuben i Lyngby
- Stades Krog 14,16,22-24
- Starmount (Kinkelvej) 120,158-60
- Stilmøbler (Jernbaneplassen) 104
- Store Kro: se Hotel Lyngby
- Storm Simonsen, Søren 92
- Strandmøllen 79
- Strøghuset (Lyngby Stor-
center) 145
- Suhr, Carl Chr. 32
- Superland (Lyngby Stor-
center) 145
- Tandrup, A. C. 46,50,60
- Teglers, Torben 10,93
- Teglers' Bageri 116
- Teglershus (Lyngby Hoved-
gade 58) 10
- Theil Christiansen, P. 157
- Toftøbækhus (Lyngby
Torv 4-14) 102
- Toftøbæksvej 141,144
– 6 B 100
- Torvet (i Bondebyen):
se Peter Lunds Vej
- Trampe, A. R. 12
- Tryggehvile (I. H. Mundts
Vej 2) 63
- Türck, William 112
- Tæppeland-Jensen ^{As} (Lyngby
Hovedgade 66) 104
- Taarbæk 33-35
– Handelsforening 123
- Ulrikkenborg 19
– Plads 84-136
- Ulrikkenborgstræde:
se Likørstræde
- Valhalla (Bagsværdvej 24) 110
- Vartov: se Gentofte-
Lyngby Hospital
- Wehner Hansen, Ejner 145
- Vesterbro (i Lyngby) 26,29
- Wiberg, Julius F. 31
- Willadsen, H. (Lyngby
Hovedgade 46) 63
- Willumsen, Poul 161
- Vin-Druen (Lyngby Hoved-
gade 72) 108-09
- Vinkelvej 47,158,160
- Virum Handelsforening 122-123
– Holdeplads 100-01
– Torv 126
- Virumgårdsvej 110
- Wolfheckel, Alexander 32
- Vollertzen, Axel 161
- Ørholm og Omegns Brugs-
forening 79
- Østrup Møller, Einer 111-12
–, Jørgen 112

*Historisk-topografisk Selskab for
Lyngby-Taarbæk Kommune*

Bestyrelsen i 1987:

Stadsbibliotekar Aage Børresen,
formand

Museumsinspektør mag.art.

Inge Mejer Antonsen

Ingeniør Niels G. S. Friderichsen

Borgmester Ole Harkjær

Direktør Bjarne Jespersen,
kasserer

Overinspektør dr. phil.

Holger Rasmussen, næstformand

Landsretssagfører Elsebeth Sundbo

Arkivar cand.mag. Jeppe Tønsberg,
sekretær og redaktør

Overinspektør dr.phil. Kai Uldall

Arkivar cand.mag. Ebba Waaben

Selskabets adresse:

Stadsbiblioteket i Lyngby

Lyngby Hovedgade 28

2800 Lyngby

Telefon 02 88 17 00

LYNGBY-BOGEN 1987

UDGIVET AF HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE